

Buletinul

Comisiei istorice a României

Vol. XIII

BUCUREȘTI

Tiparul așezământului tipografic „Datina Românească“

Vălenii-de-Munțe

1934

COMISIUNEA ISTORICĂ A ROMÂNIEI ÎN 1932

N. Iorga, *președinte*

D. Russo, *membre*

I. Nistor, „

S. Pușcariu, „

Al. Lăpădatu, „

R. Caracăș, *secretar*

Buletinul

Comisiei istorice a României

Vol. XIII

BUCUREȘTI

Tiparul așezământului tipografic „Datina Românească”
Vălenii-de-Munte
1934

**Buletinul apare prin îngrijirea
Președintelui Comisiei**

Dr. ANDREI ANTALFFY

MÜNŞA'AT AL-SALATIN AL
LUI RUKHSANZADE AHMED
FERIDUN, ET-TEVKII

(POMENIT ŞI SUPT NUMELE DE AHMED FERIDUN BEI NIŞANGI)

CA IZVOR PENTRU ISTORIA ROMÂNILOR

Münşa'at al-Salatin
al lui Rukhsanzade Ahmed Feridun, et-tevkii¹
(pomenit și supt numele de Ahmed Fezidun Bei nişangi²)
ca izvor pentru istoria Românilor

DATE BIOGRAFICE. Cunoștințele noastre asupra vieții lui Ahmed Feridun se mărginesc numai la câteva date din cariera lui. Se știe că a fost crescut în casa defterdarului Civizade Abdullah Celebi, dar numele părinților și data nașterii sale nu ni s'au transmis. De la anul 960 1552-53 el se găsește, ca secretar, în slujba lui *Mehemed Sokollî Paşa*. Puțin mai târziu ajunge divan *kiatibi*, adică cancelist. Intrerupând cariera de cancelist, el ia parte în câteva expediții militare ale sultanului Soliman și se distinge în deosebi la asediul Szigetului (1566). La 8 Muharrem 978 (12 Iun. 1570), supt Selim II, este numit *re'is ül-kıttab* sau *re'is efendi*³ (șef de cancelarie), iar la 3 Ramazan 981 (27 Dec. 1573) *nişangî*. El este menținut în această funcție și de Murad III, căruia, la 8 Şavval 982 (22 Ian. 1574) A. F., îi închină opera sa de căpetenie, *Münşa'at al-Şalatin*. Căzând în disgrație, sultanul îl trimite în Semendria, apoi în Küstendil ca sangiac-bei. În anul 989 (1581) îl întâlnim iarăși

---

¹ *Tevkîl* este termenul arab pentru nişangi, *tevkî* înseamnă *tughra*, ferman.

² *Nişangî* era secretarul de Stat, care desemna sau făcea să se desemneze prin subalternii săi (*tughrakü*) semnul de mână *tughra* (pronunțat *tura*) al sultanului pe fermatele și beratele imperiale, după ce acestea au fost semnate de *re'is efendi*. În rang el urma imediat după defterdar. *Tughra* conține următoarele cuvinte ascunse, cu multă artă, într'o frumoasă împletire a literelor: Es-süitan N. N., İbn es-süitan N. N. muzaffer dalma (Sultanul N. N., fiul sultanului N. N., în totdeauna victorios). Ea se punea, de obicei, de-asupra celui d'intălu rând din textul fermanului. Cf. Dimitrie Cantemir, *Ist. Imp. Otoman*, p. 231 (41, Chatt-ı-şerif).

³ La Neculce: *reiz efendi* (ediția Al. Procopovici, vol. I, p. 177).

în demnitatea de nişangî. Se căsătoreşte cu princesa 'A'îşe, fata marelui vizir Rustem Paşa şi a princesei *Mihrima*. Înşă după un an de căsătorie A. F. încetează din viaţă, la 21 Saffar 991 (16 Martie 1583).

OPERELE LUI AHMED FERIDUN. Ca scriitor el ni-a lăsat numai două scrieri proprii, de puşină însemnătate: un tratat despre condiţiunile solului Egiptului şi altul cu conţinut etic, intitulat *Miftah-i-gennet* (Cheia Raiului). O cronică, compusă tot de el, dar pierdută, ar fi purtat titlul de *Nushat-al-achbar* (Registrul întâmplărilor).

Ahmed Feridun a ajuns celebru în lumea istoricilor din Răsărit şi Apus mai mult ca adunătorul unui mare număr de scrisori oficiale ale sultanilor şi vizirilor Imperiului Otoman de la primele începuturi ale acestuia până la venirea la tron a Sultanului Mürad III, la 1575. Vasta operă de unsprezece volume, în care Ahmed Feridun a strâns 1880 de documente în limbile turcească, araba şi persană, el a numit-o *Münş'a 'at al-salatin* (Documente ale Sultanilor). Prima tipăritură, din 1818-19 (Sfambul) supt titlul de *Megmū'a-i-Münş'a'at-i-selatin* cuprinde numai 735 documente, plus 41 scrisori din epoca întemeierii Islamului. În a doua ediţie, din 1858 (Sfambul), acest număr s'a mai mărit cu vre-o 100 de documente.

Ahmed Feridun, în prefaţă, ne lămureşte asupra originii şi scopului colecţiei sale. El a început să strângă documente încă din tinereţe. Ca *re'is efendi* el a introdus inovaţia de a păstra în copii toate hârtiile întrate şi ieşite din cancelariile imperiale, spre deosebire de predecesorii lui, cari, fie din neglijenţă, fie copleşiţi de ocupaţie, nu prea puneau preţ şi pe păstrarea documentelor. Ideia lui de a publica acest vast material documentar probabil a fost concepută de el încă de mult. Dar posibilitatea de a realiza planul său i s'a prezentat numai după numirea în înalta funcţie de nişangî¹.

¹ „Fiindcă corespondenţele, cuceririle, campaniile şi manifestele sultanilor — aceste comori de mare valoare — nu au fost până acuma adunate, m'am hotărît ca din scrisorile în limbile arabă, persană şi turcească, pe care le adunasesem încă din tinereţe, să strâng în volume şi să public, într'o frumoasă aranjare după epoci de domnie, tot ce se referă la înalta Casă domnitoare. Când la 3 ale lunii lui Ramazan (27 Dec. 1573) am fost numit nişangî, planul meu a început să se apropie de realizare“ (Prefaţa).

Munca publicării fu săvârșită într'un an. Acel care s'a însărcinat cu închinarea acestei vaste opere lui Mûrad III, ca prinos de Ramazan, fu însuși marele vizir Sokollî.

Fără îndoială, scopul urmărit de Ahmed Feridun, dând colecției sale proporții așa de mari, n'a fost numai acela de a lăsa posterității un bogat material de documentare istorică. Nu-i exclus ca el, de și nu aduce nicăiri asemenea motiv, să fi avut și gîndul de a pune la îndemîna kiatibilor de prin cancelariile sultanilor frumoase modele de scrisori de tot felul. Această presupunere a noastră o întărește faptul că mai toate scrisorile sînt reproduse fără dată și alte părți convenționale și stereolipe (da 'vet, 'unvan, elkab, etc.) ale genului epistolar. Une ori lipsește chiar și numele persoanelor despre care e vorba în diferitele scrisori.

Manuscrisul original și complet după care s'au făcut tipăriturile, nu se mai găsește astăzi. Există însă două fragmente manuscrite la foasta Bibliotecă Imperială din Viena. Unul (Hist. Osm., No. 158) poartă titlul de *Münşa'at al-Salatın* și cuprinde 267 documente. Celălalt (Hist. Osm., No. 50), cuprinde numai 72 documente și are ca titlu: *Münşa'at-ve bazi veka-i sultan Sûleiman*. Se afla și în Biblioteca Națională din Paris un manuscris, cuprinzând 88 de scrisori.

De când Mûkrimin Chalil Bei, în revista *Türk tarih englîzî âmeni megmu'asi* (1921) a dovedit că o sumedenie de documente cuprinse în *Münşa'at al-salatın* sînt falsificate, în utilizarea operei se recomandă multă precauțiune.

AHMED FERIDUN ȘI ISTORIA ROMÂNILOR. Privitor la istoria Românilor *Münşa'at al-Salatın* cuprinde cinci scrisori și cunoscutul ziar al expediției lui Sûleiman pentru cucerirea Moldovei în 1538. Una din scrisori, o *fethnamea*¹ în limba persană, despre cucerirea Hotinului, avînd caracter pur omiletic și nepresintînd, ca atare, niciun interes istoric pentru noi, a rămas netradusă. Ziarul lui Sûleiman ni este cunoscut de mult dintr'o traducere fragmentară, de altfel plină de greșeli, a lui Hammer Purgstall în adausele la a sa *Geschichte des Osmanischen Reiches*. D. N. Iorga, în *Cronicile turcești*

¹ Scrisoare prin care i se anunță sultanului cucerirea unei cetăți.

ca izvor pentru istoria Românilor, p. 21, nota 4, reproduce câteva nume de localități din Moldova tot după transcrierea lui Hammer. O traducere îndreptată și complectă a ziarului cred că nu va fi decât bine văzută de istoricii noștri.

În urma ciuntirii textelor, în scrisorile II, III, IV, lipsește data. Datarea scrisorii I este defectuoasă și ea. Din fericire însă contextul ne ajută mult la fixarea măcar a datei anului în cazul celorlalte trei scrisori.

La stilizarea și potrivirea exactă a textului românesc cu particularitățile stilistice ale misivelor turcești, traducătorul întâmpină, fatal, multe greutăți. De aceea, unde era inevitabil, am prelucrat și simplificat construcția încălțită a perioadelor din original, de și o astfel de procedură aduce cu sine mai totdeauna sacrificarea unor însușiri caracteristice ale textului turcesc¹.

Feridun Ahmed: *Münş'at al-salatin*, ed. I, vol. I, p. 499.

Copia unei înalte scrisori de poruncă² scrisă de seder-cazam³ către boierii din Iflac.

Către pildele comunității nesianice, boierii și eclesiastici din Iflac, să li fie sfârșitul cu bine. La sosirea cărții să vă fie știut că cuprinsul *mahzar*-ului⁴, trimis de voi dcunăzi, înțelesu-l-am. Acum să știți că în cartea pe care, împreună cu înaltul firman al prea-puternicului, prea-gloriosului și preamaiestosului Padișah, i-am trimis-o voevodului vostru Constantin⁵, înca înainte de cea trimisă din partea lui, i s'a dat de știre prin astfel de vorbe: „Califul veacurilor, Prea-gloriosul Padișah, Domnul nostru a sosit cu noroc la Edrene⁶. Dacă ești robul său credincios, să vii, și frecându-ți obrajii de

¹ Pentru întreaga literatură privind pe Ahmed Feridun v. Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke* (Leipzig 1927), pp. 106, 108; *Enzyklopaedie des Islam*, vol. II, p. 100.

² În text: *emrname-î-samil*. Despre înțelesul adjectivului *samil* v. scrisoarea II, nota 1.

³ *Seder-'azan* înseamnă mare vizir. Trimițătorul acestei scrisori de poruncă, Köprülü Mehmed Pașa, a deținut demnitatea de mare vizir de la 1656 până la 1661, 11 Octombrie.

⁴ *Mahzar* este o petițiune colectivă.

⁵ Constantin Basarab.

⁶ Pronunțat și Edirne, Adrianopol (Udrilu).

scara¹ împărătească, îmbracă surguciul și caftanul și pleacă în voevodatul tău". El însă, atunci, aducând fel de fel de scusc și pretexte, a pus vina pe voi, zicând: „Boierii nu mi-au dat drumul". Voi ca raiale de ale Prea-puternicului Padișah, platnici de haraciu, întru cât v'ați îndeplinit datoria cu dreptate, Doamne ferește ca dânsul și vizirii și vechilii Lui să se uite strâmb la voi, sau să fiți împuși cu un accè, ba chiar cu un ban împotriva usului. Sus-zisului Constantin i s'a scris numai atâta ca el să vină să se îndrepte și să-și dovedească robeasca supunere. El însă de loc nu s'a supus și, de și potrivit cu Prea-înalta Sa intențiune și din înnăscuta Sa bună voință împărătească, [Padișahul] însuși a recomandat voevodului Mikal, coboritorul voevodului Radul², să nu i se ia un accè, un ban și orișice stare a voastră să nu se treacă peste usul stabilit, ba chiar să fiți apărați în toate chipurile, voi, cu toată rânduiala aceasta, ați înaintat un *muhazar* ce contrazice poruncii împărătești. Ce este temeiul afirmațiunii voastre că se pretind trei sute de groși [de cap]? Timpurile nu pot să fie tot una, însă cuvântul Prea-puternicului Padișah și al nostru este orișicând una. Cu voia lui Allah, Celui Prea-înalt, niciodată n'or să fie două. Luatu-s'a oare un accè, un ban cuiva care a fost dăruit cu voevodat? Sigur că până în clipa de față așa ceva nu s'a mai pomenit și nu s'a mai auzit. Deci, cu voia lui Allah, Celui Sublim, înaltul firman [căruia trebuie să se supună toată lumea]³ nu se va schimba. Dacă ați fost robii credincioși ai Prea-luminatului și Prea-puternicului nostru Padișah, iată voevodul vostru a fost trimis fără a i se lua un ban. Dacă [îl] întâmpinați, veți asculta de o lege statornicita din vechime. Iar, dacă veți savârși și de acum înainte vre-un act [ca acesta], cu voia lui Allah veți vedea ce vi se va întâmpla în lumea aceasta și în cea de apoi și ce-și va revendica zelul puterii padișahale pentru pedepsirea voastră. Voi știți bine că din cauza unui voevod vă primejduiți familia, copiii, femeile și averea. Fără a vi se mai trimite vre-o hâr-

¹ Scara de la șeaua calului.

² În text: *Radul voivodan in oglu, Mikal voivodata, etc.* Acesta nu poate fi decât Mihnea Radul, urmașul de după doi ani al lui Constantin Basarab.

³ Cele puse în parentese se exprimă în text printr'un singur cuvânt: *ghann-muta'*.

tic, ultimul nostru răspuns acesta este. Așa cum ocrotim noi țara și raialele ca o posesiune prin moștenire a Prea-gloriosului nostru Padișah, la fel să respectați și voi înalta Sa autoritate. Înaltul Său firman vom stărui a-l executa și ne-îndoielnic se va da și răsplată dacă vrea Allah. Așa s'o știți! Și pace acelor care urmează ocârmuirea [lui Allah]. La 22...¹, anul 10 [97]², în orașul bine păzit al Edrenei.

Feridur. Ahamed: *Münsa'at al-salatın*, ed. I, vol. II, p. 42.

Înaltă scrisoare³ scrisă către Hanul de la Crimeia, cu prilejul unui voevod pentru Iflac.

Acuma, când Maiestatea Sa Padișahul, umbra lui Allah, prea-gloriosul, prea-înaltul, prea-puternicul nostru Domm, cu două zile înaintea întrării Sale în Edrene⁴, spre gloria și fericirea țărilor Sale bine păzite, făcu popas în localitatea cu numele de Gisir-Erekine, sosit-a sluga Prea-Luminăției Tale și împreună cu el înalta carte de iubire și de bună aplecare pentru cei buni, pe care binevoit-ai a ni-o trimite. Înțelegând cu toată smerenia cele cuprinse în ea, prin acest act de prietenie și prin această purtare cu multă curtenie ni s'a pricinuit o bucurie din cale afară de mare. Dumnezeu Cel Prea-înalt, Zidișorul omênirii, dând mulți ani de viață Măriei Tale, nouă prea-luminat, prea-înalt și prea fericit fiu, să-Ți înlesnească tot ce vei pofti în lumea aceasta și în cea de apoi. În rândul trecut, când Măria Ta, întorcându-Te dintr'o campanie norocoasă cu fel de fel de biruințe și cuceriri, erai să sosești peste puțin în capitala Măriei Tale, fiindcă nu venise încă timpul odihnirii din ostenelele campaniei și a apucării de trimitere de cărți, dorul nostru de a auzi de sănătatea Măriei Tale era la culme. [Acuma însă], mulțămită geniului Măriei Tale, pornit mereu spre gânduri înalte, zelumul Măriei Tale

¹ Lipsește luna.

² = A. D. 1656.

³ În text: *mektub samî*. Samî (înalt, sublim) este un termen distinctiv rezervat numai scrisorilor și poruncilor emanate de la marele vizirat. Autorul scrisorii a putut să fie sau Boiunu Eiri Mehemed, mare vizir, destituit la 15 Sept. 1656, sau Köprülü Mehemed Pașa, urmașul acestuia.

⁴ Adrianopol (Udrîiu).

în slujba legii și a împărăției a dovedit, a întărit și a înțeles credința și devoțiunea Măriei Tale față de tronul pe vecie întemeiat al familiei lui Osman, precum și iubirea și buna aplecare a Măriei Tale pentru laudabilele însușiri ale persoanei acestui binevoitor și credincios părinte al Măriei Tale.

Măria-Ta, gloriosule Han, mie credincios, iubit și prea fericit fiu! Prea-Fericirii Tale îți este bine cunoscută blestemăția, pe care, potrivit cu obiceiurile firii lor păcătoase, au îndrăznit s'o săvârșească blestemații din Erdel și Iflac. Cu drept cuvânt este o zicătoare vestită că: „Apa doarme, dar dușmanul nu doarme” și că: „Necredinciosul nu se leacă de necredința lui”. La acești idololatri blestemați, cari nu recunosc unitatea Ziditorului lumii și se dau la uneltiri, dorința de a păstra credința față de stăpânul lor nu se poate închipui în alt fel decât prin aruncarea săbiilor. Socoteala [noastră] a fost furmătoreal: Exceptând cazul când, poate, cei cari și-au luat pedeapsa pentru faptele lor din anul trecut ar mai împiedeca începînd slujbei, dacă se va purta cu îndurare și dreptate atât față de Iflac cât și față de Erdel, ci, văzînd până și astfel de minunății, se vor trezi și se vor cumînți. Cu voia lui Allah nădejdea noastră este că, de astă dată, împrăștiindu-se în tunerecul dinaintea ochilor lor prin fulgerarea săbiilor eroilor islamului, ei văd de ce fel sunt minunile Mai marelui sfinților¹ și ce este puterea biruitoare a Suveranului august. Înainte de toate grija de căpetenie este numirea unui voevod pentru Iflac. Fiindcă voevodul de acum al Bughdanului este unul care a stat mult timp în slujbă la Poarta Fericirii, om în vrâstă și de deplină încredere, șerbul Măriei Tale, Mustafa Agha, *küciük mir-i-achor*², în calitatea de *iskemle-aghasi*³. Împreună cu șerbul Măriei Tale, Musallî, capîgilar-ketchudasî⁴, s'au trimes să-l scoată și să-l ducă la Măria Sa, luminatul

¹ Adecă ale lui Mohammed.

² Al doilea intendent al grajdurilor împărătești. Neculce, ed. Procopovici (*passim*) face din *mir-i-achor* Imbrîhor.

³ *Iskemle-aghast* (aghaua scaunului) era delegatul Porții încredințat cu înscăunarea principelui nou-născut. La Neculce: *schimni-aga* (*ibid.*, vol. I, p. 78).

⁴ Capul portarilor, deosebit de *capî-ketchudasî*, agentul unui principe vasal la înalta Poartă.

Giar Arslan Paşa, beglerbegul vilaietului Ozû. Li s'a mai poruncit lor ca, până la numirea și trimiterea unui voevod deosebit, ei să rețină un om, în care să aibă încredere și el¹ și să-l pună să cârmuiască.

Acum sântem în căutarea unui om înțelept și potrivit pentru voevodatul Bughdanului, Ghicu, care acuma trece din Bughdan în Iflac, are un fiu. Inșă nu este ascuns înțelepciunii hănești cât este de nefolositor Imperiului când două țeri sânt supt un singur om. Lupul are și el un fiu. Vom vedea cum este și acesta. Dumnezeu Cel Prea-înalt să facă să biruiască cel care va fi mai folositor legii și Imperiului!

Când au fost trimiși beglerbegii din Anadolu și Rumili cu toate porțile lor, s'au trimis și o samă de ieniceri (cu ei). Rânduindu-li-se încă oștiri una după alta, în grija noastră pentru întărirea lor nu va fi nicio lipsă. Inșă blestemații din Iflac trebuie cumva pedepsiți, așa încât, zângănitul săbiilor luptătorilor pentru lege atárnând drept cercei de urechile vegherii lor și a fiilor lor din generații, ei să nu mai dea ascultare ațâțării la blestemații și turburări și să nu mai calce în urmele acelora cari umblă pe cărarea rebeliunii și nesupunerii. Prea-Fericirea Ta știe că pentru sfârșitul acestei trebi, potrivit planului, precum și pentru ajungerea drumurilor de jaf și de prădare până la gradul de desăvârșire, este de neapărată trebuință plecarea oștirii tătărești, celei gonitoare de dușmani. Trimiterea la Ak-Kerman a Măriei Sale Calghai-sultanului², zodia bună a fratelui Său³, a fost o înțeleaptă măsură și o mare binefacere și pentru părțile de aici. Apoi se nădăjduiește că va sosi la dânsul om de la beglerbegul vilaietului Ozû și-l va îmboldi să plece cât mai în grabă fără a mai aștepta veste de aicea. Așijderea, din partea Erdelului, Bargiai Acoș⁴, noul domn, după năvălirea lui Racoci, a plecat și el la apărătorul Bidun-ului⁵, cinstitul vizir, înaltul și fe-

¹ Adică Domnul de care e vorba, Gheorghe Ghica.

² Se numia *calghai* generalisimul armatei Tatarilor, El avea titlul de *sultan*, întru cât acest oficiu nu se dădea niciodată altuia decât fiilor (sau fraților) Hanului, din familia lui Ginghis (Dim. Cant., I. I. O., p. 639).

³ A Hanului.

⁴ Barcsay Akos.

⁵ Buda este în limba turcească Bidun.

ricitul Seiidi Ahmed Paşa şi, cerându-i ajutor, i s'au rânduit toate oştile de prin acea regiune de graniţa. Acestea strângându-se zi cu zi, când, cu voia lui Allah, celui Prea-înalt, se vor fi strâns toate, vor porni sigur să răspingă lovirea Erdelului¹.

Dumnezeu, prin eterna Sa hotărîre, sa li facă planurile lor cu bună potriveală şi să facă aşa ca pornirea lor să fie o unealtă a răspingerii desastrului! Dacă nici atâta stăruinţă nu va fi de folos ţintei, cu voia lui Allah, este lucru hotărît ca sunt auspiciile primăverii toate oştirile victorioase să vină în şesul de la Edrene, unde să fie o mare adunare şi concentrare. Mai schimbând scrisori cu Prea-luminatul meu fiu, se va stăruia a îndrepta treburile în chipul potrivit cu folosul legii şi al Imperiului. Fiind însă de cea mai mare nevoie să ştim până la ce grad va ajunge ajutorul şi sprijinul Măriei Tale în această slujbă cu bună intenţiune şi cam în ce măsură vor fi ele cu putinţă, sântem în aşteptarea lămuririlor (Măriei) Tale. Nădăjduim că într'o zi apropiată vei binevoi a ni o da de ştire prin înalta carte a (Măriei) Tale.

Feridun Ahmed: *Munșă' at al-salatin*, ed. I, vol. I, p. 398.

Copia înaltului „berat”, cu care a fost dăruit vevodul din Bughdan.

Fiindcă atotputernicul Dumnezeu, cel Dăruitor, şi ceroscul Părinte, cel îngrijitor şi Causa tuturor cauzelor (a Cărui glorie să fie preamărită şi preaslăvită şi a Cărui binecuvântare să fie peste toţi şi deapururea), din imensa Sa bunătate şi solitudinea şi din nemărginita Sa graţie şi dărnicie, înaltul meu Tron (care este sediul puterii) şi mândrul meu Palat (care este lăcaşul fericirii) le-a făcut locul de miluire pentru toate popoarele, iar măreaţa mea capitală (care este cuibul fericirii) a făcut-o refugiul tuturor monarhilor porniţi spre gânduri înălţate, (de aceea), drept solemnă mulţămire şi obligatorie laudă pentru necontenita Sa bunătate dumnezeiască şi nemărginitele Sale favoruri divine, înaltelor mele preocupări de Şah şi prea-strălucitei mele glorii de Pađisah i s'a impus neîndoelnic şi sarcina de a îngriji ca toţi servitorii miei cre-

¹ În text: *lovirea* sa.

dincioși, cari sânt îndreptați cu inimă curată și cu deplină supunere către tronul meu, pe vecie întemeiat, și cari se fălesc cu robeasca lor închinăciune către mine, să se poată bucura de împlinirea planurilor și poftelor lor, porțile bunăvoinții și solitudinii mele stând în totdeauna larg deschise și darurile mele generoase pururea gata pentru ei. Pe acest temei, de oare ce voevodul Bughdanului, Gaspar¹, a dat pe față niște fapte și năravuri neîngăduite, (așa încât) el fu scos din domnie, și de oare ce înfățișătorul acestui prea-înalt și prea-ogurliu *tevki*² împărătesc și aducătorul acestui prea-elocvent, prea-luminat, prea-îmbucurător și prea-fericit *iirligh*³ monarhicesc, fala comunității mesianice, stâlpul nobililor din poporul lui Isus, Alexander (*sic*)⁴ voevod (să fie sfârșitul lui cu bine), care mai înainte era voevod în Iflac⁴ și acum este în slujba de mülazim⁵ la prea-fericita curte a mea și care, pe lângă că este destoinic și viteaz, este și un beizadea de viță veche, și care, cât timp el era voevod în Iflac, apărându-și și păzindu-și poporul și țara și ocrotindu-și ra'aiatele și beraialele⁶ în chip cuvenit, s'a făcut vrednic și demn de împărăteasca mea bunăvoință, așa încât dreapta mea încredințare și încredere, este că locuitorii vilaietului (Bughdan) vor fi mulțamiți cu el și că ei (îmi) vor fi recunoscători și că și el va pune toată sârguința sa pentru rostul de slujbe datorate Suveranității mele, eu, pentru a se arăta bielșugul îndurării mele șăhești și prisosința solitudinii mele crăiești pentru el, l-am dăruit, printr'un *chat* împărătesc, cu voevodatul Bughdanului, cu condiția, ca el de la ziua ... din anul de față, anul ..., să trimeată la tronul meu de măreață înfățișare, în fiecare an, de cincizeci și șase de ori o sută de mii de accé, drept haraciu impus sus numitului vilaiet, iar la smerita lui rugă și suplică spre milostivirea mea, cu privire la slobozirea înaltei mele porunci (în această pricină), i-am dat

¹ Gaspar Grațiani (1619-1620).

² *Tevkl* și *iirligh* sunt sinonimele termenului *ferman*.

³ Alexandru V Ilaș, 1620-1621.

⁴ 1616-1618, a doua oară 1627-1629.

⁵ Așa se numiau tinerii nobili cari, râvnind la funcții înalte, își făceau stații în Palatul din Istanbul.

⁶ V, scrisoarea IV, nota 3.

presentul berat împărătesc aducător de bucurie. În virtutea firmanului meu prea-fericit, sus-zisul, din ziua de astăzi fiind voevodul vilaietului amintit, i-am poruncit lui ca, după obișnuința vechilor voevozi, cari își îndeplineau slujba cu deplină închinăciune și frumoasă supunere către tronul meu prea-fericit, să stăruiască și el, cu credință și din toată inima, pentru apărarea și ocrotirea țerii și pentru ridicarea stării ra'aialelor, să plătească, an de an, în greutate exactă și în titlu legal, la termenul fixat și fără nicio lipsă, conform usului străvechiu, de cinzeci și șase de ori o sută mii de accé, a căror trimitere către bogata mea vistierie, drept haraciu, este statornicită, apoi să trimeată și să plătească fără întârziere și la timpul lor cele convenite, după obicei, luminațiilor miei viziri, beglerbegului din Rumili și tuturor demnitarilor cârmuirii, așa cum este obiceiul a li se plăti fiecăruia, fără nicio lipsă. Iar, dacă în vilaietul amintit se întâmplă vre-o nedreptate și asuprire față de vre una din raialele mele supuse haraciului, eu nu dau de loc înalta mea învoire pentru introducerea unui obicei nou prin aceasta. Cât timp boierii și toți fruntașii din sus-zisul vilaiet îl vor ști voevodul lor, în orice pricină ce se va isca, la dânsul să se îndrepte, înaltului meu firman și sus-numitului (voevod) nu cumva să se împotrivescă, dar și el, în deplină supunere față de poruncile mele înalte ce vor purcede de la tronul meu fericit, să plătească la timp și fără nicio lipsă haraciul ce trebuie trimis bogatei mele vistierii și sumele ce se obișnuiesc a se trimite miniștrilor cârmuirii mele. Prietenului meu să-i fie prieten, dușmanului meu să-i fie dușman. Iar acelora din locuitorii țerilor mele bine păzite, cari merg în vilaietul Bughdan ca să-și exercite îndeletnicirile acolo, nimeni să nu li calce averea și viața, ca ei să poată sta acolo în toată liniștea și siguranța. Când cineva din tagma negustorilor noștri moare în vilaietul Bughdan, dacă moștenitorii lui sânt față, moștenirea să se predea moștenitorilor săi; iar, în cazul când ei n'au moștenitori, numitul voevod să facă el însuși, în persoană, inventariul bunurilor rămase după ei și, orișicare ar fi ele, să le trimeată, fără nicio lipsă, printr'un om destoinic, în capitala mea fericită. Vilaietului Bughdan, boierilor, logofeșilor, cnezilor și raialelor din el, precum și fiilor, fiiceilor, vitelor, avuțiilor și

lucrurilor de tot felul ale acestora, din partea luminațiilor miei viziri și a înaltului meu *mir-i-mira*¹, din partea scrvitorilor tronului meu (care este asilul fericirii) sau de către oriși cine altul, să nu li se întâmple niciun fel de călcare. Pe cei cari vor săvârși acte contrare poruncilor mele, sus-zisul voevod să mi-i înfățișeze mie, ca să li se dea cuvenita și meritata pedeapsă. Așa să știe ei. Și înaltului meu semn să-i dea și crezământ.

Feridun Ahmed: *Munșă' at al-salatin*, ed. I, vol. II, p. 446.

Copia scrisorii imperiale către craiul din Beç¹ cu prilejul fugii fostului voevod al Moldovei, Boghdan².

Către capitala noastră (care este) centrul fericirii și către pragul tronului nostru (care este) firmanentul puterii, s'au comunicat și s'au dat de știre niște acte abominabile și obrăznicii detestabile făptuite, în sfidarea poruncii noastre preaînalte și a firmanului nostru prea-luminat, de către Boghdan, fost voevod al vilaietului Moldovei. (Dânsul), fiind dojenit de mai multe ori, de loc n'a ținut samă de dojeni, ci, pe lângă felurite nedreptăți și asupriri față de r'aiatele și beraialele² de supt stăpânirea lui, a mai scos din slujbă oameni din ogiac cari, din generație în generație, stăteau în slujba vilaietului și a țerii, și, aducând (alți) oameni din străinătate, li-a poruncit lor, unilind, în acest chip, pe cei cari erau slujbași în acea țară din generație în generație. Pe unii din ei i-a și ucis, (așa încât) familia și rudele celor uciși, venind la Înalta noastră Poartă, (care este) teigheaua dreptății, și făcând jalbă, am trimis de iznoavă înnalta și apodictica noastră poruncă ordonând să se pună capăt purtării lui tiranice față de cei mai de samă din locuitorii vilaietului și țerii. De oare ce el nu s'a supus, iar în caracterul său nici urmă a faptelor frumoase n'a rămas, ba chiar

¹ Forma persană a termenului *beglerbeg* (beiler-beil).

² Selim II către Maximilian II. Titlul împăraților romano-germani în diplomele turcești au fost Beç kirali (Craii Venei) sau *Vilaiet Nemçe kirali*. *Nemçe* = totalitatea țărilor de supt stăpânirea Habsburgilor.

³ Bogdan IV (1568-1572).

⁴ *Ra'atatele*, precum se știe, au fost locuitorii unei provincii supuși haraclului. *Beralatele* cei scutiți de haraciu.

a făptuit zi cu zi tot mai multe turburări și fără-de-legi, noi acum câteva zile, ca pedeapsă a faptelor sale, am scos din voevodat pe răufăcătorul acesta, iar cu voevodatul am dăruit pe unul din voevodazadele, pe Juvan¹, care slujise în înalta noastră casă ca *mûlazim*². Potrivit cu milostivul nostru us de Şah și cu frumosul nostru obicei de Padişah, precum i-au fost ocrotiți și cinstiți străbunii, tot așa fu o hotărîre a placului nostru împărătesc, plin de miresme, să-l ocrotim și pe sus-zisul (Boghdan). Însă sus-zisul răsvrătit, stăruind numai la josnicii și răsvrătiri, potrivit cu proverbul că: „Trădătorul e laș”, n'a avut curajul să vină numai decât în capitala noastră, ci, în deplină înțelegere și unire cu niște tovarăși de drum numai ai satanilor rătăciți, a luat-o și a năvălit în vilaietul Leh³. (Dintr'acolo) el a făcut în câteva rînduri năvale asupra vilaietului Moldovei cu gândul de a-l lovi, însă n'a rămas niciodată fără pedeapsă. În sfârșit, când craiul din Leh⁴ ne-a rugat stăruitor să scriem o scrisoare de milostivire și de iertare a multiplelor păcate ale acestui răsvrătit, în virtutea învoielilor și contractelor de pace încheiate, încă în timpuri de odinioară, între noi și craiul amintit, rugămîntea lui cu privire la acest lucru a dobândit aprobarea și consimțimîntul nostru și noi am trimis împărăteasca noastră scrisoare, însoțită de noroc, prin care noi i-am dat de știre (craiului) înalta noastră învoire pentru trimiterea în orice chip a amintitului Boghdan în fața înaltului nostru tron. În răstimp murind craiul din Leh și încurcându-se starea de lucruri (acolo), sus-zisul Boghdan a dispărut din acea țară și a pătruns în Erdel, unde, apoi, au pus mână pe el oamenii voevodului (Erdelului). Am auzit însă că, aflînd căpitanul vostru din cetatea Sacmar despre acest lucru, s'ar fi dus și ar fi liberat pe sus-zisul din mâinile lor și că, după aceea, ar fi plecat împreună cu el. Astfel fiind, că sus-zisul răsvrătit n'a vrut să scape din mână trenea sfidării și înfruntării⁵ și umblînd din vilaiet în vilaiet, nevolnic și neconținut în răsvrătire, nu s'a lăsat de

¹ Ioan-Vodă cel Cumplit.

² Cât despre termenul *mûlazim* v. scrisoarea III, nota 5.

³ Numele turcesc al Poloniei (Lehia).

⁴ Sigismund II (†1572).

⁵ În text: *Damen-l-inad-ü-mûchalefetini ellinden komaıup.*

josnicii și stricăciuni, cu toată că se iertase delictul său de necredință față de tronul nostru, refugiul lumii, a cărui îndurare și bună aplecare pentru străbunii lui el a cunoscut-o bine și cum că toate acestea sânt semnul că el stăruie numai a da pe față fapte uricioase inerente firii sale, care este deprinsă cu rățacirea, nu poate fi nicio îndoială că faptul de a se arăta gata la adăpostirea, în orișice chip, a unui răsvrătit răufăcător și uneltitor, iar după prinderea lui lipsa de a-l trimite la preainalta noastră curte (toate acestea) sânt niște acte contrare învoielilor și contractelor de pace încheiate între noi. Represintanții Voștri, cari au venit (atunci) la Poarta Fericirii¹, arătându-și toate grijile și stăruințele lor cu privire la chestia neprimirii celor cari, în timpul de pace, vor fugi din părțile de acolo în părțile de aici ori din părțile de aici în părțile de acolo, (ei înșii) ne-au făcut să punem și semnăm și aceasta în textul diplomei noastre împărătești ca una din condițiile de mare importanță. Și, când unii emiri și căpitani de ai Voștri, trimițând scrisori și suplici la pragul tronului nostru (care este) refugiul dreptății, și-au oferit credința și robeasca supunere către Poarta Fericirii, noi, cu deplina respectare a condițiilor din învoielile de pace, vorbele detestabile ale astfel de oameni nu le-am ascultat niciodată cu o ascultare consimțitoare și nu s'a dat învoire (la așa ceva) nici mai târziu. Astfel fiind, este necesar ca voi, îndată după întâmplarea înaltei noastre scrisori, depunând bogate străduințe și necontenite osteneți pentru întărirea și statornicirea temeliei iubirii și fundamentului prieteniei ce este între noi, și dând pe față o lăudabilă râvnă în respectarea condițiilor de pace, potrivit cu credința și buna aplecare a Voastră pentru tronul nostru (care este) refugiul lumii, să dați dovadă de frumoasele voastre stăruințe de tot felul pentru trimiteria aici a sus-zisului Boghdan fără a se mai vedea vreun folos în întârzierea și târăgănierea trimiterii sus-numitului răsvrătit la înalta noastră Poartă. Odată cu vestea despre sănătatea Voastră să nu uitați a ni comunica și chipul în care Vi se pare cu cale trimiterea sus-numitului și până unde i-a ajuns întreg halul.

Feridun Ahmed: *Münşa' at al-salatin*, ed. II, p. 602.

¹ Pentru încheierea contractelor de pace.

Mai cu de-amănuntul (Ber vegih-i-tefsil).

Insemnarea drumurilor, popasurilor și a întâmplărilor ivite în expediția Prea-gloriosului Padișah¹, Sûleiman, cu ale Sale oștiri norocoase, și izbânditoare, pentru cucerirea Cara-Bûghdanului. *Dată în 11 ale lunii Safer-ül-muzaffer, anul 945, ziua de Luni*².

În 11 ale aceleiași luni, poruind cu noroc din Istanbul, (Pa-dișahul) a poposit la Halkalı-bunar. Marți, în 12 a. a. l., la conacul din Ciatalgia. Este cale de o zi bună³. Sora Padișahului, soția lui Mustafa Pașa, princesă⁴, a încetat din viață. Miercuri, în 13 a. a. l., pe partea de dincolo a Ingighezului⁵, la izvorul pârăului, Joi, în 14, a. a. l., la conacul din Oghrași-kiöiü; este cale de o zi bună. Vineri, în 15 a. a. l., la conacul din Carli-kiöiü; este cale de o zi mai scurtă. Sâmbătă, în 16 a. a. l., la conacul din Ahmed-Bei-kiöiü; este cale de o zi mai scurtă. Duminecă, în 17, a. a. l. la Hamza-Beikiöiü; este cale de o zi mai scurtă. Luni, în 18 a. a. l., la conacul din Ulufegilar-kiöiü⁷; este cale de o zi mai scurtă. Marți, în 19 a. a. l., la conacul din Chass-kiöiü; este cale de o zi mai scurtă. Miercuri, în 20 a. a. l., la conacul din Edirne⁸. Joi, în 21 a. a. l., popas. Vineri, în 22 a. a. l., popas. Sâmbătă, în 23 a. a. l., popas. Un divan avu loc și Beiul din Rumili și Beiul din Anadolu⁹ au sărutat mâna (Padișahului). Duminecă, în 24 a. a. l., popas. Luni, în 25 a. a. l., popas. În ziua aceasta a sosit fiul Emirului Reșit, Beiul din Basra. Marți, în 26 a. a. l., popas. Miercuri, în 27 a. a. l., un divan avu loc și fiul Beiului din Basra

¹ *Padișah-ı Gemgiah* din text înseamnă: Padișahul a cărui glorie este asămănătoare cu cea a lui Gem (primul rege fabulos al vechii Persii).

² = 8 Iulie 1538.

³ *Uzak menzil, iakın menzil, miiane menzil* din text le-am tradus prin: cale de o zi bună, cale de o zi mai scurtă și cale de o zi mijlocie, termenul *menzil* însemnând atât etapă, cât și depărtare între două etape, cale de o zi (bir gûnlük mesafe).

⁴ Hanım sultan.

⁵ Scris I N G (I) U K Z.

⁶ În text, greșit, stă 19.

⁷ În text, greșit, Ulufgilar.

⁸ Pronunțat și Edrene, Adrianopol (Udrilu).

⁹ Rumelia și Anatoția.

a sărutat mâna. Joi în 28 a. a. l., cortul (împărătesc) a pornit. Vineri, în 29 a. a. l., s'a făcut popas pe malul Tungei, pe marginea satului Cöjölme¹. Defter-eminî padişăhesc² împreună cu înalții demnitari au luat parte la selamlîc. Sâmbătă, în ultima zi a lunii Safer, la conacul din Ienige-Kîzil-Aghasî; este cale de o zi bună.

Luna Rebî'ül-evvel, anul 945.

Dumineca, în prima zi a aceleiași luni³, la Mensurlar-cariesi⁴; este (drum de) un conac⁵ mijlociu. Luni, în 2 a. a. l., la Serai-cariesi; este foarte aproape. Marți, în 3 a. a. l., popas. Miercuri, în 4 a. a. l., la Bkurg(i)lu-cariesi; este foarte aproape. Joi, în 5 a. a. l., întâiu August, la conacul din Agha-köiü; este cale de o zi bună. Vineri, în 6 a. a. l., la conacul din Cesneghir-kiöiü; este cale de o zi bună; se trecea peste câteva poduri. Sâmbătă, în 7 a. a. l., la conacul din Sîg(i)lû-cariesi; acesta este un sat cu întăritură⁶, în mijlocul munților Balcanului. Are puțină apă și puțin loc pentru poposit. Este cale de o zi. Duminecă, în 8 a. a. l., la conacul din Mir-i-Alem-kiöprösü. Se trecu peste Balcan. Locul său de conac este îngust. Luni, în 9 a. a. l., s'a poposit pe marginea lacului din apropierea unui târg, cu numele de. Sûltanlar; este cale de o zi mai scurtă. Marți, în 10 a. a., l., la conacul de pe apa Dunării; este cale de o zi scurtă. Miercuri, în 11 a. a. l. popas. Un divan avu loc și, sosind omul lui Petri⁷, Beial din Cara-Bûghdan, a sărutat mâna, iar Sinan Celebi, care a ajuns Kulaghuz⁸, având să meargă să-l cheme pe Cara-Bûghdan să se înfățișeze înaintea tronului, s'a trimis cu niște Valahi. Joi, în 11 (*sic*) a. a. l., la Caragöz-cariesi. Vineri, în 12 a. a. l. (la) Balic; este cale de o zi bună și un ținut greu de

¹ Recte C(i)ömek.

² Despre funcția de *defter-eminî* v. Dim. Cantemir, *I. I. O.*, p. 210.

³ = 28 August 1538.

⁴ Karle = sat mare, târg.

⁵ Konsk, ca și menzil, înseamnă aicea distanță și nu stație.

⁶ In text *derbend-kiöiü*, pentru apărarea defileurilor.

⁷ Petru.

⁸ Călăuz.

străbătut, păduros și strămt. Sâmbătă, în 13 a. a. l., popas. Duminecă, în 14 a. a. l., la Cavarua-cariesi, Luni, în 15 a. a. l., la Papislic-cariesi; este cale de o zi lungă. Marți, în 16, a. a. l., la conacul din Tatli-ciuc; este cale de o zi scurtă. Miercuri, în 17 a. a. l., la conacul din Sût-kiöiü; este un drum neted și este aproape. Joi, în 18 a. a. l., Istira-baghî; este cale de o zi scurtă și (drumul) este neted. Vineri, în 20 (sic)¹ a. a. l., la casabaua Babâ². Sarf-Saltic Baba este înmormântat aicea. Sâmbătă, în 21 a. a. l., popas. Sosind Sinan Celebi, care fusese trimis pentru a chema pe Cara-Büghdan să vină, el a adus vestea că sus-zisul ghiaur nu vine. Padișahul făcu pelerinagiul la Sarf-Saltic Baba. Duminecă, în 22 a. a. l., popas. Locuitorii orașului fiind scoși ca hăitași, Padișahul a vânat. S'a vânat în Babdaghi. Luni, în 23 a. a. l., popas. Cortul (împărătesc) a pornit. Marți, în 24, a. a. l., la conacul din Ceric-i-Catalui³; este cale de o zi mijlocie. Drumul său este neted, dar apa sa este puțină și locul său de poposit îngust. Miercuri în 25 a. a. l., până la conacul din portul Isaccei⁴; este cale de o zi mai scurtă. Făcându-se un pod peste Dunăre, se ia drumul Modovei Joi, în 26 a. a. l., popas. Iahia Pașa Oghlu cu oastea din Semendria a întâlnit tabăra. Vineri, în 27 a. a. l., 23 August, popas. Având loc un divan, beii din Rumili, cari au fost de față, au sărutat mâna. Chosrev Pașa trecând în Rumili, s'a poruncit ca Mehemed Pașa, vizirul, să fie ser-asker până la sosirea lui Rustem-Pașa, beilerbeul din Anadolu. Iar Haidar Celebi, care mai înainte era defterdar, a primit poruncă să aștepte podul ce se făcea peste Dunăre, la Isaccea. Apoi s'a poruncit să treacă Anadolu. Rumili începând să treacă după inchintiu⁵, până dimineața s'a isprăvit trecerea Sâmbătă, în 28 a. a. l., popas. Oastea din Anadolu a început trecerea, Duminecă, în 29⁶ a. a. l., cortul împărătesc a pornit.

¹ Copistul a sărit de la 18 la 20, eliminând o zi, pentru a compensa greșeala de a fi repetat de două ori data de 11.

² Identic cu orașul de azi Babadag.

³ Târgul Catalulu.

⁴ Turcește *Ishakgi*.

⁵ Chindie (turcește pronunțat *ikindî* și *ikinti*) = ora ce etc.

⁶ În text, greșit, stă 19.

Luna lui Rebi'-ül-achir, anul 945.

Luni, în prima zi a. a. l., 26 August, la conacul din Vârnoș-kiöiü. Padişahul trecând peste pod cu noroc, Paşii cu oastea din Rumili au făcut alaiu¹. Marţi, în 2 a. a. l., popas. Miercuri, în 3 a. a. l., la conacul din Kahve-başi². Joi, în 4 a. a. l., conacul de la Kizil-ghiol³. Este cale de o zi lungă. S'a tăiat capul a doi inşi fiindcă ei au dat foc unei case. Vineri, în 5 a. a. l., popas. Sâmbătă, în 6 a. a. l., trecând peste apa Berud⁴-ului, s'a făcut popas în casabaua cu numele de Kilcin⁵. Duminecă, în 7 a. a. l., la conacul de pe apa Berudului. Luni, în 8 a. a. l., popas. Marţi, în 9 a. a. l., popas. Miercuri, în 10 a. a. l., la Sktan-cariesi (?). Joi, în 11 a. a. l., la Deirmenli-kiöiü⁶. Vineri, în 12 a. a. l., la conacul din Budan-kiöiü⁷. Sâmbătă, în 13 a. a. l., la conacul lui Vodă, care este mijlocul unei păduri⁸. Duminecă, în 14 a. a. l., la conacul podului Jijiei⁹. Luni, în 15 a. a. l., la conacul din Jasy-pazari¹⁰. În ziua aceasta Hanul Tatarilor a venit întru întâmpinare. Marţi, în 16 a. a. l., la conacul din Voevoda-bunari¹¹. Miercuri, în 17 a. a. l., la conacul din Fermus-pazari¹². Joi, în 18 a. a. l., la conacul din Cherman-suz¹³. Vineri, în 19 a. a. l., o veche mănăstire s'a dărâmat. Sâmbătă, în 20 a. a. l., în 14 ale lui Septemvrie, la conacul din Aursn-kiöiü¹⁴. Duminecă, în

¹ În text: au arătat alaiu (*alal gösterdiler*).

² Deci nu Mehve-başi.

³ Lacul roşu (la d. lorga „lacul galben“).

⁴ Apa Prutului.

⁵ Fălcii. Reaua transmitere provine din asemănarea literelor *f* şi *k*.

⁶ Satul cu mori.

⁷ Deci satul Budan şi nu, ca la Hammer, „lacul Budan“ (Budanghioll).

⁸ În text: *ki korê ici-dir*. Prin urmare Curleghi, ca nume de localitate, nu se poate menţine.

⁹ În text: *Rize (rizh)-kiöprösü* este o greşeală de tipar, sărind cele trei puncte de pe primul „j“ şi două puncte de pe al-dollea.

¹⁰ Târgul-Iaşilor. De aci ungurescul Jászvásár.

¹¹ Puţul lui Vodă. Bunar se scrie şi din *i* (binar), dar se pronunţă şi atunci tot bunar. „Binaua lui Vodă“ (lorga, *Cronicile turceşti*) presupune în text „voivoda binasi“.

¹² Târgul-Frumos. *Fermus-paghî* (Hammer) este greşit.

¹³ Deci nu Chirmenus, cum l-a citit Hammer. *Charman-suz* înseamnă: care şi-a aprins recolta. Aici poate fi vorba despre localitatea Pârliţi.

¹⁴ Probabil Vereşti prin confundarea literelor *t* şi *n* final.

21 a. a. l., la Suceava¹, capitala Cara-Büghdanului. Luni, în 22 a. a. l., popas. Marți, în 23 a. a. l., popas. Miercuri, în 24 a. a. l., popas. Joi, în 25 a. a. l., popas. Vineri, în 26 a. a. l., popas. Sâmbătă, în 27 a. a. l., popas. Un divan avu loc și pentru țara Cara-Büghdanului fu numit un coboritor al voevodului, cu numele de ..., fost Beiu. Beii² fugiți veniră și sărutară mâna. Padişahul, ocrotitorul lumii, a binevoit a se întoarce și a porni spre capitala Sa. Duminecă, în 28 a. a. l., plecând din Suceava, s'a poposit la localitatea cu numele de Jandos³. Luni, în 29 a. a. l., la conacul din Aghşen. Marți, în ultima zi a. a. l., s'a poposit la localitatea cu numele de Ispini⁴.

(Aici se oprește ziarul.)

¹ Sris. Sic(l)av.

² Boierii.

³ Enigmatic.

⁴ Nu-l pot găci, Sîpen nu poate să fie, Nu-i cumya Spini?

AL. CIORĂNESCU

DOCUMENTE PRIVITOARE LA DOMNIA
LUI MIHAIL RADU (MIHNEA III)

CULEȘE MAI CU SEAMĂ DIN ARHIVELE VENEȚIEI

Introducere

Documentele care urmează, și care au fost culese aproape în totalitatea lor din Arhivele de Stat ale Veneției, au fost folosite în studiul nostru inedit asupra Domniei lui Mihnea-Vodă. După proveniență și după faptele la care se referă le-am împărțit precum urmează, în trei categorii principale.

I. Majoritatea actelor publicate aici privește soliile pe care în 1658 și în 1659 Mihnea-Vodă le-a trimis la Viena, la Veneția și la Roma. Trebuie astfel distinse între documentele acestui capitol actele propriu-zise ale soliilor lui Gabriel Thomassy și Grigoric de Chiprovaț la Veneția, de corespondența Veneției cu ambasadorii ei la Viena și la Roma, care conține numai informații asupra tratativelor duse acolo. Ele provin din următoarele fonduri:

1. *Collegio, Esposizioni Principi*, vol. 73-75, conținând rezumatele ședințelor Colegiului la presintarea unui ambasador, și actele aduse de acesta. Seria actelor originale e cusută în volume (*filze*), care au fost apoi transcrise într'o serie corespunzătoare de registre, în care scrisorile latinești se găsesc traduse în italienește. Dintre toate actele privitoare la cele două solii românești, numai scrisoarea lui Mihnea (*Doc. XI*) a fost extrasă din volum și așezată în sala de expoziție a arhivelor, la îndemnul lui C. Esarcu, care a văzut-o cel dintâiu¹.

2. *Senato, Corti*, vol. 58-61, care conțin răspunsurile Republicii la scrisorile presintate de ambasadori, și scrisori către reprezentanții ei în străinătate. Ele prezintă actele, supt formă de debateri ale Senatului, în dosare sau *filze* care au fost de asemenea transcrise ulterior în registre. De și știri despre istoria Românilor se pot culege destule și de aici, nu cunoaștem nicio publicație românească de documente care să le fi utilizat.

¹ V. C. Esarcu, *Documente istorice descoperite în arhivele Italiei*, București 1878.

3. *Senato, Dispacci degli Ambasciatori di Germania* (filza 111-116), utilizate, în afară de dosarul 111, în vol. IX¹ al colecției Hurmuzaki. Sânt depeșile expediate săptămânal la Veneția de ambasadorul ei la Viena, care a fost la început Battista Nani și apoi Alvise Molin, după trecerea celui dintăiu în Franța, în Novembre 1658; răspunsurile Republicii se găsesc în seria *Senato, Corti*.

4. *Senato, Dispacci degli Ambasciatori di Roma*, (filza 145-147), cuprinzând depeșile lui Angelo Correr, ambasadorul Republicii la Roma în răstimpul care ne interesează.

5. *Senato, D-liberazioni Roma* (filza 99-102), conține răspunsurile Senatului la aceste depeși și instrucțiunile necesare.

6. *Collegio, Lettere* (filza 190), conținând copii după ordinele Colegiului către autoritățile subordonate, de pe teritoriul venețian; de aici și din seriile următoare s'au extras scrisorile privitoare la condițiile călătoriei lui Thomassy.

7. *Senato, Deliberazioni Rettori* (filza 48), în care se află ordinele adresate de Senat aceluiași autorități.

8. *Senato, Terra* (filza 157), privind în general toate afacerile petrecându-se pe teritoriul venețian.

9. *Dispacci degli Rettori di Padova al Senato* (filza 56) și

10. *Dispacci degli Rettori di Treviso al Senato* (filza 56): conțin răspunsurile autorităților locale la ordinele primite de la Senat.

Dir. toate fondurile înșirate aici, singurul care a mai fost utilizat pentru epoca și împrejurările ce ne interesează e cel care cuprinde depeșile ambasadorului venețian la Viena; vom arăta mai jos însă în ce condiții s'a lucrat la despoierea acestui material. Nu s'a cules aici, bine înțeles, decât aceia ce lipsește în culegerea Hurmuzaki, lucru care pricinuește o lacună în înșiruirea întâmplărilor soliei lui Grigorie la Viena, de oare ce o parte din documentele respective au fost publicate acolo.

Restul s'a publicat cu cel mai mare respect pentru text, de oare ce experiența publicației Hurmuzaki a arătat că excerperea prea economică e adese ori primejdioasă chiar pentru înțelesul fragmentelor culese astfel; memorialele solilor le-am reprodus dinadins din seria dosarelor, și nu dintr'a registrelor, unde barbarismele și greșelile grosolane erau atenuate de co-

pist, — de și acesta nu înțelege totdeauna ce scrie, — pentru că în *filz*: ele sânt chiar autografele lui Thomassy și ale lui Grigorie. De și, așa cum sânt, documentele publicate în acest capitol dau o icoană întreagă a soliilor lui Mihnea-Vodă în Apus, ele își așteaptă totuși o întregire firească în actele, inedite în cea mai mare parte până acum, de la Viena și de la Roma.

II. Un al doilea capitol conține un număr de fragmente care privesc, într'un fel sau în altul, Domnia lui Mihnea, și care provin din următoarele fonduri ale acelorași archive vețețiene:

1. *Senato, Dispacci di Constantinopoli*, (filza 142-143), cuprinzând depeșile expediate către Doge și către Senat, la intervale variabile, de secretarul venețian din Constantinopol, care e G. Ballarin pentru răstimpul care ne interesează; secțiunea aceasta a fost utilizată la alcătuirea colecției de documente Hurmuzaki, cele recoltate de aici formând vol. V² al acestei colecții.

2. *Senato. Dispacci di Germania* (filza 111-116), și 3. *Senato, Corti* (filza 58-61), despre care s'a vorbit mai sus.

4. *Miscellanea di codici diversi*, cuprinzând manuscrise de conținut felurit, dintre care cel cu no. 75 e un „*Registro di lettere no. 146 scritte da Sr. Alvisio Molin, ambasciatore veneto in Germania, all' ambasciatore veneto in Spagna, Eccellentissimo Giacomo Quirini, dal dì primo Gennaro 1659 fin a dì 12 Maggio 1661*”. Aceste scrieri conțin în general, supt o formă puțin deosebită, aceleași informațiuni ca și depeșile către Senat, de și adaugă une ori știri noi și nu lipsite de interes, și observațiuni de un caracter mai personal decât cele ce-i erau îngăduite în scrisorile oficiului public. Manuscrisul acesta n'a fost încă utilizat.

În majoritatea lor fragmentele din această parte a culegerii făcând parte din fonduri de mult cunoscute, trebuie adăugat că nu s'au transcris aici decât cele care lipsesc din colecția Hurmuzaki, sau au fost acolo greșit sau incomplet publicate, astfel în cât une ori însuși înțelesul lor e denaturat. Într'adevăr, felul cum s'a făcut culegerea și publicarea documentelor în primele volume din această mare și prea bogată colecție lasă

adese ori de dorit¹. Fără a privi mai departe decât paginile care ne interesează, adică părțile din vol. V² și IX¹ privitoare la ani 1658—1659, lipsurile se constată ușor; pentru a li înțelege cauza mai bine, trebuie cunoscuta metoda de lucru îndreptată.

Depeșile constantinopolitane pentru anii 1658-1659 formează dosarele 142 și 143, alcătuite din scrisori de același format, cursive apoi în volum. Pe chiar aceste scrisori cineva a însemnat cu creion roșu pasagiile care trebuiau extrase; alegerea e concepută pe un plan mult mai larg decât cel urmat mai târziu, cuprinzând fragmente în general de două-trei ori mai întinse decât cele tipărite în colecție, și nu totdeauna privitoare la istoria Românilor. Copierea acestor fragmente a fost încredințată unor funcționari ai arhivelor, cari, restrângând cadrul preocupărilor, au transcris din pasagiile indicate numai paragrafele în care întâlneau numele *Moldavia*, *Valachia* și uneori *Transilvania*. Sânt excluse totuși din colecția Hurmuzaki unele scrisori care conțin aceste nume, lăsate pe din afară din alte pricini¹. Rămân cu atât mai mult înlăturate unele fragmente prea lungi pentru răbdarea copistului, și în care numele „Valachiei” se întâlnește în aparență numai accidental, dar care interesează tot atât de mult cât și celelalte pe cercetătorul atent al acestei epoci². Lipsurile acestea sânt firești la o culegere făcută de oameni cari nu lucrează din interes științific, ci pentru a termina cât mai curând și cu mai puțină osteneală o copie comandată.

¹ Lucrul acesta nu se constată acum pentru întâia oară. V. Zaborovski, *Ceva despre colecția Hurmuzaki* (în *Revista Arhivelor*, 1, 1, 1924, pp. 133-5), enumerând câteva din lipsurile vol. IX¹, constată că greșelile de metodă și de tehnică sânt agravate de necunoașterea de către culegător a problemelor istorice la care se referă documentele.

² Astfel din fragm. CXXVI prima parte e și în Hurmuzaki, *Documente*, V², p. 41, fraza imediat următoare fiind lăsată poate din vre-o greutate de lectură; la fel LVII. Din cele supt no. CXXXVI, CXLVII, CXLXVIII, CLVI, CLXIII, CLXXIX, CLXXXVII și CXC sânt redată pasagiile vecine celor reproduse aici. Scrisorile CLVI, CLVII, CLXXI, CLXXVI, CXCI au fost trecute cu vederea, deși creionul roșu a însemnat și aici.

Astfel și fragm. CLXII, cu știri comunicate de capucheaiaua munteană, LIV, în care se vorbește de scrisoarea lui Mihail Radu, CLXXXIII, în care răscoala lui e amintită în convorbirea lui Ballarin cu Muhzur-Agă.

Lucrurile s'au petrecut la fel cu depeșele ambasadorului din Germania¹. Întreg dosarul 111 a fost lăsat la o parte, pentru că, fiind ruinat de umezeală, se încerca o restaurare a lui tocmai în vremea în care se făceau aceste copii, și de aceea golul documentar în vol. IX¹ al colecției Hurmuzaki pentru lunile Ianuar-Septembre 1658. Pentru celelalte, editorul n'a revăzut niciodată textul expedit de copist, și astfel s'a putut strecura² fragmentul lacunar, defectuos, al unei scrisori a lui Rákóczy, a cărui iscălitură a fost citită Kaliogly. Erori și lipsuri³ se cereau și aici întregite. De altfel copistul însuși mărturisește într'o notă pe care o adaugă copiilor sale, și pe care editorul, neînțelegând-o, a integrat-o în textul unei scrisori, că lasă la o parte materialul care i se pare fără interes: „*Si ommette per la mole la copia di molti altri dis-pacci nei quali si parla della Transilvania, ma che non ris-guardano d'altra parte alla Moldavia e Vallacchia*”⁴.

III. În al treilea rând se adaugă la aceste documente o serie mai mică dar de un interes mai apropiat, de acte culese din arhivele Sibiului, în afară de două hrisoave de la Academia Română și de la Arhivele Statului din București, în copie acesta din urmă. Cele de la Sibiu sânt scrisori ale Sfatului din Brașov, cuprinzând știri asupra întâmplărilor vecine, sau porunci ale principelui ardelean⁵. Cele mai importante din actele acestui fond, cele două scrisori românești ale lui

¹ Nici pentru epoca 1682-4, nici pentru cea anterioară, nu credem ca transcrierile pentru colecția Hurmuzaki să se fi făcut după copille vieneze. Cf. V. Zaborovski, *o. c.*, p. 133.

² La p. 106; cf. no. CLXV din colecția de față.

³ Hurmuzaki, *Documente*, IX¹, 132, dă a doua parte a fragmentului de față CLXXII, cu următorul regist: „Raportul lui Aloise Molin către Dogele Veneției, despre stăruințele răsturnaților Domni din țările române ca dieta Ungariei să-i ajute”. Am reprodus și paragraful ce preceda, pentru a arăta că e vorba de dieta Poloniei (că Gheorghe Ștefan și Constantin Șerban au făcut cerere și la dieta Ungariei, v. *ibid.*, V¹, 62); am redat textul, de altfel aproape identic, al cod. 75, preferându-l unei repetări stereotipe. Scrisorile CC și CCI amplifică pe cele publicate la Hurmuzaki, IX¹, pp. 182-3.

⁴ Hurmuzaki, *Documente*, IX², p. 106.

⁵ Mulțămim aici d-lui C. Moisiu, Director General al Arhivelor Statului, și d-lui G. Müller, Directorul Arhivei Săsești din Sibiu, pentru a-mi fi ușurat consultarea acestor scrisori. Traducerea celor ungurești aparține d-lui Em. Pápp.

Mihnea către Sibieni, au fost publicate pentru prima oară de T. G. Bulat (*Trei scrisori de la Mihnea-Vodă Radu, în Revista Istorică*, XII, 1926, p. 308-316; facsimile și extrase de N. Iorga, *Noi acte românești la Sibiiu*, Acad. Rom., Mem. s. Istorice, s. III. tom. IV), și se reproduc aici mai mult pentru interesul lor decât pentru cele câteva deosebiri de lectură; la fel cu scrisoarea românească din arhiva Museului Bruckenthal, pe care am cunoscut-o prin publicarea ei de către d. Bulat.

Publicându-se înaintea monografiei asupra lui Mihnea-Vodă, documentele acestea trebuie să fie considerate ca un instrument *ad probandum* pentru ceia ce se va afirma acolo. Credem însă că interesul lor e mai mare decât atât, și că, departe de a fi numai un instrument, ele pot trăi și singure, mai vii decât orice studiu istoric, și decât înșirarea de pildă a tratativelor soliilor muntene, la Veneția, povestită de chiar actele alcătuite atunci, nu se poate scrie o cercetare mai bună.

I.

Documente privitoare la soliile lui Mihail
Radu-Vodă în Apus.

A. Solia lui Gabriel Thomassy
(1658-1659).

I.

1658, Iulie 27, Virna, Batt. Nani către Senat. Thomasy a sosit
la Viena. Declarațiile lui asupra planurilor lui Mihnea.

Senato, Dispacci Amb. Germania, filza 111.

Hieri è arrivato in Vienna et è venuto immediate a trovarmi il Padre Gabriele di Bulgaria, franciscano riformato, et m'ha reso l'aggiunta lettera dell'arcivescovo di Strigonia, e poi s'è dichiarato meco d'essere espedito dal prencipe Michiele di Valachia, prima a questa corte, poi a Vostra Serenità, et in fine al Pontefice, con lettere credentiali et istruzioni sopra le presenti occorrenze de' Turchi, le quali dice meritare particolar segretezza e riguardo, per il bene del prencipe suo padrone. Mi ha mostrato le lettere credentiali che tiene per Vostra Serenità, sigillate però, non solo del Valacco, ma anche del Ragotzi, et io da' sigilli e dal carattere, prencipalmente di quella di Transilvania, ch'è della mano medesima di quelle che nell' antecedenti aggiungo per Vestro Serenità, le ho riconosciute per legittime e vere.

In somma confidenza poi m'ha detto, il prencipe che lo spedisce essere, com'è noto, quello che i Turchi già pochi mesi hanno stabilito in quel prencipato; egli, come allevato alla Porta, haver intiera cognitione de' fini e de' pensieri de' Turchi, li quali sono portati alla total' occupatione della Transilvania, nella quale stabilito un bassà con intiera dipendenza da loro, correrebbero poi l'istessa fortuna e la Valachia, e la Moldavia, risoluti li Turchi di farne 3 provincie assolutamente

soggette, e di là poi passare non solo all'occupazione della Dalmazia, ma dell' Ongheria e della Polonia, la quale nelle presenti congiunture è da loro considerata come certissima preda, et in fine all' oppressione di tutto il mondo christiano. Essere il precipe predetto vissuto sin' hora nel rito greco, ma instrutto da Francescani essere passatto al cattolico, del quale farà anco professione publica subito che la congiuntura se gli presenti di poter farlo con frutto. Star perciò risoluto di rendere qualche segnalato servitio alla Christianità, e che quando li precipi vogliano sostenerlo et appoggiarlo, in particolare il re d'Ongheria e Vostra Serenità, si ribellerà, e s'offerisce di passar il Danubio con 30 mille soldati, unirsi al Ragotzi, e con l'aderenza d'altri popoli christiani, che sa d'essere pronti alla stessa rivolta, offerirsi non solo di scorrere il paese, ma d'andare alle mura di Costantinopoli, sin' alle quali non ha, passato il Danubio predetto, alcun' immaginabile ostacolo. Ciò potergli riuscire tanto più facilmente quanto che li Turchi, che l'hanno stabilito nel Precipato, tengono in lui gran confidenza, e gli lasciano assai più autorità che a' suoi precessori. Mi ha pure soggiunto tenere questo precipe stretta amicitia, ma secretissima, col Ragotzi, e perchè gli ha incaricato la Porta ch' egli invadi dal suo canto la Transilvania, e che con lui conduchi il Moldavo et il bassà di Silistria, e che faciliti anco la stradda alli Tartari per l'aggressione medesima, essere risoluto di non farlo dalla parte sua, e con varie scuse divertire e prolongare l'effetto anco degl'altri. Per questo il Ragotzi appoggiare con sue lettere appresso questa corte e Vostra Serenità il negotiato del precipe stesso, ancorchè appresso di lui trattenghi l'altro precipe già deposto. Sopra questi affari disse il padre tenere altri particolari da rappresentare a Vostre Eccellenze, de' quali non ha voluto esprimersi meco più oltre.

Io veramente, credendo che nelle presenti congiunture qualisia cosa non habbi a sprezzarsi, e che si possi cavar bene anco da dove l'apparenza non è tanto certa, ho mostrato di ricevere le lettere dell' arcivescovo con la stima che si conviene; ho abbracciato il padre con ogni affetto, l'ho animato a proseguire l'essecutione degl' incarichi suoi, et ho essaltato la generosità, il zelo e la pietà del precipe suo e li suoi pii e

christiani pensieri, promettendogli dal canto mio ogni confidenza e secreto, et assicurandolo chè, arrivato a' piedi di Vostra Serenità, troverà tanta costanza e rissolutione negl' animi di Vostre Eccellenze in sostenere la commune difesa et in vendicarsi del nemico del nome christiano, che ne resterà consolato. Mi rispose il padre di non voler tacermi che in quelle parti prencipalmente si discorre e si dubita che, quando quei prencipi siano impegnati alla guerra, Vostra Serenità sia per abbandonarli e per fare la pace. Io gl' ho detto parermi che tal' ombra si dilegui da se medesima, per la ragione e per il fatto, mentre, havendo li Turchi rotta così perfidamente la guerra, Vostra Serenità non saprebbe più di loro fidarsi, e che, se la Serenissima Repubblica ha havuto cuore e forze per fare la guerra alla potenza otthomana per 14 anni ella sola, molto più s'animerà a continuarla movendosi altri prencipi per fare sopra li barbari un' insigne vendetta del nome christiano.

Sta il padre alquanto perplesso sopra l'incamminarsi a Francfort, per dove è la prima sua commissione, dubitando d'arrivare tardi e trovare la corte partita, o in procinto di farlo, et perciò rendere inutile e tardo il suo viaggio. All' incontro l'aspettar qui gli par troppo lungo. Ha perciò risoluto di presentarsi a questi ministri e vedere s'hanno facoltà di aprire le lettere ch' egli porta e sentire la sua esposizione, afine che possino essi espedir tutto a Sua Maestà et haverne più celeremente risposta, nel qual, mentre che venghi la stessa risposta, pensarebbe d'avanzar tempo e portarsi in Italia per esequire appresso Vostre Eccellenze e poi a Roma gl' incarichi suoi. Saprà quello che anderà qui operando, e ne saranno Vostre Eccellenze a suo tempo avvertite.

Se all' occorrenze che si vanno disponendo in quelle parti si desse un pocco più' di calore e d'impulso, e che prencipalmente in questa corte non si mostrasse tanta freddezza, per non dire abborrimento, a tutto quello che può promuovere disturbi col Turco, si potrebbe un giorno col favore del Signor Dio cavar beni importanti; con le languidezze presenti, è da temersi che a tutti manchi ben presto il cuore e le forze.

II.

1658, Iulie 25, Pojon. Archiepiscopul de Strigoniu recomandă ambasadorului venețian pe G. Thomassy.

Anexă la raportul precedent.

Excellentissime domine,

Mea continua erga Serenissimam Rempublicam devotio et ad omnes occasiones ei serviendi, praesertim contra communem Christiani nominis hostem, sollicitudo facit ut praesentem ablegatum Vaivodae Valachiae Transalpinæ Vestrae Excellentiae valde recommendem, cui simul commissum est ut nomine principis Transilvaniae Rakocii Serenissimam Rempublicam adeat eique operam suam una cum sui principis oblatione deferat, ac simul repraesentet qualiter populos Turcis subiectos iam per aliquot annorum spatium disponere in hanc occasionem studuerit. Non sum nescius non deesse qui identidem talem operam Christianorum sub Turca gementium polliceantur, sed huic, cum ab utroque principe mittatur, qui et se ipsum ac vitam cum iis impendere sunt parati, multum tribuendum esse existimo. Nec dubito quin Sua Divina Maiestas brevi consolatura sit Serenissimam Rempublicam unanimi Christianorum principum subsidio et contentione adversus naturalem eorundem hostem et inimicum. Ego vero maneo semper

Excellentiae Vestrae servus obligatissimus,

Archiepiscopus Strigoniensis.

Posonii, die 25 Iulii 1658.

III.

1658, Iulie 27, Viena. Batt. Nani către Senat. Știri de la Thomassy asupra biruinței de la Lipova.

Senato, Dispacci Amb. Germania, filza 111.

Quanto al successo della settimana passata, non cade più dubbio. Da quel padre che ho nominato nell' antecedenti io ne ho avuta più distinta relatione che da qualsisia altro, per-

chè s'è trovato presente. Mi dice che i Turchi non fossero che 9 mille. et il Ragotzi haverli colti tra il fiume e li monti in tal angustia e vantagg' o di sito, che pochi de' suoi hanno potuto combattere; ma li Turchi hanno preso la fuga, e, nella fuga, tanto più ristrettisi e confusi, in certa valle, sono stati trucidati a man salva.

IV.

1658, Iulie 31, Viena. Batt. Nani către Senat. Scrisoare de recomandare în mâna lui Thomassy.

Senato, Dispacci Amb. Germania, filza 111.

Serenissimo Prencipe,

Il padre Gabriel, di Bulgaria, Franciscano, espedito dal Signore prencipe di Valachia al Sommo Pontefice et a Vostra Serenità, s'incamina a cotesta volta per esponere le sue commissioni. Io l'ho assicurato del gradimento amorevole con che Vostra Serenità si compiacerà accoglierlo in consideratione di chi l'invia et in riguardo anco del zelo di lui, che molto merita con la religione cattolica e con la Christianità. Supplico pertanto humilmente Vostra Serenità restar servita di presertargli benigna audienza e di fargli godere etiamdio le gratie della sua protettione et indirizzo in Roma o dove occorresse, ricercandolo il negotio e le qualità ben degne del medesimo padre. Gratie.

Viena, li 31 Luglio 1658. Di Vostra Serenità.

Battista Nani Cavaliere, Ambasciator.

V.

1658, August 3, Viena. Batt. Nani către Senat despre cele tratate de Thomassy la Viena. Informații din sursă polonă confirmă intențiunile lui Mihnea.

Senato, Dispacci Amb. Germania, filza 111.

Quel padre Gabriele Franciscano, mandato dal prencipe di Valachia, del quale scrissi a lungo la settimana passata, ha infine ottenuto d'essere udito da questi ministri, che hanno ricevute et aperte le lettere del prencipe stesso. Le sue es-

positioni hanno versato in sostanza in ciò ch' egli pure conferì a me et avisai con l'altro dispaccio. Ho procurato che gli siano date almeno buone parole, et è anco riuscito, perch'egli si trove contento, espressi seco questi ministri di molto gradire l'affetto di quel prencipe verso questa corona, scusatisi nel resto di non poter dare più precisa riposta a' progetti, essendo rimnessa a Sua Maestà, alla quale espedirebbero prontamente ogni cosa. Il padre, che non pretendeva di più, resta molto contento di risparmiare il tempo e la pena di più lungo viaggio, e, perchè non può attendere così presto risposta, ha risoluto di portarsi costì et a Roma, et hoggi è partito. Mi ha ricercato, oltre di un passaporto, di una lettera ancora per aprirsi più facilmente l'accesso all' audianza di Vostra Serenità, ed io prontamente ho creduto ben compiacerlo.

In confermatione et incontro di quanto egli m'ha detto e che esponerà anco a' piedi della Serenità Vostra, mi è in questa settimana venuto fatto di vedere una relatione che viene di Polonia, nella quale si contiene c'havendo quel re inviato sopra le cose correnti di quel regno un ambasciatore alla Porta, è passato per la Valachia et ha tenuto con quel prencipe lunghi discersi, a' quali havendo servito d'interprete un gesuita che con l'istesso ambasciatore si trovava, questo ha mandato in Polonia a prencipale soggetto una relatione distinta di tutto il discorso. Questa contiene haver detto quel prencipe all' ambasciatore sapere di certo, perchè l'ha sentito da prencipali ministri quando si trovava alla Porta, il pensiero de' Turchi non essere più applicato al mare, ma degl' affronti riportati in più incontri con le forze marittime pretendere di risarcirsi con la guerra terrestre in Dalmazia et in Albania, ma prima voler occupare la Transilvania, o almeno la piazza di Ienò, stabilirvi bassà e soggettare totalmente tutte quelle vicine provincie. Ha avvertito li Polachi di non fidarsi de' Turchi, dicendogli che aspirano alla loro importante piazza di Caminez su le frontiere di Russia, e che non fann' altro che informarsi del sito di lei e dello stato in che si trovi al presente; che perciò non si lasci indurre quel re a dare per alcuno modo fomento a' Turchi contro il Ragotzi, perchè la perdita di Transilvania sarebbe la ruina della Polonia e di tutti i vicini. Quanto a se, essere pronto a fare la parte sua, quando gl'altri

prencipi di Christianità vi si volessero da dovero risolvere; voler dichiararsi cattolico et espedire persona religiosa sopra questo al pontefice. Questa persona è il padre Gabriele che ho nominato di sopra, onde anco per questo incontro mi pare la di lui persona legittimata a bastanza. Da altra parte, ma pure di Polonia, tengo che questo avviso del pensiero de' Turchi sopra Caminez dava molto fastidio...

Da più parti si sente che il prencipe Steffano ultimamente scacciato da' Turchi di Moldavia sia stato al presente rimesso in quel stato dal prencipe di Valachia. Il sopradetto padre Gabriele lo autentica, dicendo che quando parti sapeva che doveva eseguirsi, e che il detto Stefano era gionto a' confini, perchè quello che havevano i Turchi stabilito era un vilano inhabile a tutte le cose, et che si crede che i Turchi in fine troveranno buono che quest' altro vi resti.

VI.

1658, August 10, Veneția. Senatul cătr' Batt. Nani. Aprobă atitudinea lui față de Thomassy.

Senato, Corti, filza 58.

Allo stes o segno prudente sono riusciti li negotiati col padre franciscano di Bulgaria che vi ha reso la lettera dell' arcivescovo di Strigonia, che ha poi detto esser stato espedito dal prencipe Michiele di Valachia alla Repubblica et in fine al Pontefice, sopra le presenti occorrenze de' Turchi. Devono esser lodati i suoi generosi pensieri, animarlo agl' effetti et fargli conoscere con le ragioni predette la rissoluzione sempre più costante della Repubblica di continuare la guerra contro Turchi, disimprimendo in ogni maniera possibile il concetto et il dubio che conserva, che, impegnati quei prencipi nella guerra, la Repubblica stessa sia per far la pace et abbandonarli. Propria altrettanto è riuscita la vostra risposta, che, se da solo ha continuato di tanti anni la medesima guerra, molto più s'incoraggerà farlo con la mossa d'altri prencipi, come anco la ragione persuade non sia per abbracciarsi il partito di pace, mentre, proposta ultimamente da' Turchi, è stata così generosamente regettata, com'è noto al mondo. Potrete far

valere questa medesima ragione anco con quelli che vi parlassero per nome del Ragotzi, altro non aggiogendovi in questo proposito, mentre si attenderà quello la vostra diligenza vi portasse delle rissolutioni del padre sodetto, il quale, giunto che sia in questa città, vederà dagl' effetti l'ottima publica dispositione, assicurandolo in tanto dell' affetto col quale sarà accolto da noi.

VII.

1658, August 10, Veneția. Senatul către Angelo Correr. Va vorbi Papei despre nevoia de a primi bine solia munteană.

Senato, Deliberazioni Roma, vol. 99.

Dalla copia delle lettere dell' ambasciatore Nani in Germania vedrete quanto si va progettando dal Ragozi per consolidar non solo la propria sussistenza, ma per haver più vigore d'insaguinarsi contro Turchi, et li pensieri anco del Valacco. Valeranno le notitie a voi per lume et per servirvene quando cada opportuno col Pontefice per renderlo del tutto informato, et rimostar la convenienza di coltivar l'animo delli medesimi precipi, prestandole qualche valida assistenza. tenendoli ben disposti et affetti per ricavarne vantaggio; perchè, se bene la prepotente forza Ottomana con l'abbondanza del numero può dar gran colpi, il coraggio però animato et rinvigorito da speranze d'aiuto et obligato dalla necessità di vincere o intieramente perdersi può proddur effetti considerabili et in queste congionture molto da desiderarsi a sollievo della Christianità.

VIII.

1658, August 17, Veneția. Senatul către Batt. Nani. Thomassy a sosit la Veneția. Nădejdi în alianță lui Mihnea și Rákóczy cu Ștefan-Vodă.

Senato, Corti, filza 58.

È giunto il padre Gabriele Franciscano espedito dal precipe di Valachia et ci ha fatte presentare le vostre lettere, ma non

è ancora comparso avanti di noi. Vedemo l'audienza che ha havuto da colesti ministri et la vostra preavvertenza a procurare che gli fossero date buone parole, come anco vi è riuscito, con nostra sodisfattione, come con la medesima si intende quello havete penetrato, vedendo anco la relatione di lunghi et importanti discorsi havuti dall' ambasciatore di Polonia espedito alla Porta col prencipe di Valachia nel suo passaggio per quella volta. Aspetteremo di intendere se si verifichi che il prencipe Steffano di Moldavia ultimamente scacciato da' Turchi sia stato rimesso dal prencipe di Valachia, molto potendo ciò giovare a' nostri interessi, per la buona amicitia che si scorge del Transilvano con lui, et sarebbe d'importanza l'unione et buona corrispondenza tra questi tre prencipi.

IX.

*1658, August 17, Venezia. Senatul către Angelo Correr.
Thomassy a sosit la Venezia.*

Senato, Deliberazioni, Roma, filza 99.

Quel tal frate espedito dal Valacco è gionto in questa città; non è però ancora comparso nel Collegio, nè fatta alcuna proposizione.

X.

*1658, August 19, Venezia. Presentarea lui Thomassy in
Colegiu.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

1658, a di 19 Agosto. Venuto nell' Eccellentissimo Collegio il padre Gabriele Franciscano di Bulgaria espedito dal prencipe di Valachia, disse quanto segue:

Ioannes Micael Raduleus, Valachiae Transalpinae Princeps, etc., sicuti fas est et debet¹, sua servitia Serenitati Vestrae dicit et optat, ac hinc credentialibus Vestrae Serenitati declarat.

¹ Textul: debbet.

Presentò poi la lettera dello stesso prencipe, che fu letta, et è la seguente:

XI.

1658, Iunie 5, București. Mihail Radu către Doge. Iși oferă serviciile și acreditează pe Thomassy.

Sala Regina Margherita, no. 6-LV.

Serenissime Princeps,

Receptum a nostro colendae memoriae progenitore Raduleo Principatus Valachiae Transalpinac olim Principe a Serenissima ista ac pientissima Republica summum beneficium nobis referendi non degeneri a patre summae cordi est; cum ille plurimis iactatus (uti assidue in hac afflicta patria afflictio experitur) distractionibus et mentis confusione fuerit, nullo modo Serenissimae Reipublicae non pares quidem, sed nec in particula potuerit referre gratias quibus obstrictus erat, Nos qui, sic Divina desuper disponente clementia, hisce temporibus in paternam successimus haereditatem ac dominium, exoptantes paternae circa Serenissimam Rempublicam devotioni nostram quoque devotionem addere, fidelitatem declarare et protectionem exostulare, nomine nostro Reverendum Patrem Gabrielem Tamassy Bulgarum, antecessoribus nostris et nobis pergratum, ex consilio et facultate Reverendissimi Episcopi Sofiensis, Serenissimae Reipublicae Venetae cum aliis praelatis, uti advertimus, necnon regni Bulgariae populis valde addicti, eius in nostra provincia vicarium generalem, ad Serenissimam Rempublicam cum his credentionalibus dirigimus, eidem nostra concreditando secreta; ipse oretenus fideliter omnia explicabit, cui indubitam fidem in omnibus Serenissima Respublica dare non dedignabitur. quem unice, tanquam fidei Catholicae propagatorem, quod nobis certe gratum est, Serenitati Vestrae commendo, cui summas in omnibus gratias rependo, devotionem augeo et fidelitatem servo.

Datum Bucurescti in Valachia, quinta Junii Anno 1658.

Serenitatis Vestrae addictissimus servitor et amicus,

Io Mihail Voevoda¹.

¹ Semnătură autografă, cu litere cirilice.

(A tergo:) Serenissimae et Potentissimae Venetorum Republicae, etc., etc., dominis colendissimis.

Poi s'espresse in più molte, in conformità del seguente memoriale:

XII.

1658. *Memorialul soliei lui Thomassy. Planurile Domnului său împotriva Turcilor, și cererile lui de ajutor.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

Primo. Che l'Eccellentissimo Principe si dedica per devoto e fidelle alla Serenissima Republica, offerisce e promette ogni fidelità.

2. Fa sapere alla Serenissima Republica come lui ha uscito della casa dell' Imperatore, et che adesso ha buona corrispondenza con detto, ma la sua intentione è di promuovere la Cristianità, et sa quello che il Turcho pensa, quello che il Turcho promelterà et offerirà tutto sono vere deceptiones, ma Sua Eccellenza [è] un pezo che sa la sua mala intentione verso li precipi cristiani, e prega [la] Serenissima Republica che non li presta la fede, se però volesse qualche cosa trattare.

3. Comme Sua Eccellenza posto fu nel paterno dominio, subito, et ancora avanti, ha pensato di agiutare la Christianità, et admonisce et pregha Sua Serenità che non si abbandonano, cioè precipi tra di loro.

Prega la Serenissima Republica che continua la guera con inimico, perché il Principe Sua Celstudo data la occasione si sulevarà contra di lui con agiuto di altri precipi soi confederati, e cuscì pasarà il Danubio in Bulgaria, dove lui ha li homini giurati, tanto di Bulgaria quanto da Grecia, Macedonia, Tracia e Servia, li qualli sono sotto il giugo t'ranico, li quali saranno pronti di sulevarse contra nemico, e si congregarono secundo il giuramento che hanno fatto, e cuscì attaccarà la guera, e poi quello sarà quello che Sua Divina clementia vorà.

Prega la Serenissima Republica che non desista¹ di moles-

¹ Textul; desista; în registru înlocuit cu: dubliti.

tare detto inimico, e che non lascia in qualche pericolo detto prencipe, ma che Serenissima Republica continua, acciò le forze del inimico siano in più parte divise, acciò non habbia tanta potenza contra uno. Il prencipe sa che può e quello che non, che cosa ha et che non ha, essendo di sua casa.

Che la Serenissima Republica prometta all' Illustrissimo Prencipe che in quello che se potrà di agiutarlo, perchè la guerra non può havere sempre in un modo: qualche volta ancora perde, e qualche volta va avanti.

E questo Sua Eccellenza non lo fa per qualche interesse, ma sappia Serenissima Republica che lo fa per mero zelo di religione, per la quale è parato di sparger il sangue, e per la libertà di potere liberare quelli poveri christiani, li qualli giemono sotto durissimo jugo del tiranno; per qual causa Sua Eccellenza fin' adesso non ha voluto pigliar la mogli[e], sin tanto che non deduce al fine quello che desidera, se Dio vorà.

Rispose il Serenissimo Prencipe: Gradimo gl'ufficii del Signor Prencipe. Sapemo che il suo merito deve esser corrisposto dalla Republica con lodare le sue buone rissolutioni. Può sperarsi nel Signor Dio, che vorrà assistere alla causa commune del Christianesimo, et il Signor Prencipe insieme può assicurarsi delle costanti nostre intentioni di resistere et difenderci, nè alcuno si può persuadere che la Republica doppo 14 anni di continua guerra per servizio della propria e commune causa, voglia hora mancar a sè stessa col desistere; onde non si trascurarà dal canto nostro di far quello più sia possibile per sicurezza di tutti, e perciò il Signor Prencipe può confermarsi nelle sue degue e lodabili rissolutioni. La vostra persona poi è molto ben veduta. e, se alcuna cosa vi occorresse, saremo sempre pronti di dimostrarvi il publico affetto.

Soggiunse il padre, il che però non è espresso nel memoriale, che il suo prencipe, come buon cristiano, si era dichiarato cattolico, et che supplicava la Serenissima Republica di impetrare appresso Sua Maestà Cesarea perchè mandasse una parte del suo esercito verso Buda, acciò anco da quel canto restassero Turchi divertiti, pregando insieme che sia continuata la dimora delle navi a Dardanelli, per tenervi occupato il Turco, et l'Eccellentissimo Prencipe entrerà dalla parte della Bulgaria

Rispose Sua Serenità che molto contento si riceveva che il Signor Principe avesse abbracciata la religione cattolica, et, in quanto agl'uffici con l'Imperatore, come era pronta la Repubblica di tutto fare, così auco questi non sarebbero tralasciati; onde il padre partì, e nell'uscir dalla porta diede a me segretario la lettera de Ragotzi, che disse poteva poi esser letta, con aggiungere che, havendo lasciati li suoi cavalli alla Motta, supplicava l'Eccellentissimo Collegio a dar qualche commissione a quell' Illustrissimo Signor Podestà perchè ordinasse ne fosse tenuta cura fino al suo ritorno di Roma, come sarebbe seguito in brevi giorni, il che riferii nell' Eccellentissimo pien Collegio.

Antonio di Negri, segretario.

XIII.

1658, Iulie 3, Şiria. G. Rákóczy către Doge. Recomandă pe solul lui Mihnea.

Collegio, Espoz. Princip., filza 73.

Serenissima et Potentissima Respublica, Domini observandissimi.

Avita ac toto orbi Christiano testata erga eundem Serenitatis Vestrae pietas impellit vel remotas ac alieno subiectas Europae nationes imperio, de iis quae inter tot rerum ac temporum vicissitudines summam rerum concernere videntur, unice Serenitatis Vestrae patrocinium implorare; eadem spe fretus Illustrissimus Princeps Michael, Valachiae Transalpinae Vaivoda, Reverendo Patri Petro Deodato, archiepiscopo Sardicensi seu Sophiensi, praesentium exhibitori, pro re nota orbi Christiano summe necessaria Vestrae Serenitati significanda concedidit. Cuius ut tam verbis plenariam adhibere fidem, quam etiam iustis eiusdem intercessionibus, pro innato suo candore, Serenitas Vestra favere dignetur, confidenter requivimus. Eandem Serenitatem Vestram secundis contra omnes hostes rerum successibus uti animitus exoptantes. Datum in castris nostris ad Világosvár positis, die 3 Iulii anno 1658.

Serenitati Vestrae servire paratus.

G. Rakozy.

(A tergo:) Serenissimae et potentissimae Venetorum Republicae, etc., etc., dominis observandissimis.

XIV.

Insemnări de cancelarie. Titulatura Domnului muntean și a solului său.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

Il nome di prencipe: Ioannes Michael Raduleus, Princeps et Archidux Terrarum Valachiae Transalpinae.

Frater Gabriel Tomasii Ordinis Minoris de Observantia, Custodiac Bulgariae Pater, nec non Reverendissimi Archiepiscopi Sardiensis Vicarius Generalis, Excellentis imi Principis intimus familiaris.

XV.

1658 August 21, Veneția. Senatul asigură pe solul muntean de concursul Republicii în lupta cu Turcii.

Senato, Corti, filza 58.

1658, 21 Agosto. Che, fatto venir nel Collegio il padre Gabriele Franciscano di Bulgaria, espedito dal prencipe di Valachia, le sia letto quanto segue:

Il Senato ha pienamente aggradito le lettere del Signore Prencipe di Valachia che voi ci havete rese. Con altrettanto piacere poi ha udite le vostre voci della lodabile e generosa sua risolutione di muoversi con vigore contro il Turco, commune inimico, con l'aderenze di altri popoli, et deve sperarsi che in causa tanto giusta habbia a godere l'assistenza del Signor Dio, hora massime che ha abbracciato partito così degno, di dichiararsi cattolico. La Republica, che di quattordecì continui anni travaglia per resistere a quella potenza, si trova tuttavia nella medesima costanza di ripulsar le sue ingiurie con li maggiori possibili sforzi, con fermo proposito di tener divertiti i Turchi et inferirgli i maggiori danni in molte parti di terra, con armate in mare, e particolarmente con navi al porto importantissimo di Dardanelli, come sin hora s'è fatto, tanto più che sentimo dalla vostra esposizione poter ciò giovare alla buona intentione del Signor Prencipe, con speranza de progressi vantaggiosi nella continuatione della guerra. Può

restar confermata tanto più questa verità quanto che ultimamente, come è palese al mondo, ha reggettate la Republica con generosità quelle conditioni di pace che Turchi havevano esibite, conoscendo, come pur voi dite, gl'inganni et insidie loro.

Ben sapemo che il Signor Principe si muove a tale impresa per solo zelo, per immortalar il suo nome e per acquisitar merito appresso il mondo christiano, e come tale è riconosciuto dalla Repubblica nostra, la quale è sempre disposta e risoluta a secondarlo con le distrazioni più vigorose e con la continuatione della guerra, come è predetto, impiegando insieme i suoi ufficii secondo il bisogno con gl'altri principi. Questi concetti può la vostra virtù far sapere al Signor Principe, consignandovi anco la presente lettera nostra, et così l'altra per il Signor Principe di Transilvania, acciò quanto prima possiate fargli pervenire, con assicurarli in oltre del nostro parziale affetto e sincera predilettione.

Et, dovendosi far apparire qualche segno della publica munificenza al sudetto padre Gabriele Franciscano, sia preso che dal Conservator del Deposito d'ogni denaro della sua cassa siano dati al Deposito in Cecca cecchini cinquanta, et da esser ai camerlenghi di commun, per dar in dono al medesimo padre

1658, 21 Agosto, in Collegio essistente in Senato. Antonio di Negri, Segretario.

XVI.

1658, August 21, Veneția. Senatul către G. Raköczy. Lande și asigurări de constanță.

Senato, Corti, filza 58.

1658, 21 Agosto, in Pregadi. Al. principe di Transilvania.

Si esprimono le lettere di Vostra Altezza reseci dal padre Gabriele Franciscano di Bulgaria della confidenza che tiene verso la Republica nostra per quello che possa concernere gl'interessi di Christianità. Corrisponde il Senato nel supporre certamente in lei lo stesso zelo, come gl'effetti facino conoscere, lodando la sua generosità di segnalarsi contro il commune inimico, come ha fatto ultimamente con vittoria così cospicua,

et per la quale gli habbiamo con altre espresso il publico godimento et somma consolatione. Hora non potemo che repplicar a Vostra Altezza la solita costanza di diffenderci, di continuar la guerra et veder inferiti i maggiori danni alla perfidia de' Turchi. Questi nostri ottimi sentimenti habbiamo espressi al sodetto padre, con maggior distinctione, acciò li faccia pervenire alla sua notizia, col desiderio e prontezza insicme che tenemo di secondare non solo i giusti e gloriosi fini di lei, ma di ogn' altro prencipe che miri al commune sollevamento. In tanto a Vostra Signoria auguriamo continuatione di vittorie et ogn'altra cosa prospera a' suoi degni pensieri.

Antonio di Negri, Segretario.

XVII.

1658, August 21, Veneția. Senatul către Mihnea. Acusă primirea soliei și-l asigură de constanța Republicii.

Senato, Corti, filza 58.

1658, 21 Agosto, in Pregadi. Al prencipe di Valachia.

Il padre Gabriele Franciscano di Bulgaria ci ha presentate le lettere di Vostra Signoria Illustrissima, le quali sono state molto aggradite dalla Republica per le sue affettuose espressioni, et si trova allo stesso segno disposta di fargli apparire la medesima cordialità, professata al di lei padre di dignissima memoria. Ci ha poi lo stesso padre espresso più amplamente la lodabile sua rissoluzione di invadere il Turco inimico del Christianesimo. Persiste la Republica nostra nella solita costanza di diffendere i proprii stati, continuar la guerra et far ogn' altra vigorosa diversione a commune servitio e sollevamento. Vedemo con qual zelo Vostra Signoria Illustrissima intraprende così grande et applausibile impresa, onde deve esser lodato il suo merito e generosità, come facemo con la sincerità più piena degl'affetti nostri. Mentre al padre sodetto sono espressi con maggior distinctione i nostri sensi, a' medesimi ci rimettiamo, con augurar dal Signor Dio fortunati eventi alle sue armi, con ogn'altra prosperità alla di lei persona e casa.

Antonio di Negri, Segretario.

XVIII.

1658, August 23, Veneția. A doua primire a lui Thomassy în Colegiu. Tratative pentru o acțiune conținută.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

1658, a di 23 Agosto. Fatto venir nell' Eccellentissimo Collegio il padre Gabriele Franciscano di Bulgaria espedito dal prencipe de Valachia, a leggerle l'ufficio deliberato sotto li 21 del corrente, disse in sostanza quanto segue:

Serenissimo Prencipe, io devo andar a Roma per baciare i piedi a Sua Santità a nome del mio Eccellentissimo Prencipe, come novello cattolico, e tratterò sopra questa materia, per veder quello si disponesse di fare contro il commune inimico. Le lettere di Vostra Serenità io le porterò in persona, perchè non mi fido mandarle, per timore che incontrassero in pericoli nel regno di Ongheria et in altre parti, per le incursioni de' Turchi. Quando sarà tempo che il mio signore sia per muoversi, sarebbe bene che si disponessero i concerti, il tempo et hora delle mosse di Vostra Serenità verso i Dardanelli, acciò simul et semel si potesse operare. Intanto non tralascia l'Eccellentissimo Prencipe di tener buona corrispondenza con li Cosachi, e non mancheranno pur loro per la parte del Mar Negro di dar ogni soccorso et di far una buona diversione. Se al mio rittorno Sua Serenità avesse qualche altra cosa da comandare, l'esequirò volentieri.

Rispose il Serenissimo Prencipe: Il nostro desiderio è che il Signor Prencipe sappi quanto prima le pubbliche intentioni, la costanza et prontezza di far tutto il possibile contro il Turco. Stimiamo che non sia necessario il stabilire concerti, mentre da noi si opera continuamente, et starà al Signor Prencipe di abbracciar sempre le occasioni. Però questi Signori potranno havervi riflesso, et intanto auguriamo a voi ogni felicità nel viaggio, potendo assicurarvi del nostro affetto. Onde il padre, fatte le solite riverenze, parti.

Doppo poi presa copia dell' ufficio, dimandò a me segretario, se li suoi cavalli alla Motta sarebbero stati governati à spese della Serenissima Republica, o sue, per poter lasciar gl'ordini, mentre disse di voler partire di mattina verso Ro-

ma; ond' io gli dissi che sarebbero tenuti a spese pubbliche, senza alcun altro suo travaglio.

Soggiunse poi che al suo ritorno havrebbe supplicato Sua Serenità di fargli la gratia di un attestato, lettera, fede, o altra cosa simile, da poter mostrare, come è solito in simili occasioni.

Antonio di Negri, Segretario,

XIX.

1658, August, Veneția. Raportul lui Pietro Valier despre cele aflate de la Thomassy, printr'un spion, privitor la planurile Domnului muntean.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

Obbedendo a' commandi di Vostre Eccellenze, ho procurato to, Piero Valier, savio di Terra Ferma, penetrare con il mezzo di persona prudente e nel publico bene molto interessata tutto ciò che si degneranno d'intendere circa le commissioni et altro attinente al padre Gabriel Tomasi espedito dal prencipe di Vallachia per quegl'uffici de' quali ha già ricevute da Vostre Eccellenze le convenienti risposte. Mi è valso anco di ben servire alle publiche intentioni, havendo potuto in momenti con desterità e applicatione il confidente internarsi alle più affettuose dimonstrationi, per le quali può assicurarsi della verità di quei sensi che sentirano l'Eccellenze Vostre, espressi da esso padre con il protesto di segretezza al confidente medesimo, che servirà per quei riguardi che però sempre restano considerati dalla prudenza di Vostra Eccellenza.

Il detto padre, che certo apparisce persona discreta e infervorata nel servizio del Signor Dio, è molto amato dal prencipe, il che persuade l'haver egli indotto lo stesso a passare dal rito greco al romano, benchè per li riguardi di stato non publichi per hora questa lodevole rissolutione. Egli, partito di Vallachia per commando del suo signore, appresso cui rimane altro religioso dello stesso ordine, per coltivare la conscientia et le buone intentioni di detto prencipe, fu la sua mossa a fine de ricavare dal pontefice, dall' Imperatore e da Vostra Serenità assistenza et aggiuti nella guerra ch' egli va

pensando, unito con il Moldavo, portare dentro paesi del Turco. Spera molto profitto dalla congiuntura delle cose, quando l'Imperatore a' confini dell' Ungaria assicuri con le sue armate le disgratie o fomenti le fortune de' collegati. Fonda tal speranza sopra la ragione per la quale non può credere permetta la Casa d'Austria, avanzi nelle viscere dell'Ungaria, con le rovine del Transilvano e con la distruzione degli'altri confinanti, le forze e la potenza Otthomana. Egli però non ha ricavato in questo passaggio per Vienna che semplici cortesie, mentre, lontana la corte et l'imperatore; a pena in tre giorni potè far risolver quei ministri ad aprire le credentiali del Vallaco e del Transilvano presentate per la risposta. Rimette pertanto ogni negotio al ritorno, nè altro si può ricavare di considerabile, solo l'insinuatione di qualche ministro per discreditare le speranze che mostrava egli nella colleganza della Republica per la continuatione di guerra, mentre le fu riposto non deversì fidare delle promesse di Vostre Eccellenze, che, portato il foco nell' altrui casa, non penseranno che a smorzare quello che per tanto tempo abbruzza ne' proprii stati. Mostra però di molto credere, documentato dalla costanza di Vostre Eccellenze, l'integrità e generosità ben nota della Republica. Hora, capitato a Venetia e licentiatosi per passar a Roma, pensa non trasmetter le risposte et uffici deliberati, per la poca sicurezza de'viaggi, ma ben scrive per via di Vienna a'detti prencipi haver ricevute da Vostre Eccellenze pienissima sodisfattione, concelto che, concepilo da lui per la qualità dell'ufficio fattoli leggere, è stato poi augmentato dalle buone insinuationi portategli dal confidente. Il ricapito delle sue lettere in Viena è appresso l'arcivescovo¹ di Strigonia, che tiene l'ordine per farle poi passare in Transilvania et in Moldavia, al cui effetto prega si mandino le sue lettere al Signor Ambasciatore Nani.

Passerà a Roma per render a nome del suo patrone una religiosa obbedienza al Pontefice. Non ha lettere del Transilvano per Sua Santità, mentre ha procurato esso Vallaco render ignota al Transilvano la mutatione dal loro comune rito. Ricerca da Sua Santità efficaci l'essortationi ad altri prencipi e qualche as-

¹ Textul: „il arc vescovo“; „arci“ a fost adăugat.

sistenza da egli stesso, con la benedizione di quelle armi con cui ne' suoi principii di religione spera infervorar le mosse ad essaltatione di santa fede.

Pensa il prencipe, unito con il Moldavo, impadronirsi delle rive del Danubio, per haver aperte le boche all' incursioni del Mar Negro. Tiene molti Bulgari al suo serviggio; pretende nutrir corrispondenza con Cosachi. Ha trattati con i vescovi del rito greco nell' Albania, e sino nell' Asia ancora estende l'applicationsi, mentre tiene appresso di sè il patriarca d'Antiochia, il cui rispetto e veneratione fra Greci è considerabile sopra modo. Può egli unire sopra trenta mille huomeni; ed altrettanti ne metterà insieme il Moldavo, gente per natura feroce e che ne' tempi antichi rese tributarii li Romani, e ne' moderni porta bensì il giogo dell' Otthomana sovranità, ma con ferocità tale che ha sempre impaurito e molte volte offeso gl'esserciti del Gran Signore.

Circa le armi, ha solo vinti canoni, sufficienza però di polvere, mancanza di palle, non havendo ne' suoi stati chi ben le formi. Vorrebbe perciò procurare dalla Germania e bombardieri e bombisti. Il maggior bisogno è di moschetti, de'quali non ne ha che pochi e mal buoni, et sopra questi mostra esso padre dover maggiormente premer l'istanze, potendosi per via del Danubio farli penetrare a Posonia, da dove condotti in Transilvania sopra carette, non li sarebbe difficile il passaggio di Vallachia. Nel rimanente le cagioni della mossa del suo signore nasce da una accorta diffidenza, anzi da una sicura cognitione delle machine de' pensieri de' Turchi. Fu allevato dentro il Serraglio, dove ha potuto tenere il favore della Sultana e della sorella del Gran Signore, anzi, quando avesse voluto cadere nel maometismo, li veniva da esse promesso alte reggenze di quell' Imperio. Per questo sa come aspiri il governo a reddurre sotto un bassà le tre provincie di Transilvania, Vallachia e Moldavia, levandole dalla direzione dei loro Vaivoda. Aprende pertanto nella rovina del vicino prencipe non lontano il proprio periglio. Per questo, comandato dalla Porta quest' anno ad unire con il Moldavo le proprie forze per invader li stati di Transilvania, tempo-

¹ Inlocuit apoi cu: „sopra cui traghettati“.

reggiando nelle risoluzioni sotto varii pretesti, ha reso facile al Transilvano il ricavar quegli' vantaggi sopra il bassà di Buda nei giorni passati portatici da molte parti; anzi, in vantaggio operando, ha rimesso nella Moldavia quel Vaivoda, con il mezo de' popoli, che, già scacciato da' Turchi, hora resta maggiormente obbligato alla dipendenza di questo prencipe. Et. perchè ha molto contante il Moldavo, spera contraoner all' incursione de' Tartari, de' quali molto teme, l'oro dello stesso e l'opera de' Cosachi, che con le temute lor gelosie puono divertire cotale mossa. Nel rimanente, desidera la continuatione di Vostre Eccellenze nel posto de' Dardanelli, per render più sensitivo il colpo destinato dentro il Mar Nero; del che, ritornato che sii da Roma, stabilirà le propositioni più chattegoriche. Non dissentirebbe detto padre condur in Vallachia chi ha seco comunicato, anzi ne mostra brama; il che serve per far conoscere i suoi discorsi fondati sopra la verità, mentre desidera vi sii chi assicuri Vostre Eccellenze con l'occhio stesso.

Voglia Dio che, augmentata la speranza dal profitto, si vedino verificate le predittioni famose de' Turchi, quali da secoli li minacciano rovina e annihilatione da prencipe uscito dalle montagne di Transilvania, o almeno piaccia a Sua Divina Maestà che, divertito il nemico in altre parti, si renda più facile a Vostre Eccellenze il riacquisto de' proprii stati e della tanto desiderata tranquillità.

XX.

1658, August 24, Veneția, Senatul către Batt. Nani. Il înștiințară:ă de cele tratate cu Thomassy, și i se trimite un pachet al aceștiua pentru arhiepiscopul de Strigoniu.

Senato, Corti, filza 58.

Il padre Gabriele Franciscano espedito dal prencipe di Valachia è stato nel Collegio nostro a presentarci lettere del Ragotzi e del suo prencipe, le quali haverete in copia, con quelle di più ha egli detto et gli è stato da noi risposto, che tutto vi servirà di lume per parlare in conformità, quando il caso portasse. Ad ogni buon fine vi trasmettemo pure in copia

quello di più si è ricavato dal padre sodetto dalla virtù e destertà del Savio di Terra Ferma Valier...

Il padre Gabriele ci fa tenere l'aggiunto pacchetto per l'arcivescovo di Strigonia, il quale doverete far avanzare al ricapito con sicurezza.

XXI.

1658, August 24, Veneția. Senatul către A. Correr. Ordin de a preșăti terenul și a sprijini ambasada munteană.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 99.

Il padre Gabriele Franciscano spedito dal prencipe di Valachia, l'arrivo del quale vi scrivessimo nelle passate, ha ricevuta nel Collegio l'audienza. Quello ha egli esposto, con quanto se gl' è da noi detto et le sue repliche, saranno in copia con le presenti, alle quali aggiongemo quanto è riuscito alla virtù del Savio Cassier di Collegio di ricavare degli ordini suoi per cotesta parte. Di tutto volemo che in testimonio di confidenza ne diate parte al Pontefice et al Signor Cardinal Chigi, acciò sempre apparisca la stima che fa la Republica della Santità Sua, rappresentando insieme la certezza che havemo che non sarà abbandonata occasione così bella di accrescer vantaggi alla cattolica religione, et, donando Dio Signore queste aperture per sollevar le afflittioni della Christianità, volemo sperare che saran abbracciate et nutrite con li proprii mezzi. Come dunque parte vostra sarà di andar penetrando quel che dal padre sudetto fosse proposto per rincontro dell' espressioni fatte, con quel di più che potesse produrre, così doverete andar appoggiando e secondando le sue propositioni, acciò riescano di sollievo alla patria, costantemente affermando che non si mancherà da noi di far tutto quel più che dal peso d'una lunga travagliatissima difesa dell' antemurale della Christianità ci sarà permesso.

XXII.

1658, August 27, Veneția. Colegiul către podestatul din Motta, Ordin de a da aducătorului caii lui Thomassy.

Collegio, Lettere, vol. 190.

1658, 27 Agosto. Al podestà della Motta.

Al lator delle presenti doverete far consignare li cavalli che il padre Gabriel Franciscano di Bulgaria ha costì nel suo passaggio lasciati; e per le spese a' medesimi fatte, già vi habbiamo espresso che doveste metterle a conto publico, onde con queste non habbiamo che a replicarvi lo stesso.

Mandantibus Sapientibus utriusque manus,

Donini Segretario.

XXIII.

1658, August 27, Veneția. Colegiul către autoritățile din Padova.
Ordin de a primi și hrăni caii lui Thomassy.

Collegio, Lettere, vol. 190.

1658, 27 Agosto. Al podestà e vice-capitan di Padoa.

Sarano costà condotti alcuni cavalli di ragione del padre Gabriel Franciscano di Bulgaria, venuto per alcuni affari in questa città. Li medesimi doverete dar ordine sian ben governati, mettendo la spesa a publico conto, che vi sarà bonificata.

Mandantibus Sapientibus utriusque manus,

Donini Segretario.

XXIV.

1658, August 31, Veneția. Senatul către A. Correr. Va insista
ca solul muntean să fie bine primit la Roma.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 99.

Con soddisfattion intendemo che la Santità Sua si mostri ben disposta a secondar le buone intentioni del Valaco et d'accogliere benignamente il padre che deve capitar alla corte. Parte vostra però sarà d'andar rappresentando il frutto che dalle diversioni di quel prencipe e del Transilvano risulterà potria alla Christianità, non potendosi così facilmente dubitar della fede del Ragozi, già che il Primo Visir apertamente si dichiara di volerlo o morto, o prigioniero, onde nella certezza

della propria rovina si può ragionevolmente creder che con una generosa resistenza vorrà procurarsi la sicurezza e la vita.

XXV.

1658, August 31, Veneția. Senatul către B. Nani. Despre intervențiile ambasadorului la Roma în favoarea soliei muntene.

Senato, Corti, filza 58.

L'ambasciatore nostro a Roma rappresentò di publico ordine al Pontefice l'arrivo che doveva seguire in questa città, per incaminarsi poi a' suoi piedi del padre Gabriele Franciscano espedito dal prencipe di Valachia. Hora si intende haver Sua Santità udito con sodisfattione l'avisò, con dispositione anco di coadjuvar le proposte di lui quando fossero conosciute di sussistenza. Il più preciso intenderete dall' aggiunto capitolo di lettere del sudetto ambasciatore, che vi valerà di lume per incalorir destramente il segretario della Nontiatura et a ricavar da lui se qualche ordine tenesse in questo proposito per avvantaggio del negotio.

XXVI.

1658, Septembrie 7, Roma. A. Correr către Senat, despre bunele dispoziții ale Papei față de Thomassy, și despre sosirea acestuia.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 145.

Partecipai a Sua Santità le negociazioni fatte costà dal padre Steffano d'ordine del Valacco colla puntualità distinta che Vostre Eccellenze mi comiserò; dissi che tardar momenti non poteva l'arrivo suo qui, e la supplicai udirlo e resolver benignamente sopra quanto le sarà esposto da lui; in che trovai un'ottima disposizione, com' un desiderio assai vivo che da tal parte risulti alla Christianità qualche bene. Accennai esser necessario tener sopra questo grave negozio ben impresso l'Imperatore; dissi che la virtù di Monsignor Caraffa sarebbe so-

pra ciò arrivata e riuscita oportunitissima, come per mantener in vigore i trattati di Monsignor San Felice promossi a Francofort in vantaggio della causa publica, mentre la Benedizione Sua gli ne suggerisse i motivi. Rispose sopra ciò che Monsignor Caraffa aveva l'intenzioni buone, e non inferiori i talenti, che le commissioni sue l'obbligerebbono a secondar con calor il buon esito delle due negoziazioni sudette non solo, ma tutto quello sia di servizio della Republica; star egli pronto alla partenza, nulla di meno poter esser in tempo di ricever quelle istruzioni che Vostre Eccellenze stimassero bene dargli; che se gli scriverà questa sera di riceverle, onde creder proprio che porti seco sopra i particolari sodetti l'espressioné de'publici desiderii, acciochè possa di concerto coll' ambasciatore della Serenità Vostra opportunamente impiegarsi a coadjuvarli, e m'incaricò a scriverlo questa sera. In ch'io dissi ch'ubbidirei, e resi a Sua Santità le debite grazie per la confidenza e per l'applicazione benigna con cui concorrevà ad assister a' publici interessi..

Hor mentre scrivo mi fa saper il Signor Cardinal Barberini esser arrivato il padre che viene di Transilvania essersi seco abboccato e procurare che sia adnesso a Palazzo, di che fa grandissima istanza; se prima di chiudere il dispaccio altra cosa di lui mi pervenga a notizia, agghiongerolla in fine del medesimo.

XXVII.

1658, Septembrie 7, Vi. na. B. Nani către Senat. A trimis arhiepiscopului de Strigonia pachetul încredințat de Thomassy.

Senato, Dispacci Amb. Germania, filza 112.

In obediencia delle ducali de 24 passato, che l'ultimo ordinario m'ha reso, ho fatto avanzare a Possonia il dispaccio del padre Gabriele di Bulgaria all' arcivescovo di Strigonia, e tengo per fermo che sicuramente gli sarà stato reso sin hora. Nel resto la notizia delle negotiationi del padre medesimo valerà per mio lume, come la Serenità Vostra commanda.

XXVIII.

*1658, Septembrie 7, Veneția. Senatul către B. Nani.
Transmiterea știrilor de la Roma.*

Senato, Corti, filza 59.

Per continuato fillo di quello passa sopra l'espeditioe fatta dal prencipe di Valachia del padre Gabriele Franciscano, sebene ancora non sia arrivato a Roma, vi trasmettemo in copia quanto ci scrive il nostro ambasciatore in tale proposito. E di riflesso il punto della buona riuscita che possa sperarsi del negotio, quando l'Imperatore non appoggi i buoni pensieri del Valacco, e voi ve ne valerete secondo le occasioni.

XXIX.

1658, Septembrie 7, Veneția. Senatul către A. Correr. Repetarea ordinului de a sprijini pe Thomassy.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

Passeremo a quanto vi è sortito ricavare delle dispositioni negl' interessi di Valachia, et le avvertenze per haverne l'intiero sono state grandemente aggiustate. Già vi scrivessimo che appoggiar dovrete li negotiati del padre, et hora vi repplichiamo lo stesso, mentre da quanto ci rappresentate maggiore ne comprendemo il bisogno per le tepidezze et dubitationi fraposte. Et, perchè da questa diversione potria derivarne quel bene che è palese, saria desiderabile che dal Pontefice e con gl'uffici e con l'opere fosse dato essemplio ag'altri di non abbandonar occasione tanto bella et facile di proffitare.

XXX.

1658, Septembrie 14, Veneția. Senatul către B. Nani. Sosirea la Roma a lui Thomassy.

Senato, Corti, filza 59.

Il padre Gabriele Franciscano espedito dal prencipe di Valachia è giunto a Roma nel punto che il nostro ambasciatore

era per espedire il suo dispaccio. Per li nostri già passati ufficii mostrava il Pontefice brama di udirlo et buona disposizione di fare il possibile. Il più preciso comprenderete dalla copia delli aggiunti capitoli, che vi serviranno per continuato lume del negotio.

XXXI.

1658, Settembre 14, Roma. A. Correr către Senat. Audiența lui Thomassy la Papa și întrevederea cu ambasadorul venețian.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 145.

Martedì passato fu il padre Steffano dal Papa; gli presentò le lettere del prencipe de Valachia, gl'espose in sostanza il soggetto della sua missione, ma non s'estese a' particolari, trattenutolo la Benedizione Sua in varii discorsi dal negoziato totalmente lontani; gl'adimandò in spezie quali e quanti erano i vescovi in quella parti, e concluse che leggerebbe le lettere e lo farebbe poi chiamare, ma ch'intanto conferir poteva con Monsignor Alberici, ch'è il segretario di Propaganda. Tanto è venuto l'istesso giorno il padre a riferirmi, scusandosi di non esser stato prima a vedermi. Mostra poca sodisfazione d'esser stato rimesso ad Alberici, e si dichiara che, se vorrà trattar seco delle cose de' vescovi e de' missionarii, che li risponderà come da lui quello stimerà bene, non tenendo sopra ciò dal padrone ordine alcuno, ma che del negozio per cui è venuto nulla gli direbbe certamente, le comissioni sue non servendogli che per trattarne col Papa o col Cardinal Nipote. In questo particolare di cui fa grandissima stima pregòmi volerlo assistere principalmente. Gli dissi che poteva sentir Alberici, conferir seco quello poteva e stimasse proprio per sua prudenza, e riferirmene il successo, c'havressimo concertato insieme poi quello fosse stato più espedito, esibendogli in questo e tutt' il resto quanto può dipendere dall' opera mia, in conformità degl' ordini che dissi haverne dall' Eccellenze Vostre; me ne ringrazziò, e fece particolar comemorazione de' favori ricevuti costà.

Quanto al negozio che deve maneggiar qui, cavo ch'in sostanza si restringa ad assicurar il Pontefice della costante

risoluzione del Valaco di vivere sotto l'ubbedienza della Chiesa Romana, nel palesargli la sua disposizione d'invader potentemente il Turco insieme col Transilvano, della fede del quale dice non dubitare, e col Moldavo, che pretende alla sua disposizione obligato. Le mosse per l'impresa dice dover seguir a primavera; qua adimanderà una bandiera e le benedizioni di Sua Santità, e qualch'assistenza di danaro per i primi movimenti, entrati nel paese turchesco non dubitando di trovar viveri in abbondanza, seguito, e tesori ancora. Mostra che questi tre prencipi uniti siano capabili di mettere in confusione il Turco, quando però l'Imperatore non abbandoni di vigorosa custodia le frontiere dell' Ongheria, e che la Serenità Vostra s'impadronisca delle Locche de' Dardanelli, le quali non sol pretende che, capitandovi di buon' hora, possano agevolmente chiudersi, ma passarsi ancora e penetrar sino a Constantinopoli, dove già se stavano costernati i Turchi quest'anno e bramosi i christiani d'haver incontri di perseguitarli; tanto più dovranno esserlo quando vedranno i stati Ottomani da tante parti attaccati. Il Signor Dio haver voluto che tanto continovi la guerra della Republica, a solo fine di dar modo a questi prencipi di segnalarsi col rendere offensive quell' armi che si son adoperate tant' anni per la difesa; a tal proposito disse anche a me ch'il prencipe suo havrebbe in pronto circa venti cannoni, ma che mancava de' moschetti. Stimare che l'Eccellenze Vostre potessero facilmente accomodarlo, ma difficile il modo di farli condurre. Così si dilatò in molt' altre delle cose rilevate costà, onde non è necessaria la replica. Ha alloggiato qui in Aracelli, nel qual convento, oltre il comodo delle stanze, non havendo provizione qualunque, gli fo soministrar di quando in quando qualche rinfresco. Mostra farne gran stima, e credo possa riuscir anco a Vostre Eccellenze di soddisfazione.

Dalle ducali benignissime del 7 veggio la Serenità Vostra creder opportuno siano mandati di qua danari in Alemagna a' ministri pontificii per soccorrere opportunamente il Ragozi, ch'è in conformità di quanto ho io procurato d'andar persuadendo sin' hora, ma questo buon padre publica non haver il medesimo Ragozi bisogno de' contanti, essendone abbondantissimo, o vorrebbe che, se qualche somma si risolve qui di spendere, sia al Valaco, com' è predetto, somministrata; per

l'uno e per l'altro lo veggio assai difficile però, già parlandosi ch'a tutto si pensi con larghezza di benedizioni supplire.

XXXII.

1658, Septembrie 21, Veneția. Senatul către B. Nani. Transmitemea informațiilor primite de la Roma.

Senato, Corti, filza 59.

Gionto il padre Gabriele a Roma, si è portato a' piedi del Pontefice et ha espresse le sue commissioni; l'alligata copia, che doverà servirvi di solo semplice lume, vi informerà di tutto ciò che sia passato. L'ambasciatore nostro però, in esecuzione de gl'ordini che tiene, non lascerà d'appoggiar li suoi negoziati et facilitarne la riuscita, per quel bene che risulterà ne potria agl' interessi di Christianità di tanto tempo afflitta.

XXXIII.

1658, Septembrie 21, Veneția. Senatul către A. Correr. Noi instrucțiuni pentru a sprijini acțiunea lui Thomassy.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

Udimo gli uffici passati dal padre Steffano di Valachia e godemo della confidenza che in voi dimostra. Può molto giovare il prestargli assistenza, e non solo animar lui a negoziare col Pontefice e con ogn' altro, ma ovunque accadesse coadjuvar alle sue istanze e considerare che si tratta oltre l'interesse dei stati di danneggiar li nemici e d'accrescer li seguaci della fede christiana. Ricevete aggiunto quello che tenemo di Germania circa gli affari di Transilvania, e valerà per sola vostra notizia e perchè comprendiate l'urgenza che sempre si fa maggiore, mentre, come osserverete, rimaneva angustiato il Ragozzi, e quanto in pericolo di giatture, altrettanto in bisogno d'aiuti; sarà se non bene persuadere il padre che nel procurar vantaggi al Valaco non apporti pregiudizii al Transilvano, nel capo particolarmente del denaro che per avventura s'inclinasse di trasmettere a' ministri pontificii in Alemagna da somministrar all'occasioni, e così mirarete di disporlo, tutto

in fine tendendo al benefittio commune. Per li rinfreschi che havete prudentemente stimato di mandar talvolta al padre medesimo, ponerete la poca spesa nei vostri conti, che vi sarà bonificata come conviene.

XXXIV.

1658, Settembre 21, Roma. A. Correr către Senat. Noua audiență cerută de Thomassy și atitudinea Papei.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 145.

Sollecitando straordinariamente il padre Steffano l'espedizione sua dopo le conferenze replicate tenute con Monsignor Alberici, con cui, come già meco s'esprese, non è (*sic*) voluto uscire oltre ciò ch'appartiene alla religione et alla fede, mi ha fatto grand' istanza perchè lo facci di nuovo introdurre a' piedi della Benedizione Sua. Glene parlai hier mattina, e stabili che Martedì prossimo vi sarebbe adnesso, che sarebbe cortesamente sentito e sbrigato del tutto in brevissimi giorni eziandio. Trovai però il Papa in qualche picciolo sospetto de' negoziati di questo religioso, parendogli non gli porti con franchezza; dice non essergli potuto ben cavar ancora se'l Valaco professi veramente la fede catolica di presente, e s'habbi sol prossima disposizione ad abbracciarla. Esser necessario saperlo chiaro per poter regolarsi nelle risposte, perchè, quando la sicurezza vi fosse, bisognarebbe farne capitale e non abbandonarlo, quando no, nudrirlo in confidenze consimili alle speranze ch'egli istesso porge, onde le risposte dover esser ben cautelate. A quello poss'io scuoprirne, dissi parermi non resti dubio della credenza del prencipe; il padre affermarla assai costante, e dire haverli lasciato appresso altro religioso che non lo lascierebbe prevaricare. Fa la Benedizione Sua gran capitale di questo punto, sperandone conseguenze migliori, e però vorrebbe assicurarsene. Sarò col Padre e procurerò gli dia tutta la sodisfazione che vuole, nè lasci nel resto di fargli concepir quali in effetto esser dovrebbero grandi l'apparenze d'avantaggiosi successi dalla mossa dell'armi del medesimo contro il Turco, perchè dalle ultime notizie venute di Transilvania dello stato contingente del Ragotzi per l'invasioni del bassà di Silistria e delle susseguenti più vigorosi del Visir

pare che la Santità Sua ne faccia poco capitale. Ha vedute et osservate l'istanze del medesimo Ragotzi e le proteste sue, e comme conosce ch'anco volendosi, quegl'affari lontani da questa parte non si ponno nell' urgenze che gli pressano soccorer che coll'orazioni e colle benedizioni, così non resti altro scampo per salvarsi che ricorrer all' assistenze vicine e poderose dell' Imperatore, del cui interesse tanto si tratta, certo essendo che, se la Transilvania soccomba, resterà l'Ungheria esposta a pericoli gravissimi. Crede Sua Santità che il medesimo Imperatore possa alla fine di questo [mese] trovarsi da Vienna poco lontano, et esservi Monsignor Caraffa arrivato ancora, che se gli replicheranno ordini efficaci di passar unitamente coll'ambasciatore di Vostre Eccellenze uffizii corrispondenti a' bisogni, come di tenir co' proprii mezzi ben animato l'istesso Ragotzi alla difesa, quantunque della costanza di colui poco capitale possa farsi.

Io veggio dalle scritture che Vostre Eccellenze hanno fatto agiongner al dispaccio ch' il medesimo Ragotzi proietta per mantenersi in guerra contro Turchi condizioni rilevanti, e non men grandi richiede gl'esborși del denaro, il che fa poca consonanza con quello esprime quì il padre Steffano, facendolo abbondantissimo de tessori; mostra altro dall' Eccellenze Vostre non ricerchi che la costante permanenza delle lor navi alle boche e l'ingresso, se si possa, ne' Dardanelli, e dall' Imperatore un nervo di quindici mill' huomini, in circa, che stii fermo a' confini dell' Ongheria. Voglia Dio che, come in questo si vede ch'effettivamente s'inganna, habbino nel resto sodo fondamento le sue propposte, ch'io a chius' occhi tengo per fondatissime, e come tale continoverò quì ad assisterle e sostenerle, come Vostre Eccellenze mi comandano.

XXXV.

1678, *Septembre 28, Veneția. Senatul către A. Correr. Despre nevoia de a susține pe Rákóczy și despre cererile lui Thomassy.*

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

Le assistenze al padre Steffano di Valachia sono da noi molto aggradite, ma ci duole veder rimanere poche speranze

costà ottenga sovvegni. Coadjuvargli egli sarà se non bene, e da autorità di padre commune e da zelo della religione e così istillare quanto importi il non lasciar debolliti quegli' interessi. Riceverete qui aggiunta al solito copia delle lettere dell' ambasciatore in Germania, e d'avisi pure comunicatici dall' agente di Ragusi. Par che il Transilvano miri de vigorosamente sostenersi, e che tenga corpo di militia, se non maggiore, migliore almeno di quello de' Turchi. Se haverà alcun appoggio, potrà facilmente mantenersi. Noi approviamo il concetto che lo conseguisca dall' Imperatore, nè vi manchiamo con nostri continuati uffiti; ma paiono questi interessati, nè ritengono per avventura il vigore che bisognarebbe. Quelli della Santità Sua saranno certamente più validi, come provenienti da autorità di padre commune e da zelo della religione e della fede. Così andarete persuadendo, mentre per gli altri concetti che si lascia uscire il padre sodetto di non havere il Ragozzi bisogno di denaro e di bastargli che Cesare tenga a' confini dell' Ongaria un corpo di genti e che la Republica faccia dimorare a' Dardanelli qualche numero di navi, non sapendo noi la sussistenza che habbiano, ne scrivemo in Germania per maggior certezza.

XXXVI.

1658, Settembre 28, Venezia. Senatul către B. Nani. Puținele speranțe în succesul negociațiilor de la Roma.

Senato, Corti, filza 59.

Per vostro continuato lume havrete in copia quanto di Roma tenemo de' negotiati del padre di Valachia; come però comprenderete le scarse speranze di buon esito a' suoi trattati, così potete assicurar sempre che saran li suoi maneggi da' ministri nostri assistiti et appoggiati, perchè se ne ricavi quel più di bene ch'è desiderabile e di tanto tempo sospirato e bramato.

XXXVII.

1658, Septembrie 28, Roma. A. Correr către Senat. A două audiență a lui Thomassy; noi speranțe într'un sfârșit mulțămitor.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 145.

Partecipai al Padre venuto di Valachia ciò che col Papa havevo appuntato toccante l'audienza che desiderava; lo avertii del buon effetto che farebbe se sincerasse Sua Santità della costante risoluzione del prencipe di seguitar il rito catolico romano, e gli rimostrai che potesse riuscir in generale advantageous al negozio non dichiarare ch'il Ragotzi così abbondi d'oro che superfluo sia il somministrargli soccorso, perchè tutto ciò che si spuntasse far spedir in mano del nunzio a Vienna di danaro valerebbe in fine ad vantaggio degl' interessi che si cerca di far comuni. Mi rispose quanto a questo punto che non si havrebbe parlato più, dispiacendogli haverne detto tanto, e specialmente che la madre dell'istesso Ragotzi poteva soccorrerlo di milioni, com' in effetto costantemente credeva. Quant'al dichiarar il prencipe di professione catolica, haverne ampla la facoltà, e che se ne valerebbe. Così Martedì mattina fu introdotto a' piedi della Beatitudine Sua, la quale l'udì con tutta la benignità, e gli fece molte espressioni amorevoli, approvò il suo negoziato e promise che l'havrebbe per parte sua sostenuto come et ovunque occorresse. Così resta il padre consolato et attende le sue spedizioni, che molto non tarderanno ad essergli consignate, e spero partirà con qualche gusto anco per l'assistenza c'ha ricevuta da me e per le cortesie che gl' ho continovate.

Mi sono abboccato poi con Monsignor Alberici, il quale m'ha detto esser il Papa e del modo e del trattar suo restato sodisfatto assai, e che si procurerà c'egli parta con sodisfazione ancora. Il Cardinale Rospigliosi, a cui incombe l'espedizione, mi ha pur anco ratificato il medesimo, e che le lettere per il prencipe saranno piene d'affetti paterni che potranno obligarlo alla continovazione di quei sensi e di quelle risoluzioni alle quali si mostra di presente inclinato. Considera tuttavia il

medesimo Signor Cardinale ch'egli per sè, senz'il Ragozi, non poss' haver nè prettender sussistenza qualunque, onde, prima di farsi alcun capitale di lui per la guerra contr'il Turco, sia necessario vedere quali effetti produrranno le presenti mosse del Visir, che con tanti appoggi pensa d'occupar la Transilvania. Scriver il segretario Rossi da Vienna et haversi altri rincontri ch'il medesimo Valaco col Moldavo siano stati costretti ad unirsi col bassà di Silistria, et habbino già invasa la Transilvania. Non sentirsi a quali risoluzioni pensi l'Imperatore in negozio di tanta premura; s'egli non assisti quell'occorrenze che stia alle frontiere d'Ongheria armato, altri non poterlo fare, nè qualsivoglia danaro che fosse di qua o d'altrove a Vienna spedito; potersi nelle momentanee occorrenze impiegare, a quest' hora potendo molte cose esser succedute. Doversi considerar in Germania che, se 'l Ragotzi soccomba, l'Ongheria subintrerà come più prossima alle disgrazie. Non [sia] da darsi fede alle promesse speziose del Visir; che, s'all' incontro il Ragotzi s'aggiusti, potrebb' avere l'Imperatore oltre i Turchi, i Transilvani, i Moldavi, i Valachi, e forse gli stessi Ungheri contrarii, quando però, sodisfatto il Visir d'haver mosso il Ragotzi al dovere, snervato c'habbi a Belgrado, non si getasse con tutte le forze alla desolazione della Dalmazia, punto pure di molta conseguenza, e che non bisogna lasciarsi dalla vista sfuggire. Mi piacque il concetto, e, come vale a distruggere le impressioni che molti hanno concepite in contrario, così ho supplicato Sua Eminenza farlo opportunamente valere col Pontefice e non lasciar di dimostrargli che qualche summa di danaro in mano del nunzio a Vienna farebbe un strepito grande, la fama sempre aggrandendo le cose, e che que' precipi c'hanno disposizione di portar l'armi contra il Turco non la perderebbero almeno, il Signor Dio potendo far nascer degl'accidenti improvvisi che noi non potiamo prevedere. Mi disse che si havrebbe parlato, et io intanto farò penetrare soavemente il medesimo all'orechie di Don Mario, potendo riuscir giovevole molto ch'egli ben capisca che la Dalmazia, ch'in fin serve di sicura frontiera a questi stati, a prossime, importanti e pericolosissime contingenze esposta rimanga.

XXXVIII.

1658, Octombree 5, Veneția. Senatul către A. Correr. Ii laudă străduințele pentru bunul sfârșit al soliei lui Thomassy.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

L'assistenza prestata al padre di Valachia, li raccordi dattigli fanno apparir la vostra virtù, et godemo sia per partir consolato e contento, come altresì che il Pontefice sia della persona sua e de' negotiati restato sodisfatto. Vedemo pure l'espressioni del Signor Cardinale Rospigliosi molto zelanti, et il concetto che non si possa far caso del Valaco senza il Ragozzi, al qual passo prudente è stata la risposta, che vedemo anche da lui approbbata, di qualche espeditione di denaro in mano del nuntio in Vienna, la qual molto potrebbe conferire.

XXXIX.

1658, Octombree 5, Veneția. Senatul către B. Nani și A. Molin. Vor cere concursul nunțiului pentru a sprijini cererile muntene.

Senato, Corti, filza 59.

Non si lascia da noi a Roma di premer perchè sia espedita qualche somma di denaro nelle mani di cotesto nontio, acciò possa valersene con frutto, et col medesimo doverete comunicare, eccittandolo a coadjuvar in ciò che potesse, come procuriamo da Roma gli sia commesso, unendo anco quello che delle trattationi del padre di Valachia in Roma tenemo.

XL.

1658, Octombree 5, Roma. A Correr către Senat. Resultatul negocierilor lui Thomassy.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 145.

Dal contenuto diligentissimo delle lettere dell' Eccellentissimo Signor Ambasciatore Nani e da quanto la Serenità Vostra

resta servita farmi dall' occorrenze di Transilvania partecipare, veggio complir al publico servizio e sia d'intenzione di lei che si vadi procurando la favorevole spedizione di questo padre venuto di Valachia, e, come non vi ho staccata mai l'applicazione et egli n'è a pieno sodissfatto, così riferirò in sostanza il risultato delle negoziazioni sue sin' hora, che stimo sarà tutto, non mancandogli ch'i dispacci per la partenza, che consisteranno in tre lettere, una all' Imperatore ad istanza del prencipe di Valachia, una a lui medesimo, e l'altra all arcivescovo di Strigonia. Trattò col Papa nella seconda audienza degl' interessi della guerra, e stabilì i fondamenti della medesima, principalmente sopra le costanti risoluzioni del prencipe d'abbracciar la religione catolica. Adimandò gradimento e benedizioni, e poco o nulla insistè l'esborso d'alcun danaro, anzichè, per quello disse a me hieri, se n'è intieramente ritirato, e che partirà contento coi soli dispacci della Beatitudine Sua.

Con la Congregazione poi De Propaganda Fide, ancorchè habbi in apparenza fatto sembante di non voler negozio, ha in effetto trattato di molti particolari, e procurando per se stesso degl' vantaggi eziandio. Fu introdotto nella medesima, gli furono fatte diverse interrogazioni, et egli si diffuse negl' affari tutti di Transilvania, Valachia, Moldavia, alla religione spettanti, rimostrando quanto coll' applicazione d'accurati missionarii profittar si potrebbe in beneficio dell'anime, onde ha spuntato sopra ciò che gli sarà consignato un breve speciale che gli darà qualità, incombenza et utile non solo, ma che lo abiliterà ad un titolo di vescovo, a cui egli se ben lo dissimula, particolarmente aspira. Circa quello s'espresse delle dichiarazioni del Ragotzi e de' danari che possede, io non trovo, esaminatolo di nuovo, c'habbino tutt' il fondamento secondo la varietà degl' accidenti di Transilvania, parendo che varii nel discorso e nell' opinioni sue eziandio, onde la publica prudenza, al debil parer mio, non può sopra l'asserzioni di lui, ch'è si lontano, far capitale, se corroborate non siano dagl'avisi di Germania e dalle negoziazioni più solide che passano per mano dell' Eccellentissimo Nani, ch'invigila e penetra tutte le cose con ogni maggior puntualità.

XLI.

1658, Octombrie 12, Veneția. Senatul către Aug. Correr. Se ia act de sfârșitul negocierilor lui Thomassy.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

L'espedizione del padre di Valachia vedemo già ben terminata, con sodisfattione del Pontefice, et [del] padre stesso ancora; di tutte ne diamo aviso alli ambasciatori Nani e Molin in Germania.

XLII.

1658, Octombrie 12, Veneția. Senatul către B. Nani și A. Molin. Ordinul primit de nunțiu de a susține pe Rákóczy.

Senato, Corti, filza 59.

Monsignor Nuntio del Pontefice tien espressi incaricati di passar efficaci ufficii alla corte perchè sia il Ragozi sostenuto. Voi lo eccitterete a non differirli, passando seco di buon concerto et non lasciando anco di operar dal canto vostro quello che coadjuvar potesse il negotio... Quello che da Roma ci scrive l'ambasciatore nostro dell' espeditione del padre di Valachia sarà in copia per vostra notitia, et potrete comprendere partir egli consolato e contento.

XLIII.

1658, Octombrie 12, Roma. A. Correr către Senat. Solia lui Thomassy e sfârșită; insistente pentru a se trimite ajutor lui Rákóczy.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 145.

Nelle ducali benignissime de' 5 mi capitano gl' ordini di ciò che debbo continovar ad operare così per l'espedizione favorevole del padre venuto di Valachia, come per la missione di qualche danaro a Vienna con ordini risoluti a quel nunzio per sostener, unito coll' ambasciatore della Serenità Vostra, gl'affari di Transilvania importantissimi, e che si rendono ogni

di più necessitosi di quell' assistenze valide di quali per proprio interesse non dovrebbe l'Imperatore abbandonarli, Quant'al padre, già scrissi quant' operai, nè dopo l'ho veduto più. Disse che voleva andar a Castello, per ricever i dispacci dal Cardinal Rospigliosi, dopo che Monsignor Alberici gl' haverà quelli della Congregazione consignati. Mandai al Convento per saper di lui, nè si trovò.

Per il resto pur l'Eccellenze Vostre haveranno inteso quanto mi sia applicato, e com' in Germania saran passati tutti gl'ordini più efficaci per aggiustar gl' uffizii alla corrispondenza de' bisogni; così per far spedizione d'alcun danaro non vi trovo disposizione per hora, standosi sulla massima che sia superfluo mentre gl' affari del Ragotzi stanno nelle contingenze pericolose, che tuttavia il segretario Rossi conferma. Io quando possa tutto farò nondimeno per persuadere che compla l'espedizione predetta, per tenir que' prencipi, che si mostrano ben disposti, nelle medesime risoluzioni, potendo le voci sole ch'il Pontefice miri a dar loro de' sovegni effettivi partorir grand' effetto per l'avantaggio di sì grand' interesse. Replico nondimeno che si naviga contro vento, il cavar danaro da queste vene, che sono effettivamente asciute, difficilissimo, ma più per le opposizioni de' ministri che rappresentano fors' anco al Papa maggiori le angustie di quello per aventura siano, per que' riguardi che loro complono, nè comple di manifestare.

XLIV.

1658, Ottobre 20, Veneția. Senatul către A. Correr. Știri rele asupra întâmplărilor din Transilvania.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

Vedemo che il padre di Valachia per sollecitare la propria espeditione si era portato dal Pontefice, e sperava ricevere li dispacci. Si rendono quegl'affari sempre più gravi, e le lettere di Germania della presente settimana recano notizie di somma ribellanza, come osserverete dall' aggiunte copie,

XLV.

1658, Octombrie 26, Roma. A. Correr către Senat. Darurile Papei pentru Domnul muntean; Thomassy se pregătește de plecare.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 115.

Al prencipe di Valachia, mi disse il Papa, sarebbe tornato il padre con testimonianze affettuose, con un breve spizioso assai e con qualche regalo per presentargli in suo nome eziandio. Venuto il padre poi a licenziarsi da me, mi riferì le cose sudette, e mi significò la qualità de' presenti, che sono un quadro molto bello così per la pittura, come per gl' ornamenti, una cassetta assai grande di veluto ripiena di reliquie et Agnus Dei. e tre medaglie d'oro, una molto grande per il prencipe, una inferiore per il figliolo, e l'altra per lui medesimo. Quant' al negozio, nulla ha concluso, nè procurato di più dell' avisato, onde riporterà in sostanza solo generali espressioni di buona volontà per hora con speranze di qualch'effetto mentre l'occasione si faccia più propizia. Dovrà in tanto il padre far la visita di quelle provincie e scriver alla Congregazione ciò che toccherà la fede stimerà d'essenza maggiore, et in questa funzione egli stabilisce le speranze del suo particolar avanzamento. Mi richiese una lettera per il console in Ancona a fine che li procurasse qualch'imbarco sicuro, asserendo d'esser stato servito male dalla peota con cui partì di costà, conventogli sbarcar a Sinigaglia, et io l'ho compiacciuto con la prontezza medesima con cui ho procurato in tutto'l resto d'assisterlo et obbligarlo quanto più ho potuto.

XLVI.

1658 Novembre 2, Veneția. Senatul către A. Correr. Despre nevoia de a stărui ca să fie ajutați cei doi Dòmni.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 100.

Vedemo licentiatu il padre di Valachia con sole speranze; anco di Germania vedemo che s'inclinasse far lo stesso all'am-

basciatore del Ragozzi, come osservarete dall' aggiunte copie. Quegl' interessi gravissimi si possono con ciò tenere precipitati, con haver un giorno non luntano a sospirarne l'evento. L'apertura presente della debolezza de' Turchi e delle ribellioni che provano in Asia è certo mandata da Dio per sostener quei potentati, quali pure esibiscono l'amissione della fede cattolica et altri vantaggi,, come vederete, e per fare la più valida diversione a' danni degli altri stati. Non si devono però pretermettere di ogni incontro le insistenze, e così farete, mentre con l'esempio di Sua Santità anco l'Imperatore prenderebbe risolutione.

XLVII.

1658. Novembre 23, Venetia. *Senatul către A. Molin. Thomassy s'a întors la Venetia.*

Senato, Corti, filza 59.

È ritornato da Roma in questa città il padre franciscano di Valachia, ma per anco non è comparso nel Collegio nostro, volendo prima attendere l'ingresso del nuovo nunzio.

XLVIII.

1658, Dicembre 2, Padova. *A. Marcello către Senat. Gazda servitorului lui Thomassy cere plata întrefinerii acestuia.*

Senato, Dispacci, Rettori Padova, filza 56.

Serenissimo Prencipe,

Sino a 4 del mese d'Ottobre passato furono posti in alloggio sopra quest' hosteria dalla Stella tre cavalli et un servitore del padre Gabriel Franciscano di Bulgaria, venuto in cotesta città per alcuni affari, che dalla Serenità Vostra in ducali di 27 Agosto passate fu commesso dovessero essere ben governati, mettendo la spesa a publico conto. Continovano nel medesimo alloggio, et, venendo l'hoste a chiedermi danaro a conto delle loro spese, non ho inteso di farle alcun esborso, perchè, profes-

sando di voler usare tutto il riguardo delle circospizioni maggiori, affine di portare doppo il mio maneggio di questo reggimento un conto così limpido che non habbi a soggiacere ad alcuna oppositione, intendo scansare quella che nel sudetto proposito potesse essermi fatta, mentre l'ordine del pagamento di questa spesa fu al precessore, et non a me diretto, et pertanto supplico dall' Eccellenze Vostre la dichiarazione della publica volontà. Gratie.

Padova, li 2 Dicembre 1658.

Anzolo Marcello, Capitano.

XLIX.

1658, Decembre 9, Veneția. Presintarea lui Thomassy în Colegiu, după întoarcerea de la Roma.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

1658 a di 9 Decembre. Venuto nell' Eccellentissimo Collegio il padre franciscano di Valachia di rittorno da Roma, si estese in alcune ufficiosità in latino, ringratiando la Serenissima Republica dei favori ricevuti dell' alimentar i suoi cavalli, della barca, et di esser stato honorato et assistito dall' ambasciator veneto a Roma. Poi parlò in conformità del seguente memoriale.

L.

1658, Decembre. Memorialul presintat Colegiului de Thomassy după întoarcerea de la Roma.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

Serenissimo Prencipe,

Sendo io stato a' piedi di nostro Signore Alessandro VII, da cui fui benignamente accolto et honoratamente trattato, l'esporsi tutto il trattato con la Serenità Sua e specialmente quello dell' assistenza dell'armi di Vostra Serenità alli Dardanelli, che li miei prencipi havrebber fatto ogni sforzo, et in partico-

lare nelle sollevationi per via di terra, il che fu inteso da Sua Santità con sommo piacere, e s'offerì di fare ogni possibile. In questo mentre sendo accaduto al Celsissimo Racozi quello che è benissimo noto alla Serenità Vostra, dissi a Sua Santità nell' ultima mia audienza che più non stanno in que' termini di principio trattati con la Serenità Vostra, ma, ritrovandosi il precipe Racozi in altro stato, il quale pur tiene per anche e fortezze e tesori, che di presente non dovrà risparmiarli, faceva di mestieri non solo l'assistenza a' Dardanelli, ma il tentare d'introdurre l'armata entro d'essi, di molto vantaggio e per la Serenità Vostra et per li miei precipi. Al che mi rispose Sua Santità che qualvolta la Serenità Vostra acconsenti a questo sforzo, non mancherà per parte sua, aggiungendo che havrebbe dato ordine a cotesto Monsignor Noncio, per passarne il dovuto officio colla Serenità Vostra, come appare dal sesto punto che hebbi da Sua Beatitudine. Et, perchè cotesto Monsignor Noncio, il quale è parato ad essequire tutto ciò che Sua Santità in questo affare le ha commesso, ancorchè facci di breve la sua entrata, non potrà sì brevemente concluder l'affare, ho determinato partire per Vienna, e ciò per avvantaggiarmi nel tempo: ivi mi tratterò ad attendere la rissoluzione, per poscia operare. Il mio Clementissimo Precipe di Vallachia s'attrova benissimo disposto, colla stessa intentione e forze primiere, ma, essend' accaduto al precipe Racozi quello ch'è noto alla Serenità Vostra, et anco havendo scoperto palesate alcune cose che havea communicate ad alcuni da lui stimati suoi veri fedeli, che per il fallo han lasciata la vita, va simulando la sua intentione sino al tempo opportuno.

Io sempre, come ho detto, mi dichiaro devotissimo servo a questa Serenissima Republica, et, perchè, dimorando in questi paesi, ho penetrato con la debolezza del mio intelletto che per bene commune sarebbe bene intesa la sollevatione de' Casaki, espono alla Serenità Vostra che tale opinione nodrisce il mio Clementissimo Precipe di Vallachia, dedicato devotissimo alla Serenità Vostra, onde, puotendo li precipi miei fare ogni sollevatione per via di terra, come s'è detto, venendo travagliato l'Ottomano dall' armi della Serenità Vostra per la parte di questi Dardanelli e per la parte di Mar Nero dalli

Casaki, resta privo della parte maggiore delli viveri che riceve per queste due parti, e, così tenendo il male ne' precordii del suo impero, più facil fia il debellar l'alterigia de' suoi vasti pensieri.

Questo è quanto per hora mi resta da esponder alla Serenità Vostra, da cui attenderò comandi per puntualmente essequirli.

Rispose il Serenissimo Prencipe: Noi havemo sempre a cuore di ripulsare i tentativi e danni de' Turchi, e per questo tante volte si sono mandate le navi al porto de' Dardanelli. Non si mancherà in avvenire di far la parte nostra, et quello più sia possibile in beneficio della Christianità, molto aggrandendosi le buone disposizioni del prencipe di Valachia. Questi signori haveranno in consideratione quanto havete espresso, e, se qualche cosa occorresse, potranno farvi intender le risoluzioni, contribuendo intanto noi al vostro merito una sodisfattione pienissima.

Con che il padre, senza altro aggiungere, parti.

Antonio di Negri, Segretario.

LI.

1658, Decembre 10, Venezia. Note ale secretarului Colegiului la scrisoarea următoare a lui Thomassy.

Collegio, Esposizioni principi, filza 73.

1658, a di 10 Decembre. Il padre franciscano del prencipe di Valachia mandò a me segretario il seguente memoriale, et poi lui stesso venne alle porte dell' Eccellentissimo Collegio, et pregò in conformità di quanto contiene il memoriale suddetto, dicendo io che tutto haverei riferito agl' Eccellentissimi Signorii Savii.

Antonio di Negri, Segretario.

LII.

1658, *Decembre, Veneția. Thomassy cere Colegiului să i se trimită caii la Motta și să i se dea scrisorile pentru drum.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 53.

Illustrissimo Signore,

Echo che li mando li punti che lei mi disse ieri, e la supplico resti servita di accenare all' Eccellentissimo Signor Savio per li miei cavalli, acciò siano transferiti da Padua alla Motta, acciochè io possa quanto prima partire; et ancora Vostra Signoria Illustrissima attenda sopra il passaporto per [lo] statto di Sua Serenità, con altre lettere che siano di bisogno. Intendo ancora che se trovano dei banditi per quella strada; se sarà di bisogno qualche accompagnamento, dove sarà necessario, Vostra Signoria Illustrissima sapperà meglio, mentre per fine mi dedico servitore obligatissimo,

Fra Gabriele Thomasii, Bulgaro.

LIII.

1658, *Decembre 11, Veneția. Răspunsul Senatului la memoria-lul lui Thomassy.*

Senato, Corti, filza 59.

1658, 11 Decembre, in Pregadi. Che. fatto venir nel Collegio il padre Gabriele Franciscano espedito dal prencipe di Valachia, le sia letto quanto segue:

Si è veduta volontieri la vostra persona nel rittorno da Roma, dove scorgemo ben adempiti i proprii ufficii con Sua Santità, con zelo e singolar merito. Hora, per quello che di nuovo ci havete confermato de' pensieri del prencipe di Valachia di sollevarsi et fare ogni sforzo per via di terra contro Turchi, ben a ragione deve la Republica applaudire a tale generosa rissolutione. Giunto però che sarete al prencipe stesso, potrete assicurar della costanza nostra di diffenderci non solo ma di continuar la guerra et di inferir ogni maggior danno al commune inimico, con la guardia a' Dardanelli e con ogn'altro possibile sforzo, conoscendo che la causa di che si tratta

è di religione, et che tutto deve farsi per resistere et ripulsare le insidie de' barbari. Ben vedete per vostra prudenza che l'accaduto al prencipe Ragotzi deve porgere anco al prencipe vostro un grande riflesso per ben consigliare i proprii interessi, mentre la rovina sua, che Dio tenga lontana, vicina può essere anco quella della Valachia e Moldavia. Potrete dunque al vostro arrivo alla patria far conoscere i pericoli et procurar a tutti i modi il riparo, come di gran conseguenza sarebbe et di beneficio universale se si sollevassero i Cosachi nel Mar Negro, come ci avisate. Al prencipe di Valachia come agl' altri vicini proffessa la Republica nostra un particolar affetto e sincera predilettione, mentre siamo pronti di comprobargliene gl' effetti in ogni incontro, come voi sarete contento di assicurare per nome nostro.

Intanto il nostro ambasciator a Vienna vi accoglierà gratamente come le scrivemo di fare nella presente che vi consegnamo col passaporto richiesto, ordinandosi a Padoa acciò i vostri cavalli marchino subito alla Motta a quel podestà, perchè li trattenga sino al vostro arrivo, et a Treviso, perchè vi assista per quello occorresse, pronti pure di darvi in tutto ogni possibile sodisfattione, ben meritata dalle fatiche, dai lunghi viaggi et dalla buona dispositione che dimostrate verso i pubblici interessi et il ben commune.

Antonio di Negri, Segretario,

LIV.

1658, Decembre 11, Venezia. *Senatul către A. Molin. Scrisoare la 'mina lui Thomassy, cu ordin de a-l asista în trecerea lui prin Viena.*

Senato, Corti, filza 59.

1658, 11 Decembre, in Pregadi. All' ambasciator in Corte Cesarea.

Il padre Gabriele Franciscano già espedito dal prencipe di Valachia è rittornato da Roma, dove ha con singolar virtù ben essequite con Sua Santità le commissioni che teneva dal prencipe stesso. Di nuovo ha fatto apparire le buone volontà del

suo padrone di inferir ogni danno e pregiudizio a' Turchi, communi inimichi, et noi le habbiamo pure espresso la costanza della Republica di difendersi et di continuare la guerra. Al suo passaggio arriverà in cotesta città, e però volemo che le dimostriate ogni segno di ufficio et prontezza, di assisterlo in tutte le cose possibili, mentre così richiedono le sue degne parti e conditioni.

Antonio di Negri, Segretario.

LV.

1658, Decembre 11, Venezia. Paşaportul dal de doçle Giovanni Pesaro lui G. Thomassy.

Senato Deliberazioni Rettori, filza 48.

Ioannes Pisauro, Dei gratia Dux Venetiarum, etc., universis et singulis repraesentantibus et ministris nostris ad quos litterae nostrae pervenerunt significamus che, partendo di questa città il padre Fra Gabriele Thomasii Franciscano per ritornare in Valachia, commettimo a' rappresentanti e ministri nostri di lasciarlo liberamente passar per ogni luoco dello stato nostro, non permettendo che ricevi nel viaggio alcun impedimento o ritardo, anzi prestargli ogn' aiuto e favore acciò possi con cellerità e sicurezza perseguirlo, tale essendo la publica rissolutione e volontà.

Antonio di Negri, Segretario.

LVI.

1658, Decembre 11, Venezia. Senatul către A. Marcelo. Ordin de a trimite lui Motta caii lui Thomassy.

Senato, Deliberazioni Rettori, filza 48.

1658, 11 Decembre, in Pregadi. Al Capitano di Padoa.

Li cavalli che costà si trovano di ragione del padre Gabriele Franciscano già espedito dal prencipe di Valachia incaminate al Podestà della Motta, mentre deve egli di breve incaminarsi a quella volta per il suo ritorno alla patria. Non

doverà per questo soccombere ad alcuna spesa, come ben ci assicuriamo che la vostra prudenza darà sopra ciò gl' ordini proprii.

LVII.

1658, Decembre 11. Veneția. *Senatul către G. Calergi. Ordin de a primi caii lui Thomassy.*

Senato, Deliberazioni Rettori, filza 48.

1658, 11 Decembre, in Pregadi. Al Podestà della Motta.

Dal capitano di Padoa saranno costà incaminati li cavalli di ragione del padre franciscano di Valachia, et, mentre deve egli di breve portarsi alla sua patria, vi dicemo col Senato, quando essi giunghino, di farli trattenere fino al suo arrivo, e di consignarglieli, senza che soccombi ad alcuna spesa.

LVIII.

1658, Decembre 14, Veneția. *Senatul către A. Molin. Thomassy a plecat din Veneția cu scrisori pentru el.*

Senato, Corti, filza 59.

Ritornato da Roma il padre franciscano di Valachia. è stato nel Collegio nostro, esponendo quanto vederete dall' aggiunta copia, e noi gli habbiamo risposto quello pure sarà alligato. A lui si è consignata una lettera ch' egli al suo arrivo vi renderà.

LIX.

1658, Decembre 14, Padova. *A. Marcello către Senat. A trimis caii lui Thomassy la Motta, fără nicio cheltuială a acestuia.*

Senato, Dispacci Rettori Padova, filza 56.

Serenissimo Prencipe,

In obediencia delle ducali della Serenità Vostra di 11, hieri spedii alla Motta il servitore con li tre cavalli del padre Ga-

briale Franciscano di Valachia, dricciandoli con mie lettere a quell' Illustrissimo Signor Potestà, accompagnati per loro sicurezza da due soldati capelletti; et per quello comandarono l'Eccellenze Vostre ch' ei non habbia a soccombere ad alcuna spesa, in oltre la sodisfatione del loro vito et stallazo in questa città, fecci sborsare allo stesso servitore un cochino per spendere nel viaggio, et tutto partecipai al sodetto Illustrissimo Podestà della Motta, perchè sappia dover conformarsi alla publica commissione. Gratie.

Padova, li 11 Dicembre 1658.

Anzolo Marcello, Capitano.

LX.

1658, Dicembre 18, Motta. G. Calergi către Senat. Inainteaă contul servitorului lui Thomassy.

Senato, Diaspacci Rettori Treviso, filza 56.

Serenissimo Prencipe,

Il servente del padre Gabriele Franciscano di Bulgaria, ritornato con tre cavalli da Padoa, per obedire alli commandi della Serenità Vostra, ho fatto incaminare verso Palma, perchè da quell' Eccellentissimo Generale siano fatti consignare al medesimo Fra Gabriele. Resta a sodisfare l'hosto, che continuamente mi stimola, ricercando il risarcimento per haver spesato li detti cavalli col servitore, per il tempo come dall'ingionta polizza si vede. Starò attenendo i commandi della Serenità Vostra, per quelli sempre obedire con tutta puntualità. Gratie.

Motta, a 18 Dicembre 1658.

Giovanni Michel Calergi, Podestà.

LXI.

1658, Ottobre 15, Motta. Nota de plată a lui Matei, servitorul lui Thomassy, la hanul lui Piero Rossetti.

Senato, Dispacci Rettori Treviso, filza 56.

Spese fatte per me Piero Rossetti, hosto alla Motta all' insegna del San Zorzi al Ponte de Livenza, a Messer Mattio,

ăgente del padre Gabriel Franciscano di Bulgaria, per execution di ducali di Sua Serenità di 19 et 27 Agosto, et prima:

Per la spesa del suo magnar e dormir del detto agente dal giorno di 28 Agosto passato sino tutto il giorno di 3 Ottobre susseguente, sono giornate trenta sette, a ragion di lire doi e meza per giorno, per l'altro summa lire novanta doi e meza. L. 92,10.

Item per stalazo di tre cavalli dalli quindici d'Agosto sudetto fino li 3 Ottobre medesimamente sudetto, che sono giornate cinquanta, a soldi sedici per uno tra il di e la notte, fano lire cento vinti. L. 120.

Item per biava a' detti tre cavalli, a misure sei fra giorno e notte, a soldi quattro la misura, sono. L. 60.

Item per nolo di due cavalli con quali il sudetto padre è andato sin a Fossetta per portarsi a Venetia, et anco per l'homo che lo menò e ritornò a dietro li detti dui cavalli, in tutto L. 6.

Item per haver fatto ferar li tre cavalli del sudetto padre con l'occasione che dovevano esser condotti a Padova, come per le ducali accennate, lire otto e soldi otto. L. 8,8.

Item per contali al sudetto agente del sudetto padre per sua spesa, et per li cavalli sudetti, per condurre sino a Padova, L. 4.

Summa in tutto, L. 290.18.

LXII.

1658, Decembre 21, Veneția. *Memoriul cetit din partea Senatului la presintarea noului nunțiu pontifical.*

Senato, Deliberazioni, Roma, filza 100.

1658, 21 Decembre. Che per un ordinario della Cancelleria Ducal sia mandato a leggere a Monsignor Reverendissimo Nunzio del Pontefice quanto segue:

Monsignore Reverendissimo. Sarà Vostra Signoria Reverendissima accolta sempre da noi col più vivo affetto, e, quanto grati ci riusciranno li suoi uffici, altrettanto pronti isperimenterà ella li nostri concorsi a rendernela compiaciuta. Il padre ispedito dal prencipe di Valachia al Sommo Pontefice venne

anco a noi e ci espresse li stessi sensi, d'humiliarsi alla santà fede e di desiderare appoggi et assistenze, per opporsi all' insidie turchesche. Lodati li proponimenti, l'abbiamo animato alle resolutioni, la prima delle quali sarebbe con gloria anco di Sua Santità, la seconda con vantaggio essenziale della causa commune. Così si è mirato di lasciar partire il padre ben impresso, ma non v'è dubbio che grandemente compirebbe con alcun' impegno obligare lui e gli altri precipi suoi confianti, e di tal modo sostenere in quelle parti rimote la difesa de' stati più vicini. In ciò principalmente è chiamato il maturo riflesso della Santità Sua, e goderemo ch'ella con la desterità de' suoi uffici glielo somministri, con certezza d'un particolar merito del buon esito che ne risultasse.

LXIII.

1658, Decembre 21, Veneția. Senatul către A. Correr. Thomassy a plecat spre Viena.

Senato, Deliberazioni, Roma, filza 100.

Il padre di Valachia stato qui a' giorni passati si è già licenziato et incaminato verso Germania. Noi habbiamo mirato di lasciarlo partir consolato in quanto sia stato possibile, e per vostra notitia vi transmettemo le sue istanze e risposte fattegli.

LXIV.

1658, Decembre 21, Veneția. Senatul către A. Molin. Va negocia o alianță cu Împăratul împotriva Turcilor.

Senato, Corti, filza 59.

Nelle presenti gravissime congiunture sommo è il vantaggio che riceverebbe la Republica nostra se potesse stabilir una lega con qualche precipe grande per conseguir non solo vigorose assistenze, ma il beneficio importante della diversione contra il commune nemico, per continuare la guerra et ripulsar le sue ingiurie. Crederessimo che questo si potesse abbracciar facilmente da Sua Maestà Cesarea, mentre gl' inte-

ressi nostri posson chiamarsi proprii suoi in riguardo dei pericoli dell' Ongheria. Vi dicemo però col Senato di portarvi in espressa audienza dell' Imperatore, proponendole con preciso trattato una lega con Sua Maestà contro il Turco, sopra le condizioni della quale indagherete l'intentione di Sua Maestà per aviarcela quando l'haverete scoperta favorevole al negotio. Sarebbe il più sodo fondamento per mantener i torbidi della Transilvania invigoriti da Sua Maestà, mentre il Ragotzi solo può o aggiustarsi o perdersi affatto con danno evidente del regno di Candia, Dalmazia e tutto il Christianesimo. Questa nostra proposition tanto maggiormente è necessaria per assicurar Sua Maestà della costanza nostra di continuare la guerra e per levarle l'ombre di rimaner solo nelli pericoli et agitati con Turchi, quando cominciassero ad interessarsi negl' affari di Transilvania, dovendo ricever questa generosa e sincera esibition per pegno della nostra volontà. Servirà di più per imprimer li ministri del Ragotzi prima della loro partenza dalla miglior nostra disposition di operar ogni cosa per indur Sua Maestà somministrar al loro prencipe vigorose assistenze, oltre quelle che già noi volemo sempre prestargli. Con questo si potrebbero sperar ottimi frutti dal Pontefice, oltre le rissolutioni che si sentirebbero delli prencipi di Valachia e Moldavia.

LXV.

1658, Decembre 28, Roma. A. Correr către Senat. Află că Împăratul nu vrea să strice pacea cu Turcii și că ambii Domni nu vor fi ajutați efectiv.

Senato, Dispacci Ambasciatori, Roma,, filza 145.

Nel publico dispaccio de' 21 e dai rincontri delle lettere di Germania molto chiaro comprendo la fermezza costante dell' Imperatore di non voler porger alcun' ombra gelosa a' Turchi nè colle aperte, nè colle occulte assistenze al Ragotzi. Così ho penetrato scriver quì Monsignor Caraffa ancora, confirmando che per tal causa s'era astenuto di passar gl' uffizii di concerto coll' ambasciatore di Vostra Serenità, che gli furono replicatamente commessi; già la publica pru-

denzà haverà da' miei humilissimi dispacci più d'una volta sentito che in questo negozio qui non vi era risoluzione che di spender buone parole, anzichè per non dispiacer a Cesare pareva che dovessero restar da moderate forme anco cautelate. Quant' al resto, senz'i socorsi del medesimo Imperatore, tenutosi sempre per indubitabile che quelli di Vostra Serenità e di questa parte ancora sarebbero totalmente infruttuosi, si sono sempre andati scansando gl'impegni non solo, ma anzi s'è liberamente detto che sia di grand' azzardo lo spender qualsivoglia, benchè picciola, somma, onde, se in Germania altra piega da sè non prendi l'affare, è da dubitarsi che di quà resterà com' abbandonato. Io nondimeno, niente scostandomi da' miei precedenti concetti, terrò vive l'insinuationi migliori e mi profiterò d'ogni buon incontro certamente.

Dall' esposizione di cotesto Monsignor Nunzio veggo che, quant' ha tocco nel particolare del padre Steffano di Valachia, è un effetto della pietà del pontefice, il qual per quel riguardo alla medesima ne diede al padre tutte le prove. Del particolare de' soccorsi al medesimo Valaco, nè al Transilvano, nè fu pressato, nè alcuna cosa positiva esibì, come ne furno in proprio tempo Vostre Eccellenze avisate.

LXVI.

1658, Decembre 31, Venezia. *Senatul către Gradenigo. Cere lămuriri asupra modului cum a fost găzduit servitorul lui Thomassy.*

Senato, Terra, reg. 157.

1658, 31 Decembre. Al podestà e capitano di Treviso.

Scriva il padre Gabriele Tomasii haver convenuto il di lui servitore che restò alla cura de' cavalli vender le proprie robbe per sostener se stesso et li medesimi, non essendole stato corrisposto la sodisfattione in conformità delle publiche commissioni, che prescrivevano che dovesse esser pagato il tutto con danaro della publica casa. Con spiacere pero havemo ricevuto l'avisò, e col Senato vi commettemo di prender informatione come in cotesta città ha passato l'affare, portandocene in vostre lettere le più distinte notizie ad oggetto delle proprie deliberationi.

LXVII.

1658, Decembrie 31, Veneția, Senatul către G. Calergi. Cere
lămuriri asupra nodului cum a fost găzduit
servitorul lui Thomassy.

Senato, Terra, reg. 157.

1658, 31 Decembrie. Al podestà della Motta.

Scrive il padre Gabriele Franciscano haver incontrato al servitor che teneva cura de 'suoi cavalli condotti per nostro ordine in cotesta terra, gli dovevano per conto publico essere pure spesati, di haver convenuto vendere le proprie vesti perch' fossero governati. Questo avviso rissentito da noi con sommo scontento, come contrario agl' ordini che vi furono dati, ci oblig. commettervi d'informarci da che sii provenuto il difetto, portandocene senza rittardo le notizie.

LXVIII.

1659, Ianuar 10, Treviso. L. Gradenigo, către Senat. Nu
știe nimic despre servitorul lui Thomassy.

Senato, Dispacci Rettori Treviso, filza 56.

Serenissimo Prencipe,

In ubbidienza delle ducali di 31 del passato hieri solamente capitatemi, devo riferirle humilissimamente che a me non è mai pervenuto alcun publico ordine di far pagare con denaro della publica cassa le spese al servitore del padre Gabriele Tomasi, che restò alla cura de' cavalli, per sostenimento di se stesso e de' medesimi, ne' tampoco essermi mai da chi si sia stat. ricercata l'esecutione di commission tale, non havendo potuto penetrar chi sia lo stesso padre Gabriele Tomasi, nè qual occasione habbia egli havuto di ricever qui la sodisfattione delle stesse spese, dovend' io aggiungere col solito mio ossequio alla Serenità Vostra che non havrei mai trascurato l'adempimento de' suoi autorvolissimi commandi, s' in tal occorrenza mi fossero stati estesi, puntualissimo professandomi in essequirli sempre a consonanza del proprio debito. Gratie.

Da Treviso, li 10 Gennaro 1659.

Lunardo Gradenigo, Podestà e Capitano.

LXIX.

1659, Ianuar 11, Viena. A. Molin către Senat. Intrevederea cu Thomassy și tratativele acestuia la Viena.

Senato, Dispacci, Ambasciatori Germania, filza 112.

Il padre Gabriel di Valachia fu a vedermi e mi presentò li ducalli della Serenità Vostra. Io lo accolsi con tutto l'affetto; mostrò restar della dispositione della Serenità Vostra verso il suo padrone e la causa commune contento. Professa haver molto da Roma ottenuto. Discorre con sottigliezza gli interessi di questi prencipi, si professa loro confidente e direttore, e del Transilvano in particolare. Io gli attestai la stima che Vostra Serenità fa del suo buon zelo e del concetto che tiene del valor del Ragotzi e del Valacco, e, con le generali dispositioni di Vostra Serenità a favorirli, si licentiò.

Va egli visitando questi ministri; è stato dal Conte di Portia, e vuole audienza dall' Imperatore, per cavar risposta alle lettere che qui presentò, mentre l'Imperatore era a Frankfurt. Hor, mentre le cose corrono nello stato in cui ha inteso la Serenità Vostra, può supporre quali habbino ad esser le preiese risposte.

LXX.

1659, Ianuar 21, Motta. G. Calergi către Senat. Raport asupra petrecerii servitorulni lui Thomassy la Motta.

Senato, Dispacci Rettori Treviso, filza 56.

Serenissimo Prencipe,

Mattio servitore e tre cavalli del padre Gabriele Tomasi è stato da Pietro Rossetti, hosto in questa terra, da 28 Agosto sino a 3 Ottobre susseguente, spesato per la summa de lire 290,18, e ben trattato. Per commissione della Serenità Vostra lo mandai all' Eccellentissimo Signor Capitano di Padoa, havendomi fatto l'honore l'Eccellentissimo Signor Podestà di Treviso della scorta di dua capelletti per meglio trattarlo.

Fu il medesimo rimandato a me con lettere dall' Eccellentissimo Signor Anzolo Marcello, Capitano di Padoa, che af-

ferma havergli somministrato un cecchino per spese del viaggio. Capitato in questa terra, in un istesso tempo mi sono capitati li comandi della Serenità Vostra a doverlo immediate mandare a Palma, e così a punto ho eseguito.

Una sola notte doppo il ritorno da Padoa si è fermato in questa terra, et il medesimo Rossetti hosto lo ha ammonito a capitar da me per il bisogno del viaggio. Rispose il servitore non voler da me alcuna cosa, et che haveva danari da pagar l'alloggio di quelle notte. Io, per la notizia dell' Eccellentissimo Signor Capitano di Padoa, che gli haveva dato un cecchino per spendere in viaggio, et per la relatione del hos'o sudetto, lo inviai con mie lettere all' Eccellentissimo Signor di Palma, in esecuzione delli sopradetti comandi di Vostra Serenità.

Che habbia scritto il padre Gabriele, il suo servitore esser stato necessitato impegnare li proprii vestiti, questo non è vero per l'informationi havute; havend' io invigilato quanto ho potuto per obediencia de' comandi della Serenità Vostra, espre se in ducali di 31 Decembre prossimo passato, pervenuti solamente a 17 del corrente, non so vedere, nè ritrovare che così possa essere come il padre asserisce. Il penetrare la causa di tal assertione a me non da l'animo; l'infalibile sapienza della Serenità Vostra giudicherà. Gratie.

Motta, a 21 Genaro 1659.

Giovanni Michel Calergi, Podestà,
di mano propria, con giuramento.

LXXI.

1659, Ianuar 31, Veneția. Senatul către L. Gradenigo. Ordin de a plăti datoriată servitorului lui Thomassy.

Senato Terra, reg. 157.

1658¹, 31 Genaro. Al podestà e capitano di Treviso.

Dovendo l'hoste della terra della Motta restar sodisfatto delle spese contribuite nell' alloggio d'un servitore e 3 cavalli del padre Gabriele di Valacchia, scrivemo col Senato a quel po-

¹ *More veneto*; anul începea de la 1-lu Mart.

destà perchè commetta all' hoste medesimo di portarsi alla vostra obbedienza, affinchè con la visione e tansa della polizza del peso, ascendente a lire 290, lo facciate col danaro di cotesta camera render sodisfatto, col maggior possibile vantaggio, onde habbi la convenienza et il giusto il suo debito luogo et effetto.

LXXII.

1653, Ianuar 31, Veneția. Senatul către G. Calergi. Va trimite pe gazda servitorului lui Thomassy să încaseze banii la Treviso.

Senato, Terra, reg. 157.

1658, 31 Gennaro. Al podestà della Motta.

Vedemo dalle vostre lettere di 21 corrente quello ci rappresentate intorno le spese fatte per il servitore e cavalli del padre Thomasi dall' hoste di cotesta terra. Doverete commetter al medesimo che si conduca a Treviso da quel podestà e capitano, per portare la polizza dei conti, mentre al medesimo diamo col Senato commissione di renderlo sodisfatto, a misura della convenienza.

LXXIII.

1659, Mart 1, Veneția. Senatul către A. Molin. Thomassy a scris înainte de a pleca din Viena.

Senato, Corti, filza 60.

Il padre Gabriele di Valachia ci ha scritto da cotesta città sotto le 15 del passato, dandoci parte di esser stato espedito da Sua Maestà Cesarea, et che era in procinto di partire verso il suo prencipe, dove giunto afferma di parteciparci ogni preciso particolare di quell' occorrenze. Se haveste incontro di scrivergli, ne dimostrerete il publico aggradimento et ogni pronta dispositione verso di lui.

B. Solia lui Grigore dela Chiprovaț
(1659-1660).

LXXIV.

1659, Novembre 8, Venetia. Senatul către A. Molin. Intreabă de rostul venirii lui Grigore la Viena.

Senato, Corti, filza 61.

Con desiderio anco si aspetterà di sapere la causa dell'arrivo del padre franciscano del Valacco, e se veramente tenga le lettere accennate per il Pontefice et per la Republica.

LXXV.

1659, Novembre 15, Venetia. Senatul către A. Molin. Aprobă răspunsurile date de ambasador lui Grigore.

Senato, Corti, filza 61.

Nella visita che vi ha fatto il padre franciscano di Valachia e nei discorsi tenuti vi ha la vostra virtù con tanta distinzione e puntualità riferiti i particolari, che più certo non poteva da noi desiderarsi, onde si può dire l'aggradimento solito. Devono con godimento udirsi il coraggio et le buone intenzioni che dimostra il Valacco, così quanto vi ha espresso dei pensieri et resolution del Ragotzi, che, se tutto si verificasse, sarebbero le conseguenze di gran rilievo et di molto vantaggio al nostro servitio. Le risposte che voi havete fatte al padre suddetto si sono riconosciute intieramente aggiustate e prudenti, mentre confermano la costanza della Republica di difendersi et di inferir ogni danno al commune inimico, et in tutti gli incontri non mancherete di contenervi nei medesimi concetti et di assicurare della rissoluzione di voler fare ogni sforzo possibile per sostenerci dopo tant'oro consonto e sangue sparso

da' cittadini, e che in Dalmatia et Albania in particolare non si mancherà di diversione, come si è subito scritto a quel Proveditor Generale. Sopra il desiderio che si è compreso del Valacco che si operi a quelle parti uniti con quelli di Montenegro, onde con tali voci s'incoragischino quei popoli, passando intanto col padre sodetto la miglior corrispondenza fino che costà si trattenghi, mentre possa lui tutto rappresentare, non solo al suo prencipe, ma al Ragotzi, coltivando la sua buona dispositione, sarà la vostra virtù a tutto avvertita, particolarmente nell' indagare quali risposte dasse l'Imperatore al padre, mentre si è riservato di farlo con maggior opportunità.

LXXVI.

1659, Novembre 15, Venetia. Senatul către A. Correr. Comunică informațiile din Viena privitoare la solia lui

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Quanto ci scrive l'ambasciator nostro Molin delle cose di Transilvania sarà pur in copia, per vostro lume; fra gl' altri particolarmente osserverete la speditione di quel frate franciscano et l'unione del Valacco col Ragotzi. Alle congiunture approfittando il bene che da quella diversione derivar potria, replicherete l'istanze acciò sino rinovati gl' ordini al nuntio per far gl' ufficii convenienti e proprii. All' arrivo del padre vi porteremo poi più distinte notizie di ciò che ci esponderà; in tanto saria ben disponer le cose, poichè col mezzo di questo padre fossero aggradite l'espressioni di quel prencipe et eccitato a vigorosamente intraprender, tenendolo a tale effetto con forme cortesi blandite.

LXXVII.

1659, Novembre 22, Venetia. Senatul către A. Molin. Silințele depuse de Republică spre a su ținea pe cei doi Domni.

Senato, Corti, filza 61.

Si crede sopra tutto necesario incoraggiare secondo le occasioni il Ragotzi et il Valacco, nè vi eccitiamo a questo, per-

chè la vostra virtù vi è principalmente diretta. L'havete fatto con termini molto aggiustati non solo al Mi'ni oschi predetto, ma col padre Gregorio di Valachia che qui se ne viene, et siamo certi che nel rispondere alla lettera del Ragotzi vi sarete contenuto nei medesimi concetti, mostrando contento di intendere che i Bulgari, Cosachi et altri popoli, alcuni siano seco uniti, et altri gli promettno di non inferirgli molestia. Per il desiderio dimostrato di unirsi in lega con la Republica, ben vi sete regolato nelle risposte, essendo nostra intentione che non si venga a formale impegno, ma che nè anco si facci apparire che si disabbracci il progetto, il quale dovrebbe poi restar secondato dal zelo di Sua Santità unitamente, come ben credemo che il Ragotzi concorra nel medesimo sentimento, e che il Valacco pure vi inclini per le lettere che tiene il padre Gregorio per la Beatitudine Sua. Contro a tal effetto non manchiamo frequentemente di dar ordine all' ambasciator nostro a Roma di passar ufficii onde il Ragotzi sia assistito e difeso. Così il dirgli intanto che la rissoluzione reciproca di danneggiar il Turco fosse un fruttuoso vincolo è stato proprio ripiego, come in ogn' altro incontro simile vi andate dilattando, con l'affermar sempre la costanza della Republica di continuar la guerra col maggior vigore possibile, e per terra, e per mare, mirando particolarmente all'espeditone e permanenza di buon numero de navi alla guardia de' Dardanelli, punto altre volte richiesto e molto stimato de quelli di Valachia fin quando l'anno passato fu a noi espedito il padre Gabriele, aggiungendogli ogn' altra asseveranza che stimerete aggiustata de' certi importanti soccorsi delle Corone, con la conclusion della pace, all' oggetto sempre di animare i precncipi et di proffittare al nostro servitio.

LXXVIII.

1659, Nov. mbr. 22, Roma. A. Correr către Senat. Puțina reușită a stăruinții sale ca solul muntean să fie susținut la Viena.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Diedi parte alla Beatitudine Sua dell' espeditone fatta dal prencipe di Valachia del padre franciscano, e come dalla corte

dell' Imperatore doveva passar a Venezia, e poi qui. Dissi che stante la costituzione presente di quegl'affari poteva, coltivandosi le risoluzioni di quel prencipe, ch' a quelle del Ragotzi andarano congiunte, ricavarsene per la Cristianità proffiti considerabili, et insinuai quanto potei il buon ricevimento del padre sòdetto et l'applicazione al negozio che potesse portare. Mostrò Sua Santità di non tenirne aviso alcuno, e compiacimento di quanto le acennai; crede però che poco fondamento possa farsi sopra la missione sudetta, l'esito infelice vedutosi di quella dell' anno passato. Ciò non ostante, non fece difficoltà di far scriver a Monsignor Caraffa perchè assisti in Germania l'interesse; è ben vero che tali ordini sono fatti ordinarii appunto, e ch' i ministri, sentendogli continovati, ne fan quel capitale ben sovente che lor pare, e Monsignor Caraffa particolarmente.

LXXIX.

1659, *Novembre 24, Veneția. Presentarea în Colegiu a părintelui Grigorie, trimisul lui Mihnea.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 75.

1659, a di 24 Novembre. Venuto nell' Eccellentissimo Collegio il padre Gregorio Franciscano espedito dal prencipe di Valachia, presentò le lettere, che furono lette, et sono. le seguenti:

LXXX.

1659, *Octombrie 1, Târgoviște. Mihail Radu către Venețieni. Acredit. ază pe Grigorie, și anunță ridicarea sa împotriva Turcilor, cerând a fi ajutat.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 75.

Serenissimae Reipublicae Venetorum, nobis confidentis.

Ioannes Michael Raduleus, Dei gratia Princeps et Archidux Valachiae Transalpinae, salutem et amicitiam cum favore.

Cum pridem in votis nobis erat ut ad Serenitatem Vestram in negotiis nostris urgentis-imis hominem notum fide dignum expediremus. verum tamen cum nobis tempus et fortuna repugnabant,

Serenitatem Vestram non tam scriptis, verum multo minus hominis nostri praesentia accedere valuimus, siquidem tempori serviendum et accomodandum nobis necessum fuerat. Modernorum autem temporum tempestatibus, cum favente Dei clementia tempus nobis suave sydus ostendit, fortuna quae ante noverca, iam mater pietissima, lac ad bibendum porrexit, nullatenus praetermittendum voluimus, hoc tam mansucto fortunae sydere favente, sed quanto citius nostrum hominem fide dignum ad Serenitatem Vestram in negotiis nostris nimium oportunis expediendum Reverendum Patrem Gregorium a Chiprovatio, Ordinis Sancti Francisci Minorum de Observantia, iudicavimus, sicuti nec intermittimus, sed eundem ad Serenitatem Vestram sine mora expediri fecimus, cui omnia nostra celata aperuimus, explicuimus et ut Vestrae Serenitati candidè, fideliter et constanter declaret proponatque demandavimus, maxime vero de modernorum temporum casu et exoriundi belli statu, quem sicuti anno iam transacto millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo per hominem nostrum Reverendum Patrem Gabrielem Thomasiae Vestrae Serenitati promiseramus praestandum et voluntati satisfaciendum, cuius in parte nec rebelles esse voluimus, sed modernis temporibus facto ipso comprobavimus, uti homo noster ad Serenitatem Vestram per nos missus candidius enucleabit. Foedus vero quod inter nos fuerat anihilavimus et inter inimicum Turcam, Christiani sanguinis insaciabilem, (et) inimicitias posuimus. Quare nos Serenitatem Vestram non tam petimus, quam oramus ne hunc laborem nostrum quasi primigenium adversus tam infestissimos et Christiani nominis inimicissimos hostes despiciant, verum nos sub brachium protectionis Vestrae Serenitatis suscipere velint, viresque nostras quas habemus adversus tam ferocissimum hostem tenues ac debiles fortificare conentur, ac principes singulos sub vexillo huius nominis Christiani bellantes admonere dignentur, quatenus et ipsi adversus hunc hostem propriis viribus sumptibusque non parcant, sed unanimi consensu et animo eundem accedere intendant. Alia nostra quae essent Serenitati Vestrae praeponenda homo noster fide dignus Reverendus Pater Gregorius a Chiprovatio cum plenaria nostra potestatis facultate Vestrae Serenitati candidè, fideliter et dilucide de omnibus ipsi in punctis declarabit. Cui quicquid Serenitati Ves-

trae proponet, eidem ut nobis de omnibus fidem plenariam adhibeant, nostrumque hominem iam toties fatum negotiis perspectis et pro communi Christianitatis bono conclusis cum benigno responso Serenitatis Vestrae dimitti faciant, gratiaque ipsi praestita in personam nostram redundabit. His conclusis, Serenitatem Vestram in annos Nestoreos foelicissime florere, gubernare et perbelle valere desideramus. Datum in civitate nostra Tergovista, die prima Octobris anno Domini 1659.

Serenitati Vestrae semper fidelissimus,

Io Mihai Voevoda¹.

[A tergo:] Serenissimae ac Potentissimae Reipublicae Venetorum.

[Sigillo:] IOANNES MICHAEL RADVLIVS D. G. PRINCEPS ET ARCHIDVX VALACHIAE TRANSALPINAЕ.

LXXXI.

*1659, Octombre 4, Tirgul-Murășului, G. Rákóczy către Venețieni.
Despre realegerea sa, alianța cu Mihnea și războiul cu
Turcii.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 75.

Serenissime Princeps, Domine amice observandissime,

Iam pridem perspecta Serenitatis Vestrae ac Serenissimae Reipublicae in nos propensio fiduciam fecit Serenitatem Vestram paucis hisce compellandi, et, quia mala bonaque mutua ad amicos invicem pertinere debeant, fidenter communicandi, nos post breve aliquot mensium regiminis intersticiam (quo saluti et integritati regni nostri velificabamur) iam divina benignitate principatui nostro redditos, in eoque unanimi statuum regimen nostrum deposcentium consensu firmatos, quod quemadmodum Serenitati Vestrae et Augustissimae Reipublicae haud ingratum fore arbitramur, ita eisdem hac occasione duximus intimandum, nos contra immanem ac iuratum, non nostrum minus quam omnium Christianorum hostem Turcam ita esse animatos, ut nisi in libertatum regni nostri convulsarum restitutionem ac tributi annui (proditoris nostri Bartsay scelere in

¹ Semnătura autografă, cu litere cirilice.

ruinam patriae et immensum aucti) diminutionem consentire velit, armis cum eo, Divino auxilio invocato, vires experiri parati simus. In cuius ardui conatus societatem cum Illustrissimus Michael Transalpinæ Princeps (qui recens egregia sane contra hosce barbaros dedit hostilitatis documenta) nobiscum veniat, firma spe sustentamur, non cessantibus Serenissimæ Reipublicæ armis, communem hunc hostem, externis simul internisque bellis distractum, divino numine Christianis propitio, tandem aliquando fractum iri. Quod studium volumque nostrum Reverendus Pater Gregorius a Chiprobatio, nomine dicti Illustrissimi Principis Transalpinæ ablegatus, plenius Serenitati Vestrae exponet. Cui ut Serenitas Vestra fidem plenam adhibere velit amice petimus; his Serenitati Vestrae et Augustissimæ Reipublicæ amica studia nostra offerimus, prosperrimosque ex omnibus, ac imprimis Christiani nominis hostibus successus ex animo precamur. Dabantur in civitate nostra Marus Vasarhely, 5 Octobris 1659.

Serenitatis Vestrae amicus ad officia paratus,

G. Rakoczy.

[A tergo:] Serenissimo Principi Domino Ioanni Pisauero, Duci Reipublicæ Venetorum, Domino amico observandissimo.

Poi parlò in conformità del memoriale che segue:

LXXXII.

1659. *Memorialul prezentat în Colegiu de solul muntean.*

Collegio, Esposizioni Principi, filza 75.

Alla Serenissima Republica.

Primo di scusare il prencipe di Valachia che non ha potuto scriver, nè meno mandar sin adesso per risponder a Sua Serenità, etc.

Di narar come lui già a pigliato arma contra Turcho come ha promeso, ma sta aspetando, ancora la assistenza di Sua Serenità, et già Sua Alteza è venuto alle mani contra inimico, et quanti a tagliato tanto in Valachia quanto nel stato del Turcho, et quanti città gli a prezo: Turchi tagliati miglia 12, et città preze 2, Giurgevo e Braila, ec.

Che lui è parato di passar il Danubio per andarsene in Bulgaria con tutto suo exercito, et di già a molte scaike preparate per tragetar li suoi genti ultra Danubio.

Suplica Sua Alteza che Serenisima Republica ancora adenda¹ da sua parte particolarmente verso Costantinopoli, acìo impedisce la forza del Turcho, et in Dalmatia et Albania, acìo il Pasca² di Bosna, Herzegovina et Albania non possino dar aiuto nè in Constantinopoli, nè in Bulgaria, ec.

Suplica Sua Alteza alla Serenisima Republica per le arme, tanto a cavallo quanto a piedi, ec.

Rapresenta Sua Alteza a Sua Serenità il pericolo che può succeder tanto a lui et precipi vicini, et ancora a tutta Christianità, si questa generosa impresa, che già se è cominciata, delli altri precipi non sarà agitata, ec.

Che il Celsissimo Precipe Rakozi è col Sua Alteza, tutti dui in una volontà, et ancora Precipe di Moldavia, il quale si spera, ec.

Fra Gregorio da Chiprovaz, Diffensore attuale de Bulgaria et Viceprefetto di Valachia.

*

Rispose l'Eccellentissimo Signor Antonio Lippomano, Consigliere di maggior età, in assenza del Serenissimo Precipe: Dever molto stimarsi l'unione di questi due precipi, et che habbia a proffittare al ben commune. La Republica accoglie sempre volontieri i ministri del precipe di Valachia, onde per questo ben vede la vostra persona; e sopra le lettere et istanze che ci portate, prenderanno questi signori le proprie rissolutioni. Et, supplicando il padre di restar presto espedito, per poter. passar dal Pontefice, senza altro aggiungere parti.

Antonio di Negri, Segretario,

LXXXIII.

1659, Novembre 26, Venetia. Răspunsul Senatului la solia lui Grigorie de la Chiprovaș.

Senato, Corti, filza 61.

1659, 26 Novembre, in Pregadi. Che fatto venir nel Collegio il padre Gregorio Franciscano espedito dal precipe di Valachia, le sia letto quanto segue:

¹ Attenda.

² Pascià.

Gode la Republica nostra nell' udire le successe prosperità al prencipe di Valachia che ha preso le armi contro Turchi, con la disfatta di molto numero di loro e di alcune città prese; così che il prencipe Ragotzi di Transilvania si sia rimesso nel suo primo e ben meritato posto, e che tutti doi uniti vogliano continuar con generosità e coraggio nelle divisate imprese. Possono sperarsi li più felici avvenimenti, mentre noi siamo pur pronti e costanti di continuar la guerra contro il commune inimico, con armate vigorose di terra e di mare, particolarmente al posto importantissimo de' Dardanelli con buon numero de navi, et in Dalmatia et Albania ancora, essendosi scritto a quel proveditor generale nostro di far ogni possibile diversione, come viene desiderato da' prencipi predetti. Si aggiunge in oltre la rissoluta prontezza de' popoli di Brazzo di Maina di sollevarsi contro Turchi, tenendo ordine il capitano generale di assister e secundar con l'armata nostra da mare la loro buona intentione. Con la pace già stabilita delle due corone di Francia e di Spagna tenemo sicura confidenza di godere vigorosi soccorsi, et i nostri ambasciatori e spediti a quelle corti non mancano a tale effetto dei più pressanti et efficaci uffici. Dalla bontà e zelo del Pontefice, padre commune, può sperarsi consequentemente ogni valida assistenza, onde con ragion si considera che, divertite da più parti le forze de' Turchi, se bene prepotenti, possino infine con l'agiuto di Dio infiachirsi e restar sottomesse; e, come la Republica sola di sedeci continui anni sostiene la guerra con tanto danno de' nemici, così hora, assistita dai sodetti rinforzi, et particolarmente dall' unione dei prencipi di Valachia e Transilvania, che molto si stima, può ragionevolmente sperarsi di continuar nei progressi, e sarà di gloria immortale a' stessi prencipi se non desisteranno dalla loro lodabile generosità e costanza, pronti pur noi di secundarla al maggior segno possibile, come si farà in quanto all' armi ricercate, quando si sappia la qualità, quantità e modo di riceverle.

Le lettere dei prencipi che voi ci havete rese restano sommamente aggradite, et alle medesime si farà risposta al ritorno vostro da Roma, dove pur giunto esprimerete la nostra prontezza et ottima dispositione verso li stessi prencipi, a'

quali intanto ci riuscirebbe grato, se pur con sicurezza poteste, che pervenissero i concetti e sentimenti nostri che sono espressi nel presente ufficio, onde comprendino la buona volontà della Republica. A voi pure ogni sodisfattione più piena deve retribuirsì, per il lungo e faticoso viaggio non solo, ma per la zelante dispositione con che andate sostenendo questo importantissimo interesse. Et da mò sia preso che dal conservator del deposito d'ogni sorte di denaro siano dati al deposito in Cecca, et da esso ai Camerlenghi di commun, cecchini cinquanta, per darli in dono al padre Gregorio Franciscano espedito in questa città con lettere dei prencipi di Valachia e Transilvania. A di detto, in Collegio esistente in Senato.

Antonio di Negri, Segretario.

LXXXIV.

1659, Novembre 26, Veneția. Senatul către A. Correr. Sosirea și audiența lui Grigorie, și ordinul de a-i sprijini solia la Roma.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Dal continuato fillo delle notizie di Transilvania che vi saranno pervenute con nostri dispacci, haverà la vostra virtù compreso l'arrivo alla corte dell' Imperatore del padre Gregorio Franciscano, espedito dal prencipe di Valachia. Hora è giunto in questa città et si è presentato nel Collegio nostro con lettere dei prencipi di Valachia e Ragotzi, esponendo quanto osserverete dall' aggiunta copia di suo ufficio. Le rispondemo quanto pur sarà alligato, et vi renderà lo stesso padre le presenti. Conforme la propria prudenza vi detterà, mostrete contento del suo arrivo, assistendolo perchè habbia audienza dal Pontefice et da altri che occorresse, insinuando poi quanto fosse proprio e lodabile che per il bene non solo della Republica, ma della Christianità tutta, fossero i sodetti prencipi incoraggiati e secondati nella generosa intentione che dimostrano di continuar unitamente l'imprese contro il commune inimico. Di tutto quello poi che gli fosse risposto et si risolveresse attenderemo gl'avisi per le proprie deliberationi.

LXXXV.

1659, *Novembre 29, Veneția. Senatul către A. Correr. Comunicarea celor tratate de Grigore la Veneția.*

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Giunto in questa città il padre Gregorio di Valachia, ha fatto l'esposizione che havrete in copia con le lettere et ufficio di risposta deliberatogli a 26 del corrente. Vi valera[nno] le scritture stesse¹ di lume et per continuar a disponer le cose acciò sia ben veduto, et appoggiati li suoi negotiati, per quel di bene che ricavar se ne potesse, come propriamente sin hora avete procurato.

LXXXVI.

1659, *Novembre 29, Veneția. Senatul către B. Nani, ambasador în Franța. Despre folosul ajutorării celor doi Domni.*

Senato, Corti, filza 61.

Il Vallaco ha ispedito un padre franciscano al Pontefice et alla Republica. Egli, di già capitato in questa città, ci ha presentate le lettere di quel prencipe [e] del Ragotzi, quali unitisi dimostrano gran resolutione e corraggio per operare ogni cosa a beneficio della causa commune di christianità contro i Turchi. Meritano tali loro rette intentioni esser secondate, e dal nostro canto non si tralascia di far quanto si può per assisterli al bene. La congiuntura sarebbe singolare che li sforzi delle Corone fossero pronti per coglier il beneficio a primo tempo della diversione che i Turchi riceveranno da quella parte.

LXXXVII.

1659, *Novembre 29, Veneția. Senatul către Marele Duce al Moscovei. Li cere să participe la lupta pe care creștinii o pregătesc împotriva Turcilor.*

Senato, Corti, filza 61.

1659, 29 Novembre, in Pregadi. Al Gran Duca di Moscovia.

¹ La început era: „la notitia“.

La molta stima in che si tiene dalla Republica il merito di Vostra Cesarea Maestà ha conoscenza del suo zelo verso la religione christiana; i riflessi dell' unione che in altri tempi si è promossa e procurata, di travagliar il Turco inimico comune, ci persuadono a rappresentarle la costanza che habbiamo di diffenderci tuttavia, con speranze che la bontà del Signor Dio ci faccia godere i più felici avvenimenti, invigorendosi a tal effetto l'armata da terra et da mare con buon numero de navi al posto importantissimo de' Dardanelli. Così in Dalmatia et Albania si procura ogni possibile diversione; li popoli di Morea si sono sollevati contro Turchi, et si è ordinato al capitano generale di secondar con l'armata da mare la loro buona intentione. Dalle corone di Francia e Spagna ci vengono promessi vigorosi soccorsi, con la conclusione della pace già stabilita. Li prencipi di Transilvania e Valachia sono già uniti et incontrano la congiuntura di abbattere l'Ottomano. Siamo però certi che la Maestà Vostra Cesarea, abbracciando opportunità così buona, vorrà far conoscere al mondo la potenza del suo dominio et il valore de' sudditi, con maggior gloria del suo nome....

LXXXVIII.

1659, Novembre 29, Veneția. Senatul către A. Molin. Plecarea lui Grigorie la Roma; transmiterea unor scrisori din partea lui.

Senato, Corti, filza 61.

Il padre franciscano di Valachia è venuto in questa città et si è presentato nel Collegio nostro esponendo quando haverete in copia, et noi pure le habbiamo risposto nella forma aggiunta, dandole poi una lettera per l'ambasciatore nostro a Roma, per dove s'incamina, con un regalo in oltre di 50 cechini. Ci fa tenere l'aggiunto pacchetto a voi diretto, e dentro sopponemo vi siano lettere per il suo prencipe.

LXXXIX.

1659, Decembre 6, Roma. A. Correr către Senat. Stăruințite depuse ca solia munteană să fie bine primită.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, v. 147.

Dal duplicato delle lettere che la Serenità Vostra ha fatto consignare al padre di Valachia, dalle scritture che vi ho trovate e da quanto m'honora cometermi nelle lettere sopraccennate del 29 del passato, havendo molto ben compreso lo stato dell' affare e la premura che cotest' Eccellentissimo Senato giustamente vi tiene, partecipai al medesimo Cardinal [Chigi] la sostanza del tutto, e lo eccitai a far comprendere alla Beatitudine Sua di quant' vantaggio potrà alla causa publicà risultare il tenir consolati, animati et assistiti que' precipi alle generose risoluzioni che pronti si mostravano d'intraprendere. Hebbe Sua Eminenza sodisfazione di quanto le dissi; s'obligò a darne parte al Papa et ad impiegare l'opra sua affine ch' il padre fosse ben ricevuto e trattato, e riportasse da' negoziati suoi ogni possibile sodisfazione. Premei veramente con qualch'efficacia nelle necessarie rimostranze sopra l'affare, perchè ve si è particolar bisogno, pochissimo capitale in effetto (ciò che si ostenti in contrario) facendosi delle mosse de que' precipi, mentre si vede loro preparata a fronte la resistenza si può dir di tutte le forze ottomane.

XC.

1659, Decembre 13, Veneția. Senatul către A. Correr. Laudă stăruințele depuse pentru reușita soliei muntene.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Circa il padre di Valachia, vedemo le diligenze che andate essercitando perchè al suo arrivo in corte vi sia ben ricevuto et accolto et habbi pronto l'accesso a Sua Beatitudine. Intanto, a continuato filo di notitia, vi mandamo in copia quanto tenemo da Vienna circa gl' affari di Transilvania, e quanto più pare sia costil fatto poco capitale di quelle emergenze, tanto più

proficue sono le considerationi che voi andate rinforzando per animare le resolutioni ad incalorirle, mentre non ha dubbio che, se quei precncipi saran da tutti lasciati in abbandono, converran soccombere alla forza del più potente; et, se scrive Caraffa in corte che poca sussistenza possa fondarsi delle lor mosse, ciò deve per avventura nascere dai concetti che sente spendersi a Vienna, ove si fan corrente nascere voci che posson meglio comprire agl' interessi di quel governo.

XCI.

1659, Decembre 13, Venezia. Senatul către A. Molin. Stăruinșite depuse la Roma pentru reușita soliei inuntene.

Senato, Corti, filza 61.

Per l'ordine che possa havere il padre Gregorio di Valachia di dimandar al Pontefice qualche agiuto di denaro, niente sapemo fin' hora. Ben preavertito l'ambasciator nostro a Roma del suo arrivo, lo stava attendendo per assisterlo e fargli haver audienza, havendo anco parlato subito al Cardinal Chiggi, acciò facci comprendere al Papa di quanto avvantaggio potesse riuscire alla causa publica il tener consolati li stessi precncipi.

XCII.

1659, Decembre 13, Roma. A. Correr către Senat. Intrevederea cu Grigorie de la Chiprovaș.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

È arrivato il padre Gregorio Francescano, spedito dal precncipe di Valachia, e m'ha rese le lettere di Vostra Serenità, delle quali già m'honorò di farmi trasmettere il dupplicato. L'ho ricevuto con tutte le dimostrazioni d'affetto cortese, gl' ho espresso l'obbligo che mi viene imposto d'assisterlo negl'affari che sarà per maneggiare, gl' ho esibito tutta l'opramia prontissima, e preparatolo con libera confidenza a valersene. Mi disse desiderio suo esser di presentarsi, quanto prima fosse possibile, a' piedi del Papa; ch' intanto procurarebbe di riverire il Cardinal Nipote Barberino e qualch' altro, per i

quali haveva lettere dell' altro Franciscano che fu qui l'anno passato. Le commissioni sue disse in sostanza versare nell' assicurar il Pontefice della costanza in cui persisteva il Valaco di segnalarsi insieme col Ragotzi in servizio della Cristianità, in dargli parte delle diligenze ch' in Moldavia et altrove andavano facendo a tal effetto, a rappresentar in fine il bisogno che per sì grand' opera que' prencipi d'assistenze tenevano. Versò poi meco in que' discorsi medesimi che tenne a Possonia coll' Eccellentissimo Molino, de' quali havevo già la notizia che Vostre Eccellenze mi fecero trasmettere, onde non debbo lor esser sopra i medesimi colla replica noioso. Tornerà da me il medesimo padre dimani; mi significherà quello havrà operato, et io seco stabilirò ciò che poss' occorer di più, così per la sua introduzione come per l'istradamento de' negozii suoi nel modo e con la premura appunto che mi viene dalla publica prudenza prescritto.

XCIII.

1659, Decembre 20, Veneția. Senatul către A. Correr. Va continua să stăruie pentru reușita negocierilor lui Grigorie.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Col padre franciscano di Vallachia, che avvisate essere pervenuto in Roma et capitato immediatamente a vedervi, osservamo lo studio speciale che essercitate per ben introdurlo et dirigerlo, et come le commissioni ch' egli porta, se incontrassero la approvatione e la sponda del Pontefice, riuscirebbero agl' interessi publici di sommo giovamento, così nel procurar che ciò segua non essendo ommessa da voi avvertenza et applicatione imaginabile, non immoveremo in soverchi impulsi, ma attenderemo l'essito del negoziato, con brama che sortisca essito uguale al bisogno et al calore che voi gl' impartite.

XCIV.

1659, Decembre 20, Veneția. Senatul către A. Molin. Sosirea lui Grigorie la Roma.

Senato, Corti, filza 61.

Era giunto a Roma il padre Gregorio Franciscano espedito

dal prencipe di Valachia; l'ambasciator nostro l'ha ricevuto con le dimostrazioni più affettuose et esibita l'opera sua. Voleva presentarsi quanto prima a' piedi del Pontefice, pensando però prima di farsi vedere al Cardinal Nipote Barberino e qualche altro, per i quali haveva lettere dell' altro Franciscano che fu a Roma l'anno passato. Versò il medesimo padre con l'ambasciator nostro sodetto nei discorsi stessi tenuti pure a Possonia con voi, il che tutto vi servirà di lume e continuato fillo de' suoi negoziati.

XCV.

1659, Decembre 20, Roma. A. Correr către Senat. Relațiunea unei audiențe la Papa.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 157.

Entrai a dirle che le risoluzioni del Ragotzi sostenute dal Valacco e dal Moldavo erano preparativi per una diversione gagliarda, che inanimiti et appoggiati que' prencipi potevan far contro Turchi de' progressi considerabili; esser già un padre franciscano mandato dal Valaco appunto a' piedi della Beatitudine Sua per esporle particolari di molto rilievo; che lo supplicavo di presto e benignamente sentirlo, acciochè potesse al padrone et a' prencipi confederati portar la consolazione di dover godere la sua paterna assistenza. Mi rispuose c'havrebbe il padre volentieri veduto, che lo tratterebbe cortesamente, e tutto farebbe per lasciarlo consolato partire. Considerò nondimeno che poco da loro possano fare que' prencipi contro la vasta potenza Ottomana, e poche assistenze non bastare per sostenerli, ch' il Ragotzi colla spada alla mano pensava e sperava di ridur gl' interessi suoi proprii a qualche buon fine, e non bisognar di lui, se non in tanto quanto, fidarsi. Come è certo, Eccellentissimi Signori, che questi concetti derivan tutti dalla fonte della Corte Cesarea, e che Monsignor Caraffa gli va sempre negl' animi di questi ministri maggiormente fortificando, così io stimai bene replicare ch' il Ragotzi non poteva de' Turchi fidarsi, che combatteva per i stati sì, ma più per la propria vita, contro la quale più che ad altro i medesimi Turchi congiuravano, onde supplicai Sua Santità a considerar

quegl' interessi non sol quali son, m'a quali possono farsi da ogni poco di buona fortuna appoggiati. Mostrò di restarne disposta assai, ma non s'espresse d'avantaggio.

XCVI.

1659, Decembre 27, Veneția. Senatul către A. Correr. Aprobă atitudinea păstrată în audiența la Papa.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Anco al padre di Valachia avete procurato celere audienza e grato accoglimento, e ne staremo con curiosità opportunamente attendendo l'essito. Osservamo il Pontefice, imbevuto dalle relationi del nuntio in Vienna, niun capital formare delle diversioni di quella parte. Voi però avete repplicato prudentemente le considerationi e gli argomenti, a segno che ha mostrato appagarsi delle sode ragioni che le avete addotte, e certamente, come vi habbiamo nelle precedenti accennato, se saran quei prencipi da tutti in abbandono lasciati, converran soccombere alla forza del più potente.

XCVII.

1659, Decembre 27. Veneția. Senatul către A. Molin. Comunicarea audienței lui Correr la Papa.

Senato, Corti, filza 61.

Nell' audienza che ha havuto col Pontefice, l'ambasciator nostro lo ha supplicato di presto e benignamente sentire il padre di Valachia, onde potesse portar a' prencipi la consolatione di dover godere la sua paterna assistenza, e gli fu risposto che haverebbe il padre volentieri veduto, che lo tratterebbe cortesemente, e tutto farebbe per lasciarlo contento partire.

XCVIII.

1659, Decembre 27, Roma. A. Correr către Senat. Audiența lui Grigorie la Papa; pușina lui pricepere diplomatică.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Obligatosi meco Monsignor Nini di raccordar al Pontefice

l'introduzione a' suoi piedi del padre Gregorio di Valachia, mandò lunedì sera a dirmi che per la mattina susseguente lo facessi averlito di trovarsi nell' anticamera, che la Beatitudine Sua l'havrebbe volentieri sentito. Così feci, et egli esegui, onde con tutte le dimostrazioni d'affetto e di cortesia fu accolto da Sua Santità, e puntualmente interrogato delle commissioni che portava, dello stato degl' affari di Transilvania, de' pensieri così del Valacco come del Moldavo, delle lor forze, de' progressi c' havessero potuto fare, delle adherenze che speravano d'havere, e d'ogni' altra più individua particolarità. Sodisfece, per quello egli stesso m'ha riferito poi, il padre alle parti sue abbondantemente, ond' hebbe il Papa occasione di rimanerne pago. Quant' al negozio, dice haverlo rimesso al cardinale Chigi per una parte, et per l'altra alla congregatione De Propaganda Fide; onde facendomi istanza il medesimo padre ch'io solleciti la sua spedizione, farò quanto sarà al poter mio, già all' istesso Signor Cardinale havendo in ampla forma considerato quant' utile riuscir possa alla Cristianità tenir in fede et in vigore il Ragotzi, e tutti quelli che mostrano propensione di seco unirsi.

Veramente questo padre, come abbonda di buonissime intenzioni, così non porta seco quel calore nè quella franchezza nel maneggiar i negozii ch' in questo, ch'è di premura sì grande, forse bisognarebbe. Ha cominciato dalle cose minime, raccomandandosi per il sostenimento d'un servitore c'ha seco, onde ho da Monsignor Maggior d' homo ottenuto che gli sia somministrata giornalmente la parte di pane e di vino da Palazzo, e che così si continovi sinchè qui si trattenga. Dell' individuo de' suoi maneggi oltre la prima apertura che me ne fece io non posso nè meno cavar la sostanza che vorrei, lo fo parlare a fatica, onde duplicata riesce quella ch'io debbo fare nel sostenerlo. Replicherò nondimeno che, come non difido spuntargli un' espedizione favorevole in tutte l'altre parti, così in quella d'alcuna effettiva assistenza di danaro nulla affatto confido, nè stante le disposizioni presenti, credo che l'Eccellenze Vostre ne possano alcuna presupporre.

XCIX.

1660, Ianuar 3, Veneția. Senatul către A. Correr. Sint puține speranțe ca cei doi Domni să fie ajutați.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Dall' audienza che ha havuta dal Pontefice il padre di Valachia può argomentarsi, come voi pure considerate, poca dispositione nella Beatitudine Sua d'interessarsi in quegli' affari con effettive assistenze. Vedemo la natural tepidezza e la scarsa attitudine del padre sudetto, in sostener con vigore si rilevante maneggio, e'l doppio però che a voi rimane, non solo d'instruirlo e d'incalorirlo, ma di procurargli sovvegno ancora, onde tanto maggiormente spicca l'applicazione et il merito vostro. Di Germania in tanto capita avviso, come vi informeranno le copie ingiunte, della rotta data da' Turchi al Ragozi e dello stato nel qual s'attrovi... Col fondamento di tali certi ragguagli haverà campo la vostra zelante desterità col rappresentargli alla Beatitudine Sua di fargli sopra quelle ponderationi che in tante altre opportunità avete mirabilmente adempite, premerlo massime sopra la necessità ch'egli si faccia capo di una santa unione per debellare la prepotenza turchesca.

C.

1660, Ianuar 3, Veneția. Senatul către A. Molin. Intportanța înfrîngerii lui Rákóczy, și audiența lui Grigorie la Papa.

Senato, Corti, filza 81.

La rotta che hanno dato i Turchi al Ragotzi è considerabile assai per il stato degl' affari presenti, e molto ci dispiace, mentre quella diversione poteva giovare agl' interessi della Republica, et con le prosperità sue si potevano pur sostenere li prencipi di Moldavia e Valachia. Si starà però con desiderio attendendo qual rissoluzione prendesse, se sia in stato di rimettersi ancora... Il padre di Valachia ha havuta audienza dal Papá, accolto con tutte le dimostrazioni di affetto et di cortesia. Lo

ha interrogato delle commissioni che portava, degl' affari di Transilvania. et di tutte l'altre circostanze, et, in quanto al negotio. l'ha per una parte rimesso al cardinale Chiggi et per l'altra alla congregazione De Propaganda Fide. L'ambasciator nostro sollecitava la sua espeditione, considerando di quanto vantaggio potesse riuscire il tener in vigore il Ragotzi e gl'altri precipi. Dice però quello che da noi ci era stato prima avisato, non haver il padre franchezza per maneggiar negotii.

CI.

1660, Ianuar 3, Roma. A. Correr către Senat. Fragment dintr'o convorbire cu cardinalul Rospigliosi.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, v. 147.

Quanto all' Imperator. soggiunse. Vostra Eccellenza vede quali siano le diversioni che lo staccano dall' applicarsi alla guerra co' Turchi. l'apprensioni grandi che si hanno tutti i suoi ministri; ho veduto quanto poco consolati siano ritornati dalla Dieta per le proteste risolte degl' Ongheri a favore del Ragotzi: bisognar pregar Dio che nel Settentrione l'armi ancora s'acquietino. e ch' il Transilvano co' suoi adherenti habbi buona fortuna. perchè, ciò succedendo, gl' affari della casa ottomana ridur si potrebbero a mal partito. Applaudei a questi ultimi concetti del cardinale, e quant' al Imperatore e suoi ministri. dissi che, quanto si scorgevano intimoriti più, e lontani dal voler brighe co' Turchi, tant' era loro da insinuarsi per necessario lo sostenimento della Transilvania, da cui la quiete e la sicurezza dell' Ongheria medesima dipendono, onde il Ragotzi e suoi parziali assistiti, anco senza dichiarati impegni, potrebbero portar la guerra lontana dalli stati di Sua Maestà e renderli con essa sicuri. dove, all' incontro, soccombendo il Ragozi, restava l'Ungheria tutta esposta alle contingenze et ai pericoli dell' armi turchesche, non meno che a qualche stravagante risoluzione degl' Ungheri medesimi, come se n'andavano protestando. Monsignor Caraffa, aggiunsi esser prelado pieno di virtù e d'esperimentata prudenza, onde, ben instruito de' sensi della Beatitudine Sua, havrebbe ottimamente saputo sostenerli. Pregai il cardinale po' a premere vivamente nelle

lettere che gl' andava scrivendo tali punti sopra tutti di gravissima importanza.

Ho creduto il passar a questo tocco, caduto naturale dall' incidenza del diverso, non poter che riuscir giovevole per i riflessi prudentissimi che scorgo andarvi l'Eccellenze Vostre facendo. Dissi con tal' occasione al medesimo cardinale pure che sarebbe stato necessario spedir senza dilazione e con grate risposte il padre di Valachia; sapere che toccherà a Sua Eminenza di far formare i dispacci, onde la pregavo ad impiegar anco nella buona condotta e risoluzione di quest'affare il fervore del suo zelo. Mi rispuose ch' il padre haveva veduto il Papa, il Signor Cardinale Chigi, et ch'era stato da lui ancora; che haveva incontrato da tutti favorevoli accoglimenti, e si sarebbe procurato quanto prima d'espedito con le maggiori possibili soddisfazioni.

Dopo, venuto il medesimo padre da me e comunicatogli quant' è predetto, mi disse esser stato dal cardinale Chigi ben trattato, con speranza di presto e favorevolmente spedirlo. Mi ringraziò degl' uffizii passati in suo favore, e mi pregò vologli procurare nuova audienza dal Papa, per licenziarsi; egli ha gran fretta, e pare che più lo stimoli il desiderio di partire che di ben stabilire gl' affari. Io procurarò nel debito modo colle sue soddisfazioni l'avantaggio del negozio, come veggio haverne la Serenità Vostra ben giusta premura.

CII.

1660, Ianuar 10, Veneția. Senatul către A. Molin. Transmiterea știrilor primite de la Roma.

Senato, Corti, filza 61.

L'ambasciatore nostro a Roma ha fatto istanza che il padre di Valachia restasse favorevolmente espedito, e doveva l'ambasciatore stesso procurargli nuova audienza dal Papa per il suo licentiamento, procurando di farlo partire con ogni maggior soddisfazione.

CIII.

1660, Ianuar 10, Roma. A Correr către Senat. Impresia făcută la Roma de uestea înfrîngerii lui Rákóczy.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Mostrò la Beatitudine Sua all' avviso del malincontro del Ragotzi di grandemente turbarsi, havendone sin' allora qualche sentore, ma non sicurezza alcuna; disse ch' il colpo era veramente considerabile, e tanto più acerbo quanto che non vi vedeva via di ripararlo. Che sopra la mossa di quel principe, seguitata dal Moldavo e dal Valacco, havendo l'Eccellenze Vostre gran speranze fondate, tenivano gran ragione di rammaricarsi, vedendole in un sol colpo tutte estinte; esser pur troppo vero che, fastosi i Turchi di sì buon successo, non divertiti altrove, havrebbero l'impeto delle lor armi contro li stati della Serenità Vostra tentato di sfogare. Dispiacergli che l'Imperatore non apprenda questi sinistri, ma stimi fortune proprie i mallori del Ragotzi, senz' avedersi che, priva l'Ongheria di quell' ostacolo, sarebbe esposta tanto più all' incursioni del Turco, ch' in fine è inimico di tutti i cristiani.

CIV.

1660, Ianuar 10, Roma. A. Correr către Senat. Grigorie de la Chiprovaș se pregătește de plecarea.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Il padre di Valachia sarà in breve con cortesi risposte espedido, ma senz' alcuna dichiarazione positiva nel negozio, stante gl' ultimi avisi de' mali succesi di Transilvania. Io l'assisto sempre, e per quello spetta a me partirà consolato certamente et a Vostre Eccellenze obligato.

CV.

1660, Ianuar 17, Veneția. Senatul către A. Correr. Insuccesul soliei muntene se datorește nepriceperii lui Grigorie,

Senato. Deliberazioni Roma, filza 102.

Intendemo la vicina partenza del padre di Valachia, la continuata buona accoglienza che gli havete procurata, e la poca

riuscita che ha sortito la inesperienza de' suoi maneggi. Voi nel mentre avete supplito alla parte vostra, instruendolo e facendogli sponda in tutto.

CVI.

1660, Ianuar 17, Veneția. Senatul către A. Molin. Transmiterea știrilor primite de la Roma.

Senato, Corti, filza 61.

Ci avisa l'ambasciatore nostro in Roma che doveva il padre di Valachia restar in breve espedito, ma senza alcuna dichiarazione positiva nel negotio, stanti gl'ultimi avisi de' mali successi di Transilvania.

CVII.

1660, Ianuar 17, Veneția. Senatul către A. Correr. Va stărui în a susținea pe Grigorie, de și i se poate prevedea puțin succes.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Le raccomandationi che avete fatto al sudetto Signor Cardinal Rospigliosi a favore del padre di Valachia erano necessarie, e veramente voi non mancarete di tutto operare perchè non cadano inutili, benchè la soverchia fretta del padre in voler partire da Roma e la poca fede della corte nelle emergenze di Transilvania contraoperino alle vostre fatiche.

CVIII.

1660, Ianuar 17, Roma. A. Correr către Senat. Răspunsurile ce se vor da soliei muntene sint gata.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Il padre Valacco è stato espedito dalla congregazione De Propaganda Fide, havuti i dispacci e cinquanta scudi che d'ordine del Papa gl'ha fatto contare; della scarsezza di questi si duole assai, mentre sperava più, e portava per suo vantaggio haver ricevuto da Vostre Eccellenze sofragio molto mag-

giore. I brevi del Papa sono ordinati, nè manca altro che cararli delle mani di Monsignor Nerli, vecchio assai e che in tutti gl' affari lentamente proceda.

CIX.

1660, Ianuar 17, Roma. A. Correr către Senaf. Plecarea lui Grigorie de la Chiprovaş, și rezultatul negocierilor lui.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Serenissimo Prencipe,

Mentre si sta sigilland' il dispaccio, viene il padre di Valachia ad avisarmi c'havute tutte l'espéditioni che gli mancavano, era in procinto de mettersi dimani mattina in viaggio a cotesta volta; esser stato oggi a' piedi del Pontefice, da cui era stato con affettuose maniere accolto e licenziato; haverlo d'alcune medaglie d'oro et argento e di molte benedizioni regalato, e quant' al negozio havergli confermato ciò ch'i brevi medesimi contengono, cioè che con particolar sodisfazione haveva le generosi risoluzioni di que' prencipi sentite, che gl'esortava a persistere nelle medesime, c' haveva gradita la parte che gle n'havevano dato, e che pregava il Signor Dio a prosperargli. Questi brevi sono tre, uno al Ragotzi, uno al Valacco, e l'altro al Moldavo diretti. Quant' all' assistenze ricercate, nulla nè in voce nè in iscritto si parla, dicendosi solo haver dat' ordine efficaci a' nunzii in Germania e Polonia perchè sostenessero gl' vantaggi de' prencipi medesimi. Quest'è in sostanza l'espéditione con cui il padre se ne ritorna, della quale restando poco consolato, mî prega avisarne la Serenità Vostra et assicurarlo che non ha alle proprie incombenze mancato; et in vero posso affermare ch'è stato sollecito a segno ch'il Papa medesimo ha convenuto dirgli ch'i negozii di Roma andando lenti per natura, meritavano anco da lui d'esser pazientemente compatiti. Oltre i cinquanta scudi de' quali fu il medesimo padre provveduto, per qualche cenno che le fece del suo bisogno, altri vinti gle n'ha questa mattina Sua Santità fatti esborsare, onde in questa parte resta mediocrementemente contento.

Roma, 17 Gennaro 1660. Di Vostra Serenità,

Angelo Correr, Ambasciator.

CX.

1660, Ianuar 18, Roma. A. Correr către Senat. Scrisoare la mîna lui Grigorie de Chiprovaș.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Serenissimo Prencipe,

Il padre Gregorio Francescano, spedito dal prencipe di Vallachia, ch'al suo arrivo alla corte mi rese le lettere della Serenità Vostra concernenti l'affare di cui era incaricato e le comissioni d'assisterlo nell'emergenze del medesimo, sbrigatosene già nel modo che hiersera humilmente significai, se ne ritorna costà, nè io debbo lasciarlo venir scompagnato dalle presenti. Valeranno per render certo testimonio a Vostre Eccellenze dell'applicazione con cui si è egli incessantemente affaticato per la buona condotta de' suoi negozii, i quali ben ho conosciuto che gli sono a cuore quanto rileva il bene della Cristianità a cui sono diretti, nè ha mancato certo nè da lui, nè da me, che non habbino esito migliore sortito.

Roma, 18 Gennaro 1660. Di Vostra Serenità,

Angelo Correr, Ambasciator.

CXI.

1660, Ianuar 24, Veneția. Senatul către A. Correr. A luat act de sfîrșitul soliei lui Grigorie.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

Intendiamo la espeditione e la partenza da Roma del padre di Valachia, et come non può attribuirsi a colpa sua l'essito poco felice che ha sortito il di lui viaggio nella parte toccante le assistenze che venivano costî ricercato; così devono implorarsi dalla Maestà Divina verificate quelle prosperità che la Santità Sua augura ai prencipi che lo hanno inviato.

CXII.

1660, Ianuar 24, Veneția. Senatul către A. Molin. Transmiterea știrilor primite de la Roma.

Senato, Corti, filza 61.

Il padre di Valachia era stato espedito dal Papa, e intra-

prendevasi il viaggio a questa volta. Tiene brevi per il Ragotzi, Valacco e Moldavo, e contengono haver con particolar sodisfattione inteso il Pontefice le generose risoluzioni di quel principe et essortarli persistere nelle medesime, gradendo molto la parte che gli ne havevano data. Quanto all' assistenze ricercate, nulla nè in voce, nè in scritto si parla, dicendosi solo haver dati ordini efficaci a' nuntii in Germania e Polonia perchè sostenessero gl'avvantaggi de' principi medesimi.

CXIII.

1660, Ianuar 27, Roma. A Correr către Senat. Noi stăruinți ca să fie ajutați cei doi Domni; plecarea lui Grigorie spre Veneția.

Senato, Dispacci Ambasciatori Roma, filza 147.

Mi richiese il cardinal [Colonna] com' era stato il padre di Valachia espedito; gle lo dissi, e presi da ciò occasione di considerargli quanto rilevar possa l'applicazione di Cesare agl'interessi della guerra col Turco, diffendendo, s'occorra, i passi della Croazia, tenendolo luntano dall' Ungheria, e presservand' il Ragotzi e gl' altri principi che sono seco uniti. Capì egli molto bene l'importanza dell' affare, e s'esibì di farne a' ministri cesarei qualche tocco coll' espedizione di questa settimana; lo ringraziai e ne mostrai sodisfazione, vaglia l'uffizio per quanto può valere.

Partì a cotesta volta il padre sudetto di Valachia, al quale consignai in conformità del suo desiderio una lettera per la Serenità Vostra, et un' altra diretta al console d'Ancona, per quelle facilità che potesse all' imbarco di lui in quel porto contribuire.

CXIV.

1660, Februar 7, Veneția. Senatul către A. Correr. Sosirea lui Grigorie la Veneția.

Senato, Deliberazioni Roma, filza 102.

È arrivato il padre di Valachia, e ci ha rese le vostre lettere de' 18 del passato, che non ci dan motivo di replica.

CXV.

1660, Februar 13, Veneția. Presintarea lui Grigorie în Colegiu, după întoarcerea de la Roma.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 75.

Venuto da Roma il padre franciscano di Valachia et comparso in Collegio, fece istanza di restar espedito per poter ritornare a' suoi prencipi. L'Eccellentissimo Signor Antonio Lipomano, consigliere di maggior età, le disse che opportunamente si haverebbe havuto riflesso all' istanza, dilatandosi poi nel merito del sodetto padre, il quale senza altro aggiungere, partì.

Antonio di Negri, Segretario.

CXVI.

1660, Februar 21, Veneția. Răspunsul Senatului la solia lui Grigorie.

Senato, Corti, filza 61.

1659, 21 Febraro, in Pregadi. Che fatto venir nel Collegio il padre Gregorio Franciscano di Valachia, le sia letto quanto segue:

Havemo goduto del vostro ritorno da Roma, e delle fatiche et ufficii impegnati appresso Sua Santità in vantaggio de' prencipi di Transilvania e Valachia, come di tempo in tempo siamo stati avisati dal nostro ambasciatore. Hora, dovendo ritornare in quelle parti, rispondemo alla lettera del prencipe Ragotzi, la quale si consegna a voi per il ricapito, non potendo che confermarvi i concetti già espressi nell' ufficio passato, li quali comunicherete pure a' stessi prencipi per publico nome, con assicurarli dell' affetto parziale e sincero che se gli professa et del desiderio che haveremo di comprobarglielo in tutte le occasioni. Ben ci dispiace qualche aviso che ci perviene che gl' affari et avvantaggi di Valachia si siano alterati, desiderandole ogni prosperità e sussistenza per oppondersi alla perfidia de' Turchi, et che i prencipi di quelle provincie siano uniti a' loro danni. Haverete lettera per l'ambasciatore nostro

Molino, perchè passando per Viena possa lui coadjuvarvi et assistervi nella prosecutione del vostro viaggio. Et da mò sia preso che dal conservator del deposito dei denari de' cechini siano dati al deposito in Cecca cechini venti cinque, et da essi ai camerlenghi di commun, per darli in dono al padre Gregorio di Valachia, in testimonio della publica munificienza.

1659, 18 Febraro, in Collegio esistente in Senato, A. di Negri, Segretario.

CXVII.

1660, Februar 21, Veneția. Senatul către G. Rákóczy. Confirmă dorința Republicii de a lupta împreună împotriva Turcilor.

Senato, Corti, filza 61.

1659, 21 Febraro, in Pregadi. Al prencipe Ragotzi di Transilvania.

Il padre Gregorio Franciscano di Valachia già ci rese le lettere di Vostra Altezza, et furono dalla Republica nostra molto aggradite, et godè allo stesso segno delle prosperità incontrate dal suo valore e coraggio. Fu espressa al medesimo padre prima dalla sua partenza per Roma la costanza publica di continuar la guerra con vigore contro il commune inimico, e per terra, e per mare, non solo con le proprie forze, ma con quelle che devono venirci in soccorso da' prencipi christiani, et la pronta dispositione nostra di secondare al maggior segno possibile i generosi pensieri di Vostra Altezza, nella forma appunto che all' hora si espresse. Credemo che il padre gli haverà tutto partecipato, mentre comprese esser tale il nostro desiderio. Hora non potemo nel¹ suo ritorno verso coteste parti che confirmare li stessi concetti della ferma resolutione publica di continuare la guerra a' Turchi et della brama che havemo di veder avvantaggiati gl' interessi e di lei dominio con la buona corrispondenza et unione de' prencipi vicini, et che dalla Republica si incontrerà ogni apertura

¹ In text: *nello*.

che vaglia a darle segno del nostro partialissimo affetto e della stima che si fa delle sue generose e lodabili conditioni, augurando intanto all' Alteza Vostra lunghezza d'anni et le felicità più perfette.

CXVIII.

1660, Februar 21, Veneția. Senatul către A. Molin. Scrisoare la mâna lui Grigorie de la Chiprovaș.

Senato, Corti, filza 61.

1659, 21 Febraro, in Pregadi. All' ambasciator in Corte Cesarea.

È rittornato da Roma, il padre Gabriele Francescano di Valachia, e, dissegnando di continuar con diligenza il viaggio verso i precipi di Transilvania e Valachia, habbiamo voluto accompagnarlo con queste, acciò occorrendo possiate secondare et assistere la sua buona intentione; se gli è consegnata lettera per il precipe Ragotzi, et letto a lui un ufficio di quel contenuto che già haverete inteso dal passato, altro non stimando di aggiungergli che la buona volontà e dispositione della Republica; il che tutto vi servirà di lume.

CXIX.

1660, Februar 21, Veneția. Senatul către A. Molin. Grigorie a primit răspunsul la solia ce adusese.

Senato, Corti, filza 61.

È rittornato da Roma il padre Gregorio Franciscano di Valachia: ha fatto efficace istanza di restar cspedito, et noi così facemo, consegnandoli lettera per il Ragotzi, con legger a lui l'ufficio che haverete in copia, dando al medesimo padre altri 25 cechini perchè parta consolato, e così una lettera per voi. Per il Valaco altra ducale non gli diamo, perchè si è inteso dalle vostre lettere escluso affatto dal precipato,

CXX.

1660, Mart 20, Viena. A. Molin către Senat. Grigorie de la Chiprovaț a sosit la Viena.

Senato, Dispacci Ambasciatori Germania, filza 116.

Qui è anco giunto il padre Valacco, e partirà a' momenti, con poco riflesso della Corte alle di lui instanțe, già il suo prencipe caduto e le sue negotiationi svanite. Io l'ho accolto et accompagnato con parole cortesi et affettuose, massime verso il Ragotzi.

CXXI.

1660, April 3, Viena. A. Molin către Senat. Plecareea lui Grigorie de la Chiprovaț.

Senato, Dispacci Ambasciatori Germania, filza 116.

Ieri partì pur anco il padre Gregorio di Valachia, al quale persuadei che insinuasse al Ragozzi il tenersi nelle fortezze e temporeggiare co' Turchi, dando tempo alla pace d'Imperio, che vicina la doveva al Ragotzi rappresentare.

II.

Miscelanee veneziene

CXXII.

1658, Februar 18, Adrianopol. Informații, poate ale residentului imperial, despre înlocuirea lui Constantin-Vodă

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

Di Adrianopoli, 18 di Febraro 1658.

Il Gran Signore ha risoluto di mutare li doi prencipi di Wallachia e Moldavia. Il Giovan Bey, Greco della stirpe delli Wai-vadij passati, quale si manteneva appreso il defonto Kinan Bassà, è partito da qui l'ultimo di Genuaro, con gran pompa et comitiva; va in Wallachia per pigliar il possesso di questo principato. Corre voce che in dette provincie siano entrati li Tartari, e che il passato prencipe Costantino sia fuggito in Transilvania. Lupolo, prigionie nelle 7 Torri, fa gran pratica per rihavere la Moldavia, ma è incerto se a lui, o ad alcun altro voranno conferire questo principato.

CXXIII.

1658, Mart 1, Adrianopol. Ballarin către Senat. Pușina îngrijorare a Turcilor față de mișcările din țerile românești.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Del re de' Tartari e del bassà di Silistria arrivarono quasi nel tempo medesimo olacchi con aviso che'l Ragozzi assistito da militie suedesi e dalli duchi sudditi contumaci dell' Imperatore si fosse impadronito di nuovo della Transilvania, e col concerto d'alcuni suoi fattionarii pieni d'aderenze habbi ridotto a soggettione e carcerato Radai Feren[z], nuovo prencipe eletto da

quei stati per ordine della Porta, che stava di giorno in giorno per mandargli il stendardo e la conferma del possesso. A questo avviso il Visir ha subito spediti ordini al Gran Cham, perchè con parte di sue forze unite all' assistenza del bassà di Silistria vada sopra la Transilvania, metta ogni cosa a ferro e fuoco, tutto operando per haver nelle mani Ragozzi, e, se il nuovo prencipe di Valacchia incontrasse tuttavia qualche impedimento nel condursi al suo dominio, debba sostener anch' esso e proteggerlo contro il predecessore...

Mentre andavo anco nutrendo le mie brame di veder indebolite e divise le stesse forze Ottomane, feci saper a Solimano esser questo il vero tempo di stabilir buona pace colla Serenissima Republica, per aggredir con maggior forza quel nemico che non vuol riconoscere le grandezze et il dominio di questa Eccelsa Porta sopra la Transilvania, membro così delicato e vicino, che chiama con ragione tutto lo sforzo del potere per reprimer l'audacia di gente infesta e restituire in posto di confidenza quel prencipe che fu sempre amico di questo Imperio. Rispose con sorriso il Chiecaglia Bey: Il Gran Signor ha due braccia e due mani; ci da poco fastidio la Transilvania e la Valacchia, perchè di quando in quando quei prencipi si fanno sentire, come li bambili nella culla, fan nascer torbidi perchè vorrebbero esser perpetui nel godimento d'un libero dominio, ma non è così di ragione; finalmente s'accommodano, o vanno in una torre, come fece il Bei di Moldavia, che fiancheggiato da' Polacchi e dal generale de' Cosacchi credeva farsi assoluto prencipe di quella Provincia. Lo dico, soggiunse Soliman, perchè lo so, essendo già quattro anni stato spedito come sorvagi da Sua Maestà per debellarlo. In questa guerra con Venetiani habbiamo ricevute in varie parti da altri prencipi molti disturbi, da' Moscoviti per terra, da' Cosacchi in Mar Nero, gelosie de' Suedesi, che fecero del male assai nella Polonia, ma, quello che importa, habbiamo havuto rivolte nell' Asia così terribili che ci mettevano il cervello a partito; hora queste sono sedate, s'acquetarà anco il resto. Più preme a Sua Maestà la città di Candia che le mosse di cento Tartari, di cento Transilvani.

CXXIV.

1658, Mart 6, Praga. B. Nani către Senat. Rákóczy afirmă că e aliat cu Românii și cu Tătarii.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Il Ragotzi con sue lettere al palatino d'Ongheria dice che si trova in campagna con alcuni mille soldati, che sono di sua intelligenza il Valacco, il Moldavo et i Cosacchi, et aggionge che con danaro ha guadagnato una parte etiamdio de' Tartari, che non saranno a' suoi danni.

CXXV.

1658, Mart 13, Praga. B. Nani către Senat. Ridicarea celor trei principii împotriva Turcilor.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

L'animo preso dal Ragotzi di venir a tale risoluzione parte è nato dall' haver inteso che la Serenissima Republica era risoluta di continuare la guerra contro il Turco, e parte per le sicurezze che tiene dell' asisstenze del Moldavo e Valacco, quali disgustati anch' essi già tengono, conforme si dice, 20 mille buoni combattenti per congiungerli con Ragotzi, con essersigli anche dicchiarati di voler mandare le proprie mogli in staggi per assicurarlo della loro fede; et in ristretto consta evidentemente che questi due prencipi già sono sollevati contro il Turco, e lavorano pure gagliardamente per tirare dalla loro il Tartaro e Cosacco, e non ne dubitano, aspirando anch' essi di farsi assoluti prencipi, senz' haver più alcuna dipendenza; sì che, parendo che questa sia buona congiuntura per la Serenissima Republica di poter entrare un poco di mezzo, lo lascio al suo prudentissimo giuditio.. Quanto ho rappresentato di sopra viene anche per corriere spedito alla Corte; se non si risolve di ricevere sotto la sua protettione li detti prencipi, come dimandano, — et io medesimo ne ho veduti li originali, — non so come le cose anderanno.

CXXVI.

1658, Mart 14, Adrianopol. *G. Ballarin către Senat. Poarta pre-gătește numirea unui Domn în Moldova.*

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Mentre scrivo arriva un olaco con aviso dell' arresto seguito del deposto prencipe di Valachia, il qual sarà condotto qui et tormentato per sapersi dalla sua voce la quantità del danaro che tiene, et dov'è custodito. Il primo Visir ha vertito il corriero, poi si è condotto subito in Seraglio per raguagliarne il Rè et far nuova elezione d'altro prencipe di Moldavia, onde estermine interamente siano le difficoltà di quella parte.

CXXVII.

1658, Mart 16, Veneția. *Senatul către Giavarina. Ordin de a susțineea causa celor trei principii răsculați.*

Senato, Corti, filza 58.

1658, 16 Marzo. Al Segretario Giavarina, a Francfort.

Vedemo che l'ambasciator Nani ti haveva prima informato di tutto con molta pontualità, et delle notizie importanti di Transilvania in particolare, così scrivendo anco a noi. Veramente sarebbe un gran bene della Republica e della Christianità tutta che il Ragozi unito col Moldavo e Valacco, con speranze insieme di tirarvi il Tartaro e Cosacco, si muovessero contro il Turco, ma, perchè l'affare è delicato assai, nell' insinuarlo è ben necessario usarvi della propria avvertenza, senza mostrare che si parli per il nostro interesse, ma di quello della Christianità tutta, e della Casa d'Austria in particolare, mentre, sostenuto et animato il Ragozi medesimo con suoi adherenti, come appunto motiva la prudenza dell' ambasciator Nani predetto, può darsi principio ad un gran movimento in vantaggio commune, così, all' incontro, abbattuto d'animo, potrebbe facilmente accordarsi con gran precipitii. Et, perchè dichiarano gl' avisi stessi che li prencipi stessi habbino preso tal partito per veder la rissoluzione nostra di continuare la guerra contro il Turco, potrai all' occasioni sempre pubblicare la costanza di diffenderci.

CXXVIII.

1658, Mart 23, Veneția. Senatul către B. Nani, Il vestește de primejdia ce așteaptă pe Domnii români dacă vor răspunde poruncii de a se înfățișa în persoană la Poartă.

Senato, Corti, filza 58.

Con lettere di primo Gennaro ci avisa di Andrinopoli il segretario Ballarino essersi dal Gran Signore spediti commandamenti ai precipi di Moldavia e Valachia di condursi subito personalmente in quella città, per ricever gl'ordini della Maestà Sua, ma il disegno suo è di levargli la vita se vengano, e, se no, di sostituir in ogni modo in luogo loro a quelli precipati due soggetti che stan pronti, offerendosi con denari e genti di servir ad ogni beneplacito il Gran Signore. Questo vi aviamo ad ogni buon fine, perchè occorrendo possiate ricavarne vantaggio, credendo noi che, pervenuta a' precipi predetti una tale notizia, per sfugir i pericoli si saranno uniti per mettersi in difesa e resistere.

CXXIX.

1658, Mart 26, Veneția. Residentul imperial atrage atenția Colegiului asupra întâmplărilor din țările românești.

Collegio, Esposizioni Principi, filza 73.

1658, 26 Marzo. Fece istanza il Residente Cesareo di parlar ad uno de' segretarii, ond' io infrascritto, andatovi di ordine delli Eccellentissimi Signorii Savii, mi diede gl'avisi seguenti¹. Poi soggiunse che, stante li presenti affari di Transilvania et la rissoluzione dei precipi di Valachia e Moldavia di diffendersi uniti col Transilvano, raccordava riverentemente che la Serenissima Republica havesse potuto espedir persona espressa a quelle parti per avvantaggiare i suoi interessi, ma che, quando non volesse, si offerisce lui di far quello più sia possibile col mezzo di quella persona che gli manda gl'avisi.

¹ Informațiile acestea sint cele de supt no. 1.

Io perciò gli risposi che tutto sarebbe stato pienamente aggradito dagli Eccellentissimi Signori Savii, a' quali ho tutto con puntualità riferito.

Antonio di Negri, Segretario.

CXXX.

1658, Mart 26. Adrianopol. G. Ballarin către Senat. Noi Domni au luat în stăpânire Muntenia și Moldova.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Le differenze di Valachia, come scrivo nelle precedenti, già del tutto aggiustate. Deposto ultimamente il Moldavo, eletto il successore quello che era suo capichiaia, cioè aggiente, partito in diligenza otto giorni sono, con l'insegne, sicuro di non incontrar opposizioni....

CXXXI.

1658, Mart 27, Praga. B. Nani către Senat, despre nesiguranța veștilor ce vin din Muntenia.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Nè meno si sapeva in Andrinopoli la resolutione del Ragotzi di mantenersi e l'espulsione del Redeii, ma li ministri turcheschi, per l'investitura a questo inviata, supponevano l'altro ormai profugo et essiliato, anzichè sopra tal fondamento havevano inviato quell' altro Greco a pigliar il possesso di Valacchia, tenendo per fermo che a' loro ordini nissun s'opponesse.

Sopra questo dirò humilmente che la voce contenuta nel foglio comunicato da Vienna, che i Tartari fossero ormai entrati in Valachia et che il prencipe Costantino retiratosi fosse nella Transilvania, non tiene sin' hora alcun incontro, nè di Polonia, nè d'Ongheria, nè di Transilvania medesima, onde si conviene aspettare che la giustifichi il tempo. Ben io intendendo che l'ordine della Porta è stato espedito al Tartaro di costeggiare quello stato e tener mano all' ingresso del nuovo prencipe; ma che tale comando sia stato essequito, non lo so ancora di certo, essendovi anco in quelle parti nuovi emergenti, che rappresenterò nelle serie di queste mie riverenti,

CXXXII.

1658, April 6, Praga. *Batt. Nani către Senat. Fragment din relațiunea unui agă turc sosit la Viena.*

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

[Dice] che l'indignatione del Gran Signore per molte giuste cause s'estende anco contro i prencipi di Valacchia e di Moldavia, et che al primo ha di già il successore inviato, con ordine a 60 mille Tartari di scacciare il prencipe vecchio.

CXXXIII.

1658, Viena. *Scrisoare anexată la cea de mai sus. Cei trei principii răsculați au nădejde în ajutorul Impăratului.*

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Copia di contenuto in lettere di Vienna.

Li principii malcontenti con la Porta Otthomana persistono in quello di voler tentare quanto possa la disperatione. Dalla Corte Reggia so che gli viene data speranza d'assisterli, et io da quel canceliere sono spesso ricercato, se la Serenissima Republica fosse mai per stringersi con essi loro, vorebbero aprir una buona stradda.

CXXXIV.

1658, April 10, Praga. *B. Nani către Senat. Zvonuri despre o biruință a lui Constantin asupra Turcilor.*

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Li confidenti da Buda hanno avisato con lettere de' 18 di Marzo che il bassà di Silistria con 6 in 7 mille huomeni, senz'attendere la mossa de' Tartari, fosse entrato nella Valacchia per scacciare il vecchio signore et introdurvi quel nuovo Greco che ha inviato la Porta, ma che, fattosi incontro con le sue militie, il prencipe Costantino habbi battuto e disfatto li Turchi. Il Consiglio in Vienna non teneva per tanto sicuro l'aviso, perchè quelli di Buda, com' ho scritto più volte, patiscono ben spesso

qualche dubbietà et eccezzione, ma, essendone poi da Cracovia e da Leopoli pervenuti altri incontri et confirmati raguagli, si rende assai credibile anche per la serie già nota de' passati accidenti. Se si confermerà con nuove certezze, potrebbò essere prencipio di considerabile rottura in quel tratto.

CXXXV.

1658, April 10, Praga. B. Nani către Senat. Impresia făcută la Viena de plecarea expediției turcești împotriva lui Rákóczy.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Nuove voci sono pervenute che il bassà sopradetto di Buda si trovasse in campagna con 30 mille soldati, con publica fame che si muove contro il Ragotzi. Ciò ha dato non pocc' apprensione da questa parte, perchè, per invadere la Transilvania non essendo probabile che prendi la via longhissima e disastrosa di Valacchia e di Moldavia, convenendo da quest' altro lato passare, per li confini di Sua Maestà nell' Ongheria Superiore, si dubita di qualche sopramano et insulta.

CXXXVI.

1658, April 11, Adrianopol. G. Ballarin către Senat. Teama că Rákóczy, nefiind ajutat, va ceda puterii turcești.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Io devo ad ogni modo temere che Ragozzi, abbandonato da Moldavi e Valachi, persuaso, come vien detto, da un agente cesareo che presso lui si ritrova, ad humiliarsi, sicuro che Polacchi scontenti e Suedesi amici della Porta non vorra[nno] in sua difesa attacar nove trieghe, sia per cedere.

CXXXVII.

1658, April 13, Veneția. Senatul către B. Nani. Cere lămuriri asupra victoriei lui Constantin-Vodă; va căuta să intre în relații cu el, încurajându-l.

Senato, Corti, filza 58.

Qualche notitia corre, che ancor voi forse haverete preintesa,

che li Valacchi havessero rotto e posto in fuga il bassà di Silistria con li Tartari che volevano far invasione nel loro paese, onde sarebbe di gran rilievo se ciò si verificasse. Voi però, che per la vostra singolar virtù potete comprendere quanto importi il dar fomento a questi torbidi per il publico servitio, procurerete a misura del progresso di essi di disponer qualche corrispondenza et insinuatione con quei prencipi, acciò maggiormente s'incalorischino a continuar le diversioni, il tutto con quella riserva e circospezione che ben sapete praticare secondo le congiunture.

CXXXVIII.

1658, April 17, Praga. B. Nani către Senat. Victoria lui Constantin-Vodă a fost urmată de o înfrângere.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Avanti che questo dispaccio arrivasse in Vienna, il Scemper è ritornato da Buda e riferiva che il bassà di Silistria era stato veramente dal prencipe di Valacchia battuto e respinto, ma che poi unitosi a' Tartari era entrato di nuovo in quel prencipato, mandandolo a ferro e fuoco, da che ne sarà risultata, la rotta e l'espulsione del prencipe stesso.

CXXXIX.

1658, April 20, Veneția. Senatul către Giavarina. Despre importanța alianței celor trei principii răsculați.

Senato, Corti, filza 58.

Hai ricavato con molta distintione i negotiati del messo del Ragozi, et, quando si verificassero i suoi pensieri et li concerti disposti con li prencipi de Moldavia e Valacchia et con altri sudditi del Turco, ne riporterebbero i nostri interessi un gran beneficio.

CXL.

1658, April 24, Praga. B. Nani către Senat. Rákóczy caută să micșoreze însemnătatea înfrângerii lui Constantin-Vodă.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

L'alligata copia di ciò che il Ragotzi scrive a' suoi confidenti d'Ongheria informerà Vostre Eccellenze com' egli assai diminuisce il fatto e la perdita del Valacco, anzi lo raffigura con suoi soccorsi restabilito e rimesso. Io resto con qualche sospensione d'animo se meritino più fede questi avisi, o pure quelli d'Andrinopoli, potendo essere che gl'uni provenghino dal fasto de' Turchi, ma che gl'altri etiamdio derivino dall'artificio dell' istesso Ragotzi, per tener in vigore et animati gl'Ongheri suoi dipendenti.

CXLI.

1658, Anexă la scrisoarea de mai sus. Vești primite de un corespondent al lui Rákóczy despre lupta lui Constantin-Vodă cu Turcii și înțelegerea lui cu Tătarii.

Copia di lettera de N. con avisi di Transilvania.

Quale sia lo stato di cose del prencipe di Transilvania intenderà da quanto segue. Più lettere ho ricevute dal predetto prencipe, le prime de' 12, le seconde de' 15 Marzo, nelle quali mi rappresenta lo stato de' Valacchi e de' Moldavi, narrando come li Turchi, uniti con soli mille Tartari, assalirono li Valacchi, li quali trovandosi solamente haverne raccolto militia paesana et inesperta, senz' altri soldati pagati e forestieri, furono sorpresi da gran timore; ma, havendolo inteso il prencipe di Transilvania, mandò soccorso di sua gente onghera et alemana, che, unita con li Valacchi, assalirono generosamente il Turco nemico et lo ruppero, sforzandolo a salvarsi con la fuga. Sopra ciò s'è stabilita corrispondenza tra li Tartari et li Valachi, di modo che i Tartari hanno promesso di non inferire in avvenire alcun' hostilità a' Valacchi, e, se pure fossero astretti dalla necessità e da' commandi della Porta, di farlo in modo che ciò non apportì gran danno a' sopradetti Valacchi. Per

tanto li due prencipi di Valacchia e di Moldavia, raccolte le loro forze di circa 40 mille huomeni, sono in procinto d'attacare di nuovo il nemico.

CXLII.

1658, April 26, Veneția. *Senatul către Giavarina. Noul Domn muntean s'a așezat în Scaun.*

Senato, Corti, filza 58.

1658, 26 Aprile. Al segretario Giavarina, a Francfort.

Si intendono le notizie di Transilvania venute da Vienna con duplicati dispacci, et sono quasi le medesime che ci rapresentò l'ambasciator Nani. Da avisi però che ci ha comunicati questo Segretario Cesareo di 19 Marzo da Andrinopoli si cava diversamente, cioè che il nuovo prencipe di Valachia fosse al possesso del prencipato, doppo haver depresso il vecchio, con morte di molti Valacchi, con altri particolari tutti molto avvantaggiosi a' Turchi; onde essendo il negotio di rilievo per i nostri interessi, conviene in conseguenza attenderci con disiderio il più certo¹.

CXLIII.

1658, Maiu 11, Veneția. *Senatul către B. Nani. Serbări în Bosnia pentru izbînda asupra lui Constantin-Vodă.*

Senato, Corti, filza 58.

Con avisi di Ragusi altri se ne intendono dei 3 Aprile di Andrinopoli.. che il nuovo prencipe di Valachia avesse preso il possesso del suo prencipato, doppo haver combattuto il vecchio prencipe, e che anco quello di Moldavia sia stato mutato. Il [Proveditor] General in Dalmatia, con lettere di 3 corrente, ci scrive cher per tutta la Bossina Turchi habbino fatte grandi allegrezze, con sbarro del canone, nè si penetrava per qual motivo, seben si divulgasse per la rotta data dall' armi ottomane a quelle del Valacco.

¹ Aceiași informa le e trim să, *mutatis mutandis*, lui B. Nani, ambasador în Germania, supt data de 27 Aprilie (minuta, *ibid.*).

CXLIV.

1658, Mai 14, Republica venețiană către ambasadorul în Franța, despre primejdia adusă pentru Republică de înlocuirea celor doi domni români.

Senato, Corti, filza 58.

1658, 14 Maggio. All' ambasciatore in Franza.

Confirmati rincontri ci pervengono per via di Germania come fossero a quella corte capitate notizie in lettere di Andri-nopoli dalli 8 Aprile, che li prencipi di Valachia e Moldavia restino non solo deposti, ma del tutto disfatte quelle forze che havevano unite per contrastare a' voleri della Porta e conservarsi nel possesso de' prencipati. Per tale successo vengono Turchi a rimaner liberi dalla diversione che pareva gli potesse esser inferita da quel canto, onde di presente tanto maggiormente si deve dubitare che driccieranno li sforzi più poderosi contro la Dalmatia ed Albania.

CXLV.

1658, Maiu 18, Viena. B. Nani către Senat. Avis din izvor constantinopolitan despre jaful Tătarilor în Muntenia.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Dalla Valacchia hanno i Tartari estratto più di 10 mille schiavi, quasi tutti d'età tenera et inocenti; ma la Moldavia, che non ha voluto resistere, non ha patito alcun danno, et il nuovo prencipe sta con grandissima quiete.

CXLVI.

1658, Maiu 18, Viena. B. Nani către Senat. Sultanul cere dielei transilvane pe cei trei principii rebeli.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Li stati medesimi della Transilvania si trovano al presente nell' angustie maggiori, perchè il Gran Signore ha fatto sa-

pergli di voler per ogni modo in mano il Ragotzi, con suo figliuolo et li due prencipi deposti di Valachia e di Moldavia, che in quel paese si trovano rifuggiti; perciò gli comanda che devino arrestarli prigionieri e consegnarli alla Porta, minacciando altrimenti la desolatione al paese. I popoli, che non vorrebbero patire l'eccidio, si vanno schermendo con sommissioni e con scuse.

CXLVII.

1658, Iunie 15, Adrianopol. G. Ballarin către Senat. Pregătirea expediției turcești împotriva lui Rákóczy.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Per li dieci della luna di Ramasan, cioè alli 8 del presente mese di Giugno, doveva il re de' Tartari moversi contro il Transilvano, a' danni del quale aggiunte le anilite di Buda et altri bassà convicini, com' è predetto, insieme con Moldavia e Valachia, si stimano sufficientissime quelle forze per riddurre ad obbedienza il nemico.

CXLVIII.

1658, Iunie 24, Adrianopol. G. Ballarin către Senat. Sosirea tributului din Muntenia, cu scrisori asupra intenției Transilvănenilor de a părăsi pe Rákóczy.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Ilieri fu presentato a Sua Maestà da persona del prencipe di Valachia il ordinario tributo. Con questa occasione si sono ricevute lettere concernenti gli affari di Transilvania, piene d'asseveranze al Visir che quei popoli alla prima comparsa dell' essercito de' Tartari e Turchi non siano per tollerar la rovina delli proprii beni, e per comprar l'estermínio al prezzo delle grandezze del Ragozzi, il qual perciò sia per fuggire il cimento dell' arme ottomane, mentre, persistendo nella Transilvania, sarebbe tagliato a pezzi dalli stessi abitanti.

CXLIX.

1658, Iunie 24, Adrianopol. Anexă la o scrisoare din 20 Iulie 1658 a lui B. Nani către Senat. Noii Domni au poruncă să insoțească pe Han în Ardeal.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Il Tartaro Haan pure si muove. Li due prencipi di Moldavia e Valacchia hanno ordini d'unirsi col Tartaro e condurlo per le vie più commode d'assalire la Transilvania.

CL.

1658, Iunie 29, Viena. B. Nani către Senat. Noii Domni au poruncă să meargă și ei împotriva rebelilor.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Con qualche diligenza che mi ha permesso il comodo maggiore del tempo, ho ricavato qualch' altro particolare, cioè che anco li nuovi prencipi di Valachia e di Moldavia sono comandati di tener allestite le loro militie, per invadere pure da quella parte la Transilvania, quando che il Gran Signore non possi cavarne la sodisfazione e l'obediencia pretesa. Che non si parli più di voler le piazze e di contentarsi di qualche vantaggio, ma che sia assolutamente consegnato priggione il Ragotzi con suo figliuolo et li due prencipi di Valachia e Moldavia, con li boiari, o sian nobili di quella provincia, che sono ricoverati nella Transilvania.

CLI.

1658, Iunie 29, Viena. B. Nani către Senat. 600 de Morlachi s'au refugiat pe teritoriul austriac.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Dal paese turchesco sono fuggiti 600 che qui chiamano Valacchi, ma sono Morlacchi, a ricoverarsi dentro questi confini, sotto l'ombra della fortezza di Carlistat. Hanno condotto con loro molti mille animali.

CLII.

1658, Iulie 6, Viena. B. Nani, către Senat. Zvon că Rákóczy ar reazeza în scaun pe Constantin-Vodă.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Altre lettere d'Ongheria, di prencipal Canceliere, in data del primo corrente, mi sono communicate, con alcune notizie di Transilvania, ma anco queste io non ardisco ancora affermarle per certe in tutte le parti, se non gionge qualche altro rincontro. Contengono... che il Ragotzi medesimo spedischi parte delle sue genti in Valacchia, per restituire nello stato il prencipe che già fu deposto.

CLIII.

1658, Iulie 13, Viena. B. Nani către Senat. Turcii au refusat ofertele de pace ale lui Rákóczy.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Sento alcuni avisi, ma non ho tempo di sapere se venghino dal residente alla Porta, o da qualche confidente d'Ongheria. Consistono... che, ascoltati gl'ambasciatori del Transilvano, con molte offerte per placare l'animo del Gran Signore, dicendosi anco che havessero esshibito due piazze, fossero stati licentati, sperando i Turchi d'occupare ogni, cosa; che perciò si fossero replicati gl' ordini di muoversi a' Tartari, al Valacco et al Moldavo.

CLIV.

1658, Iulie 31, Pera. G. Ballarin către Senat. Pregătiri de luptă între Turci și principii rebeli.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 112.

Mi fu riferito da persona sincera, lontana da passioni, che due palanche della giuriditione di Temisvaro fossero dalle sue arme [= del Ragotzi] state occupate, e che il prencipe

di Valachia deposto con truppe a parte stasse preparato all' incendio et devastatione di quel tratto di paese di cui le fu senza ragione levato il dominio.

CLV.

1658, August 3, Viena. B. Nani către Senat. Rákóczy a dat patru tunuri lui Mihnea-Vodă.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Il Ragotzi ha mandato a donare 4 cannoni al prencipe stesso di Valachia, e gliene ha promesso due altri, il che sempre più fa conoscere che passi tra loro stretta amicitia, e le dispositioni sono grandi per vantaggi notabili, quando vi fosse fomento.

CLVI.

1658, August 6, Pera. G. Ballarin către Senat. Capuchehaiaua Munteniei îi arată prietenie, de și are credință că Republica a împiedecat împăcarea Turcilor cu Rákóczy.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Questi capichiaia di Valachia e Moldavia, se ben da me niente coltivati, mostrano ad ogni modo buona volontà nel corrisponder meco. Quello di Valachia in particolare, soggetto di qualche credito, mi fece dire, non so con qual fondamento, che il negozio di Transilvania sarebbe tosto terminato; ma se con l'armi o con trattati, et in qual forma, non volse esprimerli. Ben aggiunse cosa affatto lontana dalla mia imaginatione, che non devo tacere ad ogni bona fine quello che alle Eccellenze Vostre capitasse d'altra parte, che, se io non havessi impedito l'aggiustamento a forza di oro quando'l Transilvano, offeritone al Gran-Signore accrescimento di tributo e la fortezza di Gianouvar¹, che si ricevesse Ragozzi in gratia, saria già ridotta a fine questa difficoltà, e l' essercito ottomano si sarebbe altrove

¹ In text: Glanoupar.

impiegato. Accennò che è lecito procurar le diversioni, ma non li danni del prossimo; che il foco arriva nella Valachia al prencipe suo signore, ma che finalmente piacerà a Dio aggiustar anco questa facenda in bene.

Io le fecci attestar con gratimento, col mezzo del giovane Brutti, che mai mi son ingerito in simil prattica: conoscersi molto bene la natura del Primo Visir presente, inessorabile, che vuol operar di suo capriccio, onde poco havessino giovato l'intercessioni di ministro nemico, come io sono. Niente mi ha fatto repplicare. Questo tocco sarà forse stato fatto col fine d'intender da me qualche maggior particolare, ma non ha egli potuto che ricavar certezze di mia sincerità, mentre non so haver parlato in tal materia, se non quando Soliman Chiajà Bei fu da me informato di quanto vantaggio sarebbe riuscito di mandar la piena di tutte le armi contro Ragozzi e facilitar in questa buona congiuntura la pace con la Serenissima Repubblica.

CLXII.

1658, August 8, Pera. G. Ballarin către Senat. Sultanul e nemulțămît de noul războiu început de Vizir.

Senato, Dispacci Constantinopoli, filza 142.

[Il Visir] ha scritto nove lettere, hieri capitate a Sua Maestà, esclamando che il Visir invece di passar in Dalmatia e terminar la presente guerra con la Serenissima Republica, habbi voluto attacar nove brighe col Transilvano, Moldavo e Valaco, mettendo tutto in disordine.

CLVIII.

1658, August 17, Viena. B. Nani către Senat. Înțelegerea dintre Rákóczy și Mihnea, și nemulțămirea lui Constantin-Vodă.

Senato, Dispacci Germania, filza 111.

Si conferma che il prencipe Steffano sia stato rimesso nel governo della Moldavia, e che il moderno Valacco benissimo col

Ragotzi s'intendi, che, s'è vero, ristabilisce l'unione di quei 3 prencipali di tanta importanza, et a' Turchi, che hanno già pochi mesi voluto scioglierla per ogni modo, si renderà giustamente gelosa. Costantino, che, scacciato di Valachia, rifuggì appresso il Ragotzi, voleva partire da lui e ritirarsi in Polonia o altrove, perchè l'istesso Ragotzi, sotto varii pretesti d'imprestato e d'altro, lo va a parte spogliando del thesoro c'haveva seco apportato.

CLIX.

1658, Septembrie 14, Viena. B. Nani către Senat. Năvălirea Tătarilor în Ardeal.

Senato, Dispacci Germania, filza 112.

Domenica s'hebbero avisi di Transilvania che il Bassà di Silistria, già entrato, come si scrisse, in quella provincia, avesse senza contrasto preso Bodzavar, luoco di qualche momento, a' confini di Valachia; che i Tartari scorressero per il paese sino ad Alba Giulia, città metropoli, essendosi li villani retirati ne' monti, ne' boschi e ne' luochi più forti.

CLX.

1658, Septembrie 28, Viena. B. Nani către Senat. Fragment dintr'o convorbire cu M. Mikes. Planurile lui Rákóczy și nădejdea lui în ajutorul lui Mihnea.

Senato, Dispacci Germania, filza 112.

Dirò qui solamente per hora circa il Valacco, acciò il lume possi valere anco per le negotiationi che passano in Italia in nome di lui, ch' egli haveva col Ragotzi tramato di dar un buon colpo al bassà di Silistria, il quale di militia propria non tiene più di 5 in 6 mille huomeni, del resto facendosi forte con li Tartari, Valacchi et Moldavi, et haveva confidato a 4 de' suoi prencipali boiari, che credeva più fedeli degl'altri, il suo secreto di ridurre il Bassà in qualche angustia, e nel più bello con finger fuga o altro d'abbandonarlo; ma costoro hanno a' Turchi rivelato ogni cosa, onde il prencipe ha molto temuto

a se stesso, e per qualche giorno è fuggito et è stato nascosto, ma in fine ha saputo così ben fingere e dire con Turchi, e forse anco con qualche regalo, che ha fatto passare ogni cosa per calunnia et inventione di quei 4 predetti, a' quali tutti ha fatto tagliare la testa; ma, dubitando d'haver dato qualche ombra, opera hora con tanto fervore a prò delli Turchi, che procura di cancellarla, se bene nell' istesso tempo secretamente ha promesso che subito che siano retirati muterà faccia, com' ho detto di sopra.

CLXI.

1658, *Octombre 5, Viena. B. Nani și A. Molin către Senat. Fragment din relația audienței la Împărat. Motive pentru care Austria trebuie să susțină pe principii rebeli.*

Senato, Dispacci Germania, filza 112.

Commemorai li vantaggi patenti, in pochi mesi conseguiti, di 3 prencipati cambiati e ridotti all' arbitrio dispotico della Porta Otthomana; di fortezze importantissime guadagnate senza goccia di sangue, che servono di porta ad acquisti maggiori contra tutti i vicini; dei schiavi apportati in numero immenso; dei Cosacchi ridotti in buona parte sotto la sua protettione; in fine dei Tartari sempre più arricchiti et incitati alle prede et all' eccidio delle provincie christiane, ma insieme sempre più dipendenti dal Turco.

CLXII.

1658, *Octombre 7, Adrianopole. G. Ballarin către Senat. Hotărîrea Porții de a numi pe I. Kemény prinț în Ardeal.*

Senato, Dispacci Constantinopoli, filza 142.

Hanno finalmente prevalso gli ufficii del re țartaro col Primo Visier per l'assontione di Chimineanus al principato di Transilvania.... Di ottanta mille reali all' anno sarà il tributo alla Porta, che prima era di trenta mille, a che s'aggiungono 6 mille reali per il sepolcro di Macometto in Medina e mille

borse di cinquecento reali l'una per le spese della guerra, con altri cento e cinquanta mille ripartiti fra il Primo Visier et altri ministri principali... Così vengo assicurato da questo cappichiaia di Valachia, col quale s'abboccò persona mia confidente, mandata per intender alcun preciso particolare sopra ciò.

CLXII.

1658, Ottobre 12, Viena. *B. Nani și A. Molin către Senat. Transilvania nu vrea principe impus de Turci.*

Senato, Dispacci Germania, filza 112.

[I Transilvani] non possono patire che gli sia levata la libertà che prima godevano, d'elegersi il prencipe e d'essere hora astretti solamente ad approvare quello che impone la Porta, vedendosi ridotti allo stato della Valacchia e della Moldavia, che ciecamente portano il giogo de' prencipi che gli mandano i Turchi.

CLXIV.

1658, Ottobre 30, Oradea. *G. Rákóczy către B. Nani (trad. a scrisorii latine). Numirea lui Barcsai și viitoarele planuri ale Turcilor.*

Senato, Dispacci Germania, filza 112.

Eccellentissimo Signore, amico colendo,

Non essendo mai stata da noi desiderata alcuna cosa maggiormente che la giustissima difesa del nome Cristiano, et insieme la propagatione del medesimo contro lo stesso di lei comun nemico, capo degl' infedeli, al presente più' che mai furibondo, alla di cui tirannide ha piacciuto alla Maestà Divina da alcun tempo in quà per castigo de' nostri peccati soggettar il nostro regno, perciò poco avanti d'adesso habbiamo comunicato con buona fede alla Serenissima Republica tutto lo stato publico di queste parti del mondo christiano; e fatti certi dell' affettuosa propensione di Sua Serenità verso la causa nostra, anzi sua, perchè commune, rendendogli perciò le dovute gratie, tanto più confidemente c'inanimiamo a significare, me-

dian­te l'Eccellenza Vostra, alla Serenissima Republica che nel trascorso mese di Settembre un certo chiamato Acacio Barchiai, dal Celsissimo Signore Padre nostro di gloriosa memoria allevato e cavato si può dir dalla polvere, e da noi poscià innalzato nel nostro regno di Transilvania alle somme dignità, e finalmente allo stesso fastigio di nostro locotenente generale, scordato di tutte le leggi, sì divine come humane, fatto mostro d'ingratitude e ritenuto solo il nome di christiano, ma in effetto divenuto schiavo de' Turchi, s'è dato al Turco, ha invaso il nostro regno e, con furtiva entrata usurpata la somma di ben cinquecento milla imperiali per consegnarli al Turco, avendo anco accresciuto l'annuo tributo sin a quaranta milla monete d'oro (non essendo mai stato avanti d'ora il nostro onorario più di quindici milla). Di più l'istesso inimico della patria ha dato nelle mani degl' infedeli l'istesse chiavi del regno christiano, che sono le città e castelli de Lugos e Caransebes, che sin' hora sono stati da questa parte il vero antemurale del mondo christiano; dalle quali tutte sì grandi e tali premesse sceleratezze quanto danno sovrasti alla christianità, et in particolare alla Serenissima Republica, potrà la singolar prudenza dell' Eccellentissima e Sapientissima Signoria Vostra facilmente prevedere, poichè da questo nasce che, qualunque volta piacerà a questo tiranno, può scioglier torrenti di barbari, Turchi e Tartari, nelle parti finitime della Dalmazia; e, quello che grandissimamente importa sapere alla Serenissima Republica, siamo certi del proponimento fatto de' Turchi, cioè che nella primavera seguente il Gran Visir per quelle stesse parti già date per tradimento a' Turchi verrà verso la Dalmazia, et il Visir di Buda, congiurato con due Vaivodi della Moldavia e della Transalpina e col nostro traditore Barchiai, per l'Ungheria verso Cassovia, hanno cospirato a mover l'armi verso la Serenissima Republica. E, perchè questo più facilmente sortisca, ha havuto ardire il traditore di destinar al presente un' ambasciatore espresso alla Sua Cesarea Maestà; il fine di questa temeraria ambascieria, ormai da un homiciuolo oscuro, ma manifesto traditore del nome christiano, instituita alla Sua Cesarea Maestà (non solita a favorir traditori), tende con colorate calunnie e fucate promesse ad opprimer i prencipi christiani ed impedir gl' aiuti nella causa commune già pe-

ricolante da quelli sperati, et, amplificando i turcheschi trofei, esimer se stesso dall' ingruente, meritato castigo. Il qual eterno disonore, anzi manifesto danno del nome christiano, sarà palesato all' amica Serenissima Republica, acciò sia ben considerato e prevenuto per procurar alla Republica Christiana la pace universale, la quale con l'animo desidera,

Eccellentissimo Signore et amico colendo,

ad officia paratus,

G. Rakoczy.

Data nel nostro castello varadiense, il giorno 30-mo di Ottobre st. n., l'anno di Christo 1658.

CLXV.

1658, *Novembre 1*, [Constantinopol]. *G. Ballarin către Senat. Imprejurările numirii lui A. Barcsai.*

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 142.

Dimandò il Visir le sodette tre piazze: subito le furono portate le chiavi senza contrasto; disse voler in avvenire che la Porta faccia elezione di prencipe, come si fa di Moldavia e Valacchia, il che parimente fu acconsentito, e, mentre Chimenianus, del qual scrissi nel precedente dispacci, stava per pigliar l'investitura, il Tartaro fece saper al Visir di non haver ottenuto sodisfattione da colui del danaro promessole, onde ritrattava ogni sua parola et ufficio a favor del medesimo, che perciò fu assunto al prencipato un tal Barciaco.

CLXVI.

1659, *Ianuar 18*, *Venezia. Senatul către A. Molin. Speranța în rezultatul mișcărilor de la Dunăre.*

Senato, Corti, filza 59.

Se si verificasse l'aviso che vi ha dato l'ambasciatore predetto di Transilvania, che i Bulgari fossero in procinto di sollevarsi contro Turchi, e de' pensieri del Moldavo e Valacco di porsi in libertà, sarebbe di molto rilievo per il beneficio universale.

CLXVII.

1659, Mart 5, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. A sosit tributul din Muntenia și Moldova.

Senato, Dispacci Constantinopoli, filza 143.

Li tributi di Moldavia e Valacchia sono arrivati.

CLXVIII.

1659, Mai 21, Moedling. A Molin către Giac. Quirini. Intenția Turcilor de a așeza un Pașă în Ardeal.

Miscellanea Codici, no. 75.

Di Constantinopoli con lettere de' 7 s'intende che il Gran Signore fosse per portarsi a Bursa per distrugger affatto il restante de' rebelli d'Asia, et attender poi a rassettare le cose di Transilvania, dicendosi sia per mandare un Bassà che nel governo di quel prencipato deva esser collegà al Barchiai.

CLXIX.

1659, Iunie 4, Moedling. A. Molin către Senat. Constantin și Ștefan au cerut, fără folos, ajutorul dietei polone.

Miscellanea Codici, no. 75.

Era stata differita la dieta di Polonia in Varsovia per qualche giorno, non essendosi trovato temperamento per dar soddisfazione alla confederazione de' soldati; il che se fosse seguito, sarebbe terminata essa dieta a 10 del caduto. Li prencipi deposti di Moldavia e Valachia che sono con il Ragozzi havevano mandato alla dieta sopradetta, a pregar per esser aiutati a rimettersi ne' loro stati, e, se ben hanno fatto larghissime proferte, non hanno trovato alcun credito.

CLXX.

*1659, Iunie 19, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. Mihnea
indeamnă pe Vizir să se folosească de Sași împotriva
lui Rákóczy.*

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Et, perchè vede il Vaivoda di Valachia le aversioni del presente Visir contro la Transilvania, stimando forse poter lusingar il suo genio, s'è qui esibito con proprie lettere di disunire la natione di Sassoni, che tengono sette città in loro potere, da quella degl' Ongari, che possiedono altra portione de' stati, ambi però dependenti del prencipe; promette il Valacco in questo caso che li primi, quando si vedono segregati e soli padroni, non subordinati ad altri che alla Porta, renderanno 70 mille reali di tributo annuo; considera che tale divisione sarebbe per stabilir maggiormente li fondamenti [di un] assoluto dominio sopra quelle provincie all' Imperio Otthomano, alli cui cennianco la natione di Siculi si renderebbe più sempre obbediente in avvenire. È stata discussa la materia in Musavarè, e, trovandovisi molte opposizioni, si è risoluto commetter al prencipe della Valachia d'astenersi d'ogni tentativo e trattato, non pretendendo il Visir dalla Transilvania che la sola essecutione di patti da lui ultimamente stabiliti.

CLXXI.

*1659, Iunie 22, Pera. G. Ballarin către Senat. Mihnea acasă pe
Barcsai de rea-voință în plata tributului.*

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Le istanze per la liberazione dell' ambasciatore transilvano dalle Torri non sono stati esaudite, dichiarandosi di voler prima sù lo ultimo aspro delli donativi promessi, ch'ascendono a più di 500 mille reali in tutto. Si va contribuendo a parte a parte, adducendosi il pretesto dell' impossibilità; ma il prencipe di Valachia, gran nemico del Transilvano Barchai, scrive chiaramente che Barchai, purchè ha danaro et può, ma non vuole, che la fertilità naturale di quelle provincie non admette

miserie, et che egli lo farebbe conoscer quando fosse stimato degno di comandar a quella parte. Non ostante questa dichiarata aversione del Visir contra la Transilvania, è indubitabile ch'egli nell' interno del suo animo niente pensa a ricondursi colà con essercito.

CLXXII.

1659, Iulie 7, Pera. G. Ballarin către Senat. Domnii români au poruncă să ajute la nevoie pe Tătari.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Nel procinto della partenza del re andò l'ambasciatore di Cosacchi a repplicar l'istanze al Primo Visir per qualche aiuto che servir potesse di sodisfattioni al Tartaro, di sicurezza a loro medesimi, per le mosse del Moscovito. La risposta fu risoluta di non voler far altro, bastando quello che fu già scritto in Moldavia e Vallachia per le necessarie assistenze di quei prencipi in caso di bisogno.

CLXXIII.

1659, Iulie 16, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. Amenițările lui Constantin și atitudinea Vizirului.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Il principe deposto di Valachia minacia l'attuale, e con qualche nervo di forze che egli tiene raccolte protesta di volerlo travagliare et incomodare quanto potrà. Lo ha sfidato con lettera ingiuriosa a duello; trattiene tutti li corrieri che passano da quella parte, nè sin hora ha fatto altra dichiarazione o risposta il detto prencipe, ma con sue lettere ha informato il Primo Visir, che niente in hora fa stima di queste gare private, havendo dette le parole precise a chi portò la lettera: „Se questo ribelle non sarà mortificato dal tuo padrone, sarà un gran vigliaco; va e diglielo per mia parte”.

CLXXIV.

1659, Iulie 29, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. Vizirul a luat averile boierilor uciși de Mihnea.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Il prencipe di Valacchia ha fatto decapitar molti baroni richissimi. Il Primo Visir, avisato di ciò, ha lodato la giustitia, ma nell' istesso tempo ha mandato a levar tutto l'oro e facultà che eranc di ragione di quelli, dichiarandole devolute all'erario del Gran Signore, con che resta deluso il Valacco, che sperava notabilmente avvanzar la sua conditione mediante l'acquisto di quei capitali.

CLXXV.

1659, August 25, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. Pri-mejdia unui atac turcesc în Dalmația.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

È proprio vero che, non dovendo passare l'essercito de' Turchi adirittura per la stradda breve et commoda della Valachia, ma per Belgrado, dove ad ogni modo per hora non è per incaminarsi, sarà sempre esentialissimo il riguardo alli stati di Vostra Serenità nella Dalmatia, perchè a momento possono cambiar faccia e rissolutioni.

CLXXVI

1659, Septembrie 5, Pojon. A. Molin către Senat. Mihnea a găsit vistieria lui Constantin, și năzuiște la principatul Transilvaniei.

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Un altro aviso importante capita di Valachia, che quel nuovo prencipe habbi ritrovato li thesori che sepolti haveva in lochi sotteranei il suo precessore, e che questi sieno di relevantissime somme. Che perciò, essendo egli pieno di superbia e di fasto, habbi espedito a Costantinopoli et offerto al Gran Signore

di esborsarli un milione e mezo di taleri se lo vuole investire nel prencipato di Transilvania. Porterebbe un simil successo rilevanti conseguenze, ma io sono sì uso a trovar vani gli avisi di quelle parti, che, se ben tengo questo da principale acreditato ministro, non so fermarmi in una sicura credenza.

CLXXVII.

1659, Septembrie 20, Veneția. Senatul către A. Molin. Importanța întâmplărilor din Muntenia și Ardeal.

Senato, Corti, filza 61.

Le mosse del Ragozi, le rissolutioni de' Turchi, le propositioni di Valachia, sono negotii di molta importanza, al vostro zelo raccomandandosi l'applicarvi per raggiuagliarcene.

CLXXVIII.

1659, Octombrie 1, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. Răscoala lui Mihnea și stăruințele secretarului venețian pentru încheierea păcii cu Republica.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Devo humilmente accennare che, essendo capitato in questa città il Musur-Agà, nepote del Chiaia-Bei, per rivedere li gianizzeri di questa sua guardia, lo ricercai che venisse di sopra a vedermi, come fece. Premesse ordinarie espressioni et interrogazioni del stato di suo zio, con altre uffitiosità, entrai a dimandarle se alcuna cosa avesse intesa con fondamento circa li discorsi romori di Valacchia e Transilvania. Rispose tener lettere del Chiaia-Bey hoggi appunto ricevute, con avviso che il Valacco, prencipe attuale, intendendosi forse col ribelle Ragotzi. habbi fatta qualche bestialità così appunto disse) ma che la pagherà presto con la vita. Soggiunse però che il Visir non ha ancora piena informatione di tutto, e che in poche settimane s'applicherà senza difficoltà il rimedio. Io doppo varii discorsi e considerationi insinuai con desterità che questo sarebbe il tempo proprio di persuader il Primo Visir con l'autorità del Signor suo zio e dell' Agà de' gianizzeri ad aprirmi

qualche stradda per la trattatione della pace con la Serenissima Republica, prencipe di tanta sincerità et affetto antico verso l'Eccelsa Porta, che mai per la sua parte diede occasione di molestie e disturbi, se non provocata da dura necessità. Rispose costui: Non credete mai che si possa far questo negotio sotto il presente Visir, che, doppo l'ultimo successo alle Bocche, vedendosi sprezzato et in pericolo di esser deposto, non può patire una tale violenza. S'espresse poi con le precise parole: Li romori di Valachia e Transilvania danno appunto quella molestia a noi altri, che riceve corpo forte e ben sano per un poco di doglia ad un dito.

CLXXIX.

1659, *Octombre 14, Pojona. A. Molin către G. Quirini. Realegerea lui Rákóczy, sprijinit de Moldoveni și Munteni.*

Miscellanea Codici, filza 75.

Il Ragotzi è stato dalli stati della Transilvania restituito al prencipato, al quale pare che habbi gran fomenti per mantenersi, mentre è assistito da grosso numero de' suoi e de' Valacchi e Moldavi, che si dichiarano di non volerlo abbandonare sino alla morte.

CLXXX.

1659, *Octombre 23, Constantinopol. G. Ballarin către Senat. Schimbare de Domni în Muntenia și Moldova.*

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Mi avisa di più il detto dragomano [Grillo] esser stato dal Primo Visir detto il Moldavo in prencipe della Valachia, con ordine di soprintendere e comandare a quelle due provincie, perchè, scacciati li ribelli e ridotte le cose alla quiete, sarà poi dal Visir medesimo fatta nominatione d'un prencipe di Moldavia, che si crede sia per cadere nel figlio del sudetto attuale Valacco. Seben Panagioti aspira a quel posto, e lo procura con le vie possibili, si crede però che il Visir non voglia privarsi di lui, ma sia più tosto per consolarlo con la concessione di qualche altro beneficio.

CLXXXI

1659, Octombree 24, Pojona. A. Molin către Senat. Fragment dintr'o convorbire cu M. Mikes: Biruința lui Mihnea asupra Pașii din Silistra.

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Soggiunse che, per miglior fortuna, havendo il bassà di Silistria ricevuto ordine dalla Porta di far masul e scacciar Miches Vaivoda di Valacchia, mentre si portava con molta militia per dar alle dette commissioni l'effetto, pressentito il colpo dal Valacco, andò con potente essercito incontro al bassà, combattè, e ne tagliò più di 2 milla Turchi, e più d'altrettanti fatti prigioni. Fugò e disfece affatto la gente tutta del predetto bassà. Che doppo questo fosse entrato in paese turchesco et avesse prese doi città, saccheggiate et arse del tutto; che subito haveva mandato suoi ambasciatori al Ragotzi, con il quale s'era collegato, e protestato voler vivere secco e morire.

CLXXXII.

1659, Octombree 25, Veneția. Senatul către A. Molin. Importanța veștilor din țările românești.

Senato, Corti, filza 61.

Sono di molta importanza et di grande rilevo le notizie che ci pervengono nel nostro dispaccio de' 10 del corrente che il Ragotzi fosse stato eletto da tutti li stati al prencipato di Transilvania, e che il Moldavo e Valacco le promettessero di unirsi seco contro Turchi, con quell' altre particolarità ben distinte che la vostra virtù ha potuto ricavare da lettere venute dal medesimo prencipe. Deve pregarsi il Signor Dio che si verificchino a maggior publico beneficio, sebene osserviamo che da altra parte non ne era arivata notizia alcuna. Per haveve però con fondamento gli stessi avisi di Transilvania, che assai premono, stimiamo molto conferente che la vostra singular virtù s'impiegasse per ritrovar a quelle parti qualche confidente corrispondenza che vi partecipasse di tempo in tempo il vero dell' occorrenze.

CLXXXII.

1659, *Octombre 28, Pojona. A. Molin către G. Quirini. Alianța lui Mihnea cu Rákóczy, și sosirea lui Grigorie de la Chiprouaș la Viena.*

Miscelanea Codici, filza 75.

Alcune lettere del Ragotzi di 30 del passato confirmano la sua restitutione al principato, con il consenso di tutti quelli stati, e con applauso straordinario tutti gli regnicoli gli habbino giurata fedeltà. Confermano pur anco l'unione con il Vaivoda di Valachia, e che questo già con valore si sii insanguinato con Turchi.

La settimana passata è arrivato qui un padre franciscano, mandato dal Valacco con lettere a Sua Maestà, e passerà poi con altre a Venetia e Roma.

CLXXXIV.

1659, *Novembre 1, Adrianopol. Raport anexat la scrisoarea lui A. Molin către Senat din 21 Novembre. Măsurî împotriva rebelilor și înfîlnirea acestora lângă Brașov.*

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Per il Vaivoda di Valachia, il quale s'è dichiarato e fatto parziale del Ragozzi, s'è comandato al Vaivoda di Moldavia et al bassà di Romania et altri sangiacchi della Grezia, perchè con 12 milla Tartari gli vadino contro. Ha avviso la Porta Otthomana dalle sue spie izzozogay ı̇ et ambi li Vaivodi di Valachia e Moldavia, cioè Costantino e Steffano, et anco il presente Valacco, Michna, si siano in persona veduti a Brassa, confine alla Transilvania e Valachia, et habbino dichiarato il Ragozzi generalissimo della lor fazione, Steffano generale, e Costantino Vaivoda nella Moldavia, e Michna nella Valachia. Michna ha presentato al Ragozzi una pellizza di bellissimoi zebellini et un ben adobatto cavallo; il Ragozzi per contracambio una sabla et un cavallo, e gli ha lasciato 4 in 5 cento huomeni. Come si sii per passarsela, si starà attendendo. Il Ragozzi si

trova molto debole con questi suoi adherenti, per opponersi alli forze Ottomane, e farà di novo distruggere la Transilvania e gli abitanti di quella.

CLXXXV.

1659, Novembre 11, Pojona. A. Molin către G. Quirini. Planul de luptă al celor trei principii confederați.

Miscellanea Codici, no. 75.

Il Ragotzi, stabilito di nuovo con il total assenso di queglii stati e popoli nel principato, haveva espedito grosso numero di gente per istabilir Costantino nel principato di Moldavia, al quale era chiamato ua que' sudditi. Sperava anco esso Ragotzi, oltre la giurata unione del Valacco, d'haver seco i Bulgari, e però, molto vigorose e potente, non diffidava di resister al bassà di Buda, il quale era a lui inferiore di forze.

CLXXXVI.

1659, Novembre 18, Pera. G. Ballarin către Senat. Situația lui Rákóczy și prădăciunile lui Mihnea.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Per quello tocca al Ragotzi, niente sin' hora s'ode di considerabile, anzi, credendosi che al presente l'Imperatore possa trovarsi alla dieta di Possonia, si van Turchi nutrendo di ferma opinione che dalla Maestà Cesarea siano per uscir vigorosi decreti per la totale espulsione di quel prencipe male appoggiato, per quanto qui si dice, onde habbia restar obbligato a rittirarsi del tutto. È però sicurissimo che Micna Bei di Valacchia, dichiarato nemico de' Turchi, col di lui concerto, va scorrendo il paese, danneggiando li sudditi e disperatamente incruedelendo contro vicini quanto può. Ha piazza d'armii in Tergovista, fomentato dall' assistenze et aggiuti di Ragotzi e da una gran banda di militie.

CLXXXVII.

1659, Novembre 25, Pojona, A. Molin către G. Quirini. Măsurile Porții împotriva rebelilor.

Miscellanea Codici, no. 75.

Con lettere d'Andrinopoli, dove si ritrova il Sultano con tutta la corte, s'intende la confirmazione degli ordini dal medesimo al bassà di Buda et a' Turchi circonvicini perchè invadano la Transilvania e distruggono il Ragotzi, quando egli non desista da' suoi pensieri. Haveva comandato parimente al vecchio Vaivoda di Moldavia et al bassà di Romania et altri sangiacchi della Grecia, che con 12 milla Tartari vadano contro il Valacco, il quale s'è unito con il Ragotzi, che, abboccatosi tanto con questo quanto con Costantino a Brassa, confine della Transilvania, e ricevuti e dati a questi reciprocamente preciosi regalli, haveva stabilita maggiormente la collegatione. Aggiungono che la Porta Ottomana non si trovi sodisfatta del Polacco, perchè lasci far gente ne' suoi stati dal Ragotzi e dal Moldavo et perchè corrisponda con il presente Vaivoda di Valachia per un suo agente, il quale era stato trattenuto nella Moldavia, e ad intercessione de' Tartari rimandato.

CLXXXVIII.

1659, Decembre 6, Vienna. A. Molin către Senat. Sforțările Republicii de a susține pe Rakóczy, și speranțele principilor confederați.

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Prima di partir da Possonia, incontrato il Minioschi in loco commodo, onde potei opportunamente rappresentarli quanto la Serenità Vostra mi commette in quest' ultimo dispaccio, le dissi: Che tenevo novi ordini della Serenità Vostra di attestarli il contento con cui udiva delle mie lettere i progressi e generosità del Signor Prencipe Ragotzi. Che la Serenità Vostra, più costante et incoragita che mai, faceva grandi preparationi per l'anno venturo. Che allestiva le sue navi, per trasmetterle opportunamente a Dardanelli, niente considerabili riu-

scendo li novi forti fatti da' Turchi. Che il Cardinale Mazarini faceva consultar con Monsù Faber, capo valoroso et esperimentato, il modo di mandar in paese de' Turchi un essercito per mortificar la loro superbia, e che confidavano che, operando con unanime costanza il Signor Prencipe Ragotzi col Valacco e Moldavo da una parte, e dall' altra la Serenissima Republica, si potesse conseguir molto proffitto per la causa commune.

Egli aggradi grandemente questi particolari e queste notizie, mi promise di portar tutto al prencipe, che se ne consolerebbe grandemente, havendo bisogno d'esser incoragito, per il pocco buon incontro ch' ha egli con l'Imperatore, e per le mal sortite speranze di coglier proffitto da questa Dieta... Soggiunse che il Valacco teneva pur anco corrispondenza con la Regina Madre del Gran Signore, che vorebbe veder rovinato il Primo Visir, e non tiene buon animo verso il presente Gran Signore, amando il secondogenito e bramandolo all' imperio esaltato. Che da quella sapeva che le forze de' Turchi non erano quali si decantavano, e che senza Tartari non potevano far gran cose. Che tutto lo studio del Ragozi era nel divertire li Tartari, e ne teneva buone speranze. Che hora, essendo la Moldavia seco congiunta, aveva la corrispondenza libera con li Cosachi e con il Moscovita, onde molto confidava ottenere da quella parte.

CLXXXIX.

1659, Decembre 22, Pera. G. Ballurin către Senat. Mihnea s'a retras, Turcii întrând in Muntenia.

Senato, Dispacci Costantinopoli, filza 143.

Le militie mandate di quà per rinforzo in Silistria son già arrivate, havendo tenuto la strada breve e commoda della Valachia, come faran sempre, senza passar a Belgrado con ritardo e dispendio, quando li soli oggetti del Visir tenderanno a travagliar nella Transilvania, non altrove. Michna certamente continua ritirato anch' esso, con gl'altri deposti prencipi, a' quali se Dio non manda qualche buon incontro, vedo con lagrime di vivo sangue che, arridendo la fortuna a questi barbari, si renderan più sempre insolenti, fastosi et insuperabili.

CXC.

1659, Decembre 31, Viena. A. Molin către G. Quirini. Situația lui Rákóczy și a lui Mihnea.

Miscellanea Codici, no. 75.

Il Ragotzi stava ammassando il più di genti che poteva ne' due comitati d'Ungheria, per firmarsi nella difesa. Dicesi che il Valacco sii venuto a soccorrerlo, ma vogliano che rotto anche egli, e ricoveratosi dal Ragotzi.

CXCI.

1660, Ianuar 3, Viena. A. Molin către Senat. Știri despre o biruință a lui Constantin.

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Tengo lettere del Minioschi, nelle quali mi scrive che il Valacco e Costantino havessero rotto li Tartari, che li Cosacchi havessero mandato 4 milla huomini al Ragozzi, e che presto sarebbe più che mai vittorioso. Certo però è che il Valacco è batuto, e per le lettere di Costantinopoli anco Costantino nella Moldavia, onde non so qual fondamento possi haver quest'avviso del Minioschi.

CXCII.

1660, Ianuar 7, Viena. A. Molin către Senat. Situația din țerile românești.

Miscellanea Codici, filza 75.

Del Ragozi altro non si sente. Turchi progrediscono nella Transilvania senza ostacolo, Tartari devastano la Valacchia, e qui si dorme nel solito letargo.

CXCIII.

1660, Ianuar 14, Viena. A. Molin către G. Quirini. *Un sol cere regelui Poloniei ajutor pentru Mihnea.*

Miscellanea Codici, no. 75.

Era gionto in Varsavia un inviato dal prencipe di Valacchia, che teneva ordeni di portarsi subito a far istanze a quel re di soccorsi per il suo padrone contro Turchi, ma se ne sperava poco buon esito.

CXCIV

1660, Februar 4, Viena. A. Molin către G. Quirini. *Situația luptelor cu Turcii.*

Miscellanea Codici, no. 75.

Per le cose nostre, vogli Dio che dapertutto non vadan male. Qui non ponno andar peggio. L'imperator havrà certamente la guerra in Germania da' Francesi e Suedesi a poco tempo, donde non occorre di quà sperar niente. Il Ragotzi fa il bello et il bravo hor che Turchi sono ritirati al quartiere, ma al aperto svanirà come un focco di paglia. Certo è che a Belgrado fansi grandi preparazioni, e vi verrà il Primo Visir con grand' esercito; le stesse provigioni si fanno in Bossina. Il Moldavo e Valacho sono già disfatti, donde vego la piena sopra di noi soli e privi d'ogni soccorso. A Venetia si imbevono di speranze vane. Prego il Signor Dio che le cabale finischino un giorno e ci attachiamo alle sode massime de' nostri maggiori.

CXCv.

1660, Mart 17, Viena, A. Molin către G. Quirini. *Izgonirea Domnilor rebeli din Muntenia și Moldova.*

Miscellanea Codici, no. 75.

Con lettere d'Andrinopoli si conferma che i Vaivodi della Valachia e Moldavia fossero quietati, ma rovinati li loro stati

da' Tartari. Il Vaivoda della Valachia, quale s'era dichiarato ribelle, battuto pure da' Tartari. Era uscito ordine che si dovesse gettar all' aria in Valachia la città detta Tergavista, e li venturi Vaivodi dovranno rissieder in Bucheres.

CXCVI.

1660, Mart 20, Viena. A. Molin către Senat. *Preğătiri turcești împotriva lui Rákóczy.*

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

A Temisvar s'univano dal bassà di Buda le militie, e tutti li bassà confinanti racoglievano soldati, per entrare in unione nella Transilvania. Stavano pur pronti 8 milla Tartari in Moldavia per marchiar anch' essi con quel Vaivoda di Valachia, ad ogni avviso dello stesso.

CXCVII.

1660, Mart 20, Viena. A. Molin către Senat. *Situația din țerile românești (informații anexate scrisorii precedente).*

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Il Signor Michiel Miches, marescial general del campo, è andato a custodir i passi con due milla cavalli e con Siculi, verso la Moldavia e la Transalpina. Il Turco ha posto Steffano, figlio del Vaivoda Lupulo, nella sede vaivodale di Moldavia. Nella Transalpina¹ hanno ricevuto vicendevolmente il Vaivoda Gikul. Rifferiscono per cosa certa che con il Moldavo siano in Tarszavazarino² 40 milla Tartari, i quali in qualsivoglia hora sono pronti. Costantino Vaivoda, invadendo la Moldavia con la guerra, sul principio trionfò per il vaivodato, ma poi ributtato da' Tartari, furono ammazzati 4 milla degli Ungheri e Siculi, et esso Vaivoda a pena si salvò sopra un cavallo di un certo sicario, perdè ivi tutte le cose che haveva seco, e morirono de' soldati di Valachia, oltre gli Ungheri, sei mille e forse più. Quanti siano persi di quelli ch'entrarono con allegrezza appres-

¹ In text: „Transilvania“.

² Iași, Iaszvasár.

so il Vaivoda Mine, non si sa, essendo usciti più presto che non si credeva, inordinatamente, alcuni prima et alcuni più tardi.

LXXVIII.

1660, April 3, Viena. A. Molin către Senat. Sosirea lui Gheorghe Ștefan la Viena, și atitudinea Curții.

Senato, Dispacci Germania, filza 115.

Intesasi a Corte la venuta qui di Steffano fu già prencipe di Valachia, e che nell' ultima dieta d'Ungheria si fece dichiarir nobile di quel regno, per havervi ricovero, si è spedito a fermarlo ne' borghi, non volendo ch' entri in città, per dubio di non ingelosire et irritar Turchi. Si crede che questo venga per haver dall' Imperatore permissione di comprar beni in Ungheria, mentre ha molto oro in disporto, e vorrebbe con se stesso ricovrarlo e salvarlo. Qui si brama per li sopradetti riguardi tenerlo lontano.

LXXIX.

1660, April 21, Viena. A. Molin către G. Quirini. Intrarea lui G. Ștefan în Viena și audiența la Impărat.

Miscellanea Codici, no. 75.

Ha trovato casa in città Steffano già prencipe di Moldavia che fu fatto trattenero molti giorni ne' borghi, per dubio che potesse qui esser la sua admissione di provocatione e disgusto a' Turchi. Ha havuto audienza privata dall' Imperatore, e li suoi trattamenti sono stati più che ordinarii, e senza alcuna minima apparenza. Dicesi che sia venuto per investire in Ungheria il suo denaro, che tiene in qualche rilevante somma. Sta con poche persone, e non è considerato più d'un ordinario cavaliere unghero, e non fa figura che di privato.

CC.

1660, April 28, Viena. A. Molin către G. Quirini. Șederea lui Gheorghe Ștefan la Viena; moartea lui Mihnea.

Miscellanea Codici, no. 75.

Il prencipe Steffano già di Moldavia dimora pur in questa città, bramando egli ricovrarsi nell' Ungheria. Qui non è ben veduto, nè si vorebbe che si portassi a' confini, però si crede che ne' contorni di Possonia lo lascierano trattenersi. Ha ricercato all' Imperatore passaporto per far venire di Danzica alcune argenterie e denaro che ivi tiene in mano di mercanti riservati, perciò qui incontra delle defficultà, non fidandosi darli in mano una carta imperiale. È stato dall' Imperatore nella sua audienza trättato assai ristrettamente, non havendo o fatto meno coprire.

L'oltrascritto Steffano publica che Radulo già prencipe di Valachia sii morto ad un banchetto in Transilvania, e che il Ragotzi subito si sii impadronito del suo tesoro, e che Costantino di Moldavia sii stato moribondo per essersi attrovato nello stesso.

III.

Documente interne
privitoare la Mihail Radu

CCI.

1657, Iulie 3, Braşov. Sfatul Braşovului trimite Sfatului Sibiului
veşti din Muntenia şi de la Constantinopol.

Sibiiu, Arh. Naţ. Săsească, No. 659-XVII.

Amplissimi, prudentes et circumspecti Domini amici observandissimi, etc., servitorum nostrorum paratissimam commendationem Das unss Euer Fürsichtig Namhaft Weisheit auss sonderliger treuhertziger affection gedächtiget, und die erbärlige avisen entdecken wollen, welcher Sie habhaft geworden, thun wir unss zum höchsten bedancken. Mit grossem schmerzen vernehmen wir den anfang dess untergangs unsers lieben Vaterlandes; dann wir auch heut vom Herrn Bassa Thamas avisiret sind worden, dass der Feind¹ allbereit biss auff Dees kommen sein, welchem einzig und allein der liebe Gott wird resistiren können. Betreffend die benachtbarde länder, Moldaw und Wallachey sind still, und hat insonderheit der Wallachische Vajda, in jüngst verwiechenen dreyen tag, von dem Kozackischen Hattmann neue assecuration überkommen, dass er sicher ruhen solten dess Tatersch wegen, denn so derselbig auffbrechen und wieder gedreut hicher kommen wölte, alss wölte er ein wachendes aug haben, und demselben inhalt thun, welches dann der Vajda unss vor zween tagen zu wiessen gethan. Auss der Tür-

---

¹ Lubomirski, venit cu Poloni in Nordul Ardealului.

key aber können wir Euer Fürsichtig Weisheit diese bottschaft zuschreiben, dass eben heut frühe dess Fürsichtig Namhaft Weisheit IIerrn Michaelis Herrmanni eltesten Sohns schreiben, den 23 Junii zu Constantinopell datirt, ist ankommen, in welchem derselbige unter andern meldung thut, dass der Schwädische Legat¹, mit welchem er hineingereiset, den 19 Junii angelanget, und ist den 24 Junii sollen hinauffgehohlet werden Der Vezer were kegen die Venetianer zu Wasser und Land aussgezogen, und war die gemeine sage alldar, im fahl sie auch diese schlacht verliehren, dürfften sie es nicht mehr wagen, und, wass dass meiste were, fürchteten sich die Türcken gewaltig von hieher; und zeigt weiter an, wie woll es den Türcken übell gefallen dass diese krieges Expedition von sich gegangen, jedoch verhofften sie in kurtzen tagen mit frölicher Boltschafft nach hause zu kommen. Sonsten wiessen wir nichts, im fahl aber wass anders ankommen, wollen wir nicht unterlassen Euer Fürsichtig Namhaft Weisheit zu verständigen. Der fromme Gott und rechte Friedensfürst erbarme sich unserer aller, und sey selber eine feurige Mauer wieder unsere wütende feind, sonsten sind wir alle verlohren; dessen Gottliger Allmacht und gnädigem Schutz wir Euer Fürsichtig Namhaft Weisheit aufs treuligst empfehlen. Datum Coronae, die 3 Junii Anno Domini 1657.

Amplissimarum, prudentium et circumspectarum Dominationum Vestrarum amici ad servicia paratissimi, Judex Primarius coeterique jurati cives et senatores civitatis Coronensis.

Adresa: Amplissimis, prudentibus et circumspectis Dominis Magistro Civium, Regio ac sedis Judicibus, coeterisque juratis civibus et senatoribus civitatis Cibiniensis, etc., Dominis amicis nobis observandissimis.

II.

1658, Februar 18, Alba-Iulia, G. Rákóczy către Sibieni, despre trupele trimise în ajutorul lui Constantin-Vodă în Muntenia.

Sibiiu, Arh. Naț. Săsească, No. 70I-XVII.

G. Rakoci, Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium Hungariae Dominus et Siculorum Comes, etc. Prudentes et circum-

¹ Gotthard Welling.

specti fideles nobis grati, salutem cum favore. Hűségtek levélét elvettük s az mi az Gyalogok Havasalföldébe való küldését illeti tanács ur hívünk tetszéséből lőtt Lutz Janos úr, által, mint ki az Szász Nationak fő Birája. Az lovasok előállítását pedig most nem kívánnyuk, hanem mikor az haza közönséges szükségé kívánná, csak akkor találtassanak készen. Eisdem de coctero gratiose propensi manemus. Datum Albae Iuliae, 18 febr. 1658.

G. Rakozy.

(Am primit scrisoarea Supușeniei Voastre, și. în ce privește trimiterea pedestrilor în Muntenia, aceasta s'a făcut din dorința credinciosului nostru magistrat, prin d. Lutz Ioan, care este primarul cel mare al națiunii săsești. Iar mobilizarea călăreților n'o dorim acum, ci să fie gata numai atunci când o vor reclama: nevoile obișnuite ale patriei.)

Adresa: Prudentibus ac circumspectis Magistro Civium, Regis ac sedis Iudicibus caeterisque iuratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis, etc., fidelibus nobis dilectis.—Semnătură autografă și pecetie de ceară roșie.

III.

1658. April 25, Gherla. Gh. Rákóczy către Sibieni, despre expediția lui Constantin Șerban în Muntenia.

Sibiiu, Arh. Naț. Săsească, No. 707-XVII.

Georgius Rakoci, Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes, etc. Generose, prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte, salutem et favorem nostrum. Ugy hallyuk, Havasali Costandin Vajda ő kegyelme Gyalogiban mostis az havason által mentek Havasalföldébe. Kegyelmetek azért kegyelmesen és serio parancsollyuk, igen szorgalmatosson keresztesse fel, micsoda utakon, ösvényeken mentek által, s az mely falu határán el mentek, annak a falunak biráját harmad magával fogassa meg, vitesse be, tartassa fogva. Ez utánnis pedig continue, éjjel nappal, minden utakra ösvényekre (fel kerestetvén melyek hol lehetnének olyanok) úgy

vigyáztasson, hogy senkitis innét által ne bocsássanak, mert valamely falu határán valakik által Havasalföldébe meni comperiáltatik, annak az falunak birájat harmad magával verettyük karóba. Secus non facturus. Datum in arce nostra Zamos Ujvar, die 25 Aprilis anno 1658.

G. Rakoczy.

(Auzim că Vodă Constantin din Muntenia a trecut iar în Muntenia, pe jos, peste munți. De aceea poruncim cu milă și cu strășnicie Domniei Tale ca foarte grabnic să pui să se cerceteze pe ce căi, și poteci a trecut, și, pe hotarele căruia dintre sate au trecut, primarul celui sat să fie prins cu alți doi inși, să fie aduși și ținuți arestați. Apoi și după aceasta, neconținut, toate căile (punând să se cerceteze care sânt și unde sânt ele) să le păzească, așa încât nimeni să nu mai fie lăsat să treacă în Muntenia pe hotarul vre unui sat, căci pe primarul celui sat îl vom trage în țepă, împreună cu alți doi inși.)

Adresa: Generoso, prudenti ac circumspecto Joanni Lutsch, Judici Regio civitatis et sedis Cibiniensis, consiliario nostro, fideli nobis syncere dilecto. — Pe V^o: 1658, den 28 Aprilis ist diese Comission übergeben worden.—Semnătură autografă și pecetie în ceară roșie.

IV.

1658, Iunie 21, București. Mihnea al III-lea către Sibieni, despre bunele sale intențiuni, și în post-scriptum despre o cerere de două tunuri.

Sibiu, Arh. Naț. Săsească, No. 714-XVII.

Ію Мнѹхана Радѹа, божією благодатію Ігемон всесѹ землѹ Згровлаѹинскоѹ и вкрестлежацинѹ стран архидѹахъ, и прочи. Благородни, мѹдрїи и шезираечниї граждѹне богоѹхраннаго градъ Гибниискаго, сѹсѹжди наши намъ благодѹтнїишии, мира, здравїа и благодѹти нашеѹ.

¹ Io Mihail Radul Voevod, din mila lui Dumnezeu ighemon a toată Țara-Românească și arhiduce al părților de prin prejur, etc., bunilor și înțelepților și vrednicilor orașeni din de Dumnezeu păzitul oraș al Sibiului, grațiosul nostru veclni, pace, sănătate și binecuvîntarea noastră.

Scrisoarea dumnilor voastre venitu-ne-au la mîină; veciniasca bună voe și plecăciunea ce arătați dumneavoastră cătră noi priimimu-o bucuoși, cu toată inema. Aretul nostru de cătră binele și folosul dumnilor voastre, den cît ne va fi pulearea, nici cum nu-l vom opri, ce cu toată nevința vom sili să vă apărăm, și să aducem lucrul ca să fie pre pohta dumnilor voastre. Așjderca și oamenii dumnilor voastre carii vor fi avînd ceva strîmbătate de oamenū den țeara noastră, și fără de scrisoarea dumnilor voastre, vie la divanul nostru, că nimea strîmbătate nu va avea; că strîmbările judecăților care le nascū mitele și făfăriile, și a ținea partea sîngelui, și a rudenici, acealea cu ajutoriul lu Dumnezeu den divanul nostru cu totul lipseșcū. Așa să ne știți dumneavoastra, și așa să ne țineți cu toată credința, a fi pohtitorū de tot binele a toată creștinătatea. ПРИСУ БЛАГОЗДРАСТЕВИТЕ И БОГЪ МИРА СЪ ВАМ ВЪСЪГДА, АМИН. Дано из București, мѣа Іун. 11 дне, леат 7166.

Io Mihai Voevod,

P. S. Venim a supăra pre dumneavoastră cu puțineă pohtă, rugămu-ne să nu vă cază cu greu. Doaă arme pohtim de la dumneavoastră, nu așa marū, ce să fie ca[n] lungi, tunure pistrealnice. De nu vor putea fi în dar, noi le vom plăti dumnilor voastre. Nu vă pară rău căce vă supărăm cu această pohtă, căce iarăș spre folosul binelui dumnailor voastre ne tribuescū noaă. Crez, știm că dumnilor voastre încă nu va fi acoperită nici ascunsă inclinația noastră ce avem cătră binele a toată creștinătatea, den toată înema. De vă va fi ceva griată pentru Іucru ca acesta de cătră Măriia Sa, întrebați dumneavoastră pre Măriia Sa, că știm bine că Măriia Sa va fi foarte bucuos.

Adresa: Мѣдрим и шевираемѣим мѣжем, господиним, сѣдѣим и прочѣим свѣтником и лѣчим гражданим всѣм богохранимаго града Сивенскаго, нам сѣдѣим благоухотѣишим. Hirtie; semnătură autografă. Pecetie de ceară roșie, 60 mm. diam., scut susținut de doi lei; două personaje domnești sădind un pom, peste care acvila bicefală, purtând în dreapta sabia, în stânga buzduganul și coroana, și însoțită la dreapta de soare și la stânga de lună; pe piept scut mai mic, cu acvila munteană. Inscripția: † IOANNES MICHAEL RADVLIVS D. G. PRINCEPS ET ARCHIDVX VALACHIAE TRANSALPINAЕ.

CCV.

1658, Iulie 28, Alba-Iulia. Locotenenții A. Barcsai și S. Petki către Universitatea Săsească, pentru măsurile de apărare a pasului de la Buzău.

Sibiu, Arh. Naț. Săsească, No. 788-XVII.

Universis et singulis cujuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officii, dignitatis et praecminentiae hominibus ubivis locorum constitutis, signanter prudentibus et circumspiculis Magistris Civium, regis ac sedis Judicibus quarumcunque sedium saxonicalium, dominis amicis nobis benevolis, salutem et servitorum nostrorum paratissimam semper commendationem. Az mi kegyelmes urunk Portai postája ezen órában érkezék Tátár János az Havasalföldi Vajdától az pogányságh Táborából, ki általás az Vajda ő nagysága azt izente, az utakra szorgalmatos gondviselésünk vigyázásunk legyen, legh kiváltképpen az Bozzai utra; mert az pogánysághnak minden fel től czéllia és szándékia az, az jövő létén azon csapion Erdélybe be. és ha be jöhett minden Natiót, Magyar, Székelyt, Szászt, le vághiár, az városokkal együtt semmivé tegye, s-az után ne fejedlomségh, hanem beglerbéghségh, legyen, s-itt Furvárett [*sic*] lakjék, és innen bocsásson hadakatt az velenczessek ellen; de ha most be nem mehctnek, többé már ne féllük így értvén azért kegyelmetek ebbeli ellenünk fel tőt gonosz szándékokat, hirdesse el sparantsollja megh mindennüt Tiszti alattós Székében elegedendő éléssel, és fegyverrel valaki életét férít, felöségét, gyermeket hazáját szireti éjel nappal minten minnyen es Bozzára Mikes Kelemen uram mellé, hogy egy Istent híván segítségül, uttyokat megh álhassák, mert ha be jöhet ez szegény hazának utolsó romlására posztulására szolgál, műis megh irtvén menetelket mingyárt indulunk svelk együtt leszünk. Melyet kegyelmetek autoritate functionis officii paranciollunk shazájához való szeretetére is kényszeritünk, elnem mulasson, hanem besz... [?] alattis elküldgyön. Datum in civitate Alba-Iulia, die vigesima octava mensis Julii, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.

Earundem Dominationum vestrarum amici benevoli.

Achatius Barcsai, Stephanus Petki.

Achatius Barcsaj.
Stephanus Petki mpp.

(Ion Tătar, curierul de la Poartă al milostivului nostru domnitor, a sosit în ceasul acesta de la voevodul muntean și din tabăra păgînimii: printr'însul Măria Sa Voevodul ni trimite vorbă ca să avem în mare grija și pază trecătorile, mai ales drumul de la Buzău, căci tot scopul și voința păgînimii e ca săptămîna viitoare să năvălească pe acolo în Ardeal, și, dacă va putea întra, să nimicească toate națiunile, Unguri, Secui și Sași, și să nimicească [Ardealul] împreună cu toate orașele, și apoi să nu mai fie voevodat, ci pašalic, și să stea aici la Alba-Iulia și de aici să pornească războiul împotriva Venețienilor; dar, dacă acum nu pot intra, după aceia să nu ne mai temem. Așa dar, înțelegînd Domnia Ta acest plan răuvoitor al lor, pus la cale împotriva noastră, să publici și să poruncești pretutindeni în districtul de supt conducerea Domniei Tale ca toți aceia cari își iubesc viața, bărbatul, soția, copiii, patria, cu suficiente merinde și arme, să pornească imediat, mergînd zi și noapte, la Buzău, lîngă domnul Clement Mikes, și, chemînd în ajutor pe unicul Dunnezeu, să-i poată stăvili, căci, dacă vor putea intra, aceasta ar însemna cea din urmă peire a acestei sarmane patrii. Și noi, cum aflăm ca au plecat, pornim neîntîrziat, și vom fi împreună cu ei. Poruncim Domniei Tale cu puterea pe care ni-o dă slujba, și te silim pe temeiul iubirii de patrie, ca acestea să nu le neglijezi, ci să trimiți neapărat.)

Pe verso: Patens A. B., urgens insurrectionem plebis.

CCVI.

1658, August 11, Brașov. Mihail Hermann către Sibieni, despre întâmplările din tabăra dușmană.

Sibiiu, Arhiva Naț. Sasească, No. 722-XVII.

Memoriale.

Hent dato d. 11 August ist eine vom Herrn Constantino Posztelnik schreiben kommen, dass dass Landtvolck mit dem Michnja Vayda uneinss worden, zwei Bojeren, alss der Viztjar Pervulj und der Isztratti, zum Türckischen Passa expedirt, ihne anzuzeigen wie den der Vayda von der Porte abtrännen, mit Siebenbürgen Correspondentz habt. Darauf der Vayda stracks mit sei-

nen fussvolckern aufgebrochen, sambt den Stücken, und den Szilistrai Passa¹ zugeeilet; wass nun darauss erfolgen möcht, gibt die zeit. Der Rumor aber so biss hero ausgebreitet, alss hetten die Bleschländer den Buszen Schloss sambt der Schantz occupiret, davon unsere Szeklische Praesidiarii mit grosser eil und furcht weggelauffen; ist gantz nichts, sondern sie sind vor den Schalten erschrocken und mit ihrer flucht diese furcht verursacht. Welche relation wir auch aussgbreitet Herrn Locumtenentibus wie auch Ihr Fürsichtig Weisheit selbstem zugeschreiben. Jetzt einerhalb 8 oder 10 tagen hoffen wir securitet; wass aber weitter erfolgen möcht, ist hoch zu besorgen, wo der Pass in der Boszav und sonsten nicht besser versorget wirdt, müsste hernacher die eruption zu dess gantzen Landes nun erfolgen. Der Postelnik schicket sein Weib und kinder wieder heraus nach Cronen. Der liebe Gott erbarne sich unser. Cronstadt, den 11 Augusti anno 1658.

Der Namhaften Weisheit dienstwilliger Freund

M. Herrmann, m. p.

CCVII.

1658, August 15, Braşov. Sfatul Braşovului către Sfatul Sibitului, despre năvălirea şi jafurile duşmanilor în Ţara Birsei.

Sibiiu, Arh. Naş. Săsească, No. 721-XVII.

Generosi, amplissimi, prudentes ac circumspecti domini amici nobis observandissimi, officiorum nostrorum paralissimam commendationem. Liegen hiemit Ewer Fürsichtig Weisheit, tanquam extrema necessitate ducti, freundtlich zu wiessen wie das der leindt mit dem Bleschländer Vaivod noch biess dato die Castell in der Buzeu undt aldar auffgerichteten Schantz gar hefflig besitzt, undt beginnet auch darzu von tag zu tage ehe länger ehe stärker zu werden undt zu wachsen, denn ihm das Volck von allen ohrten her sehr zufält, das er sich nun mehr darff unterstehen allmehlig in die Buzeu herunter zu lassen, undt auch schon so weit khommen, dass er hat unser Siebendörffer,

¹ „Szilistrai“ e şters.

der Budeller, Neuer, undt der übrigen umblichender Dörffer ihr Viehc allzumahl darvon getrieben; welcher grosser gefahr wegen, dass Armuth, so woll ihre Dörffer als auch die liebe frucht aussem feldt haben müssen im stich lassen, undt sich hin undt wieder in die Fässtungen auffgetheilet, wobey sich zu besorgen, dieweil ja ex parte nostra nit resistirt wierdt, noch zu resistiren jemandt gesinnet, damit nit unser sämptlich untergang (welches der träye gittigste Gott auss Gnaden behiten wolle) darauß erfolge. Derowegen wollen Euer Fürsichtig Weisheit zum freundtligsten gebetten sein, bey dem ermelten Edlen Herrn Barsai Akos inständigst anzuhalten, damit unss in vorstehender unser eyssersten gefahr möge beygesprungen kennen werden, undt auch selbst das beste helfen thuen, undt zwar auff das eheste, den periculum in mora. Wesswegen wir dann auch in specie an den Edlen Herrn geschrieben. Welche an uns erweysende brüderliche liebe undt freundschaft sind zu verschulden, umb dieselben gesinnet. In reliquo eadem generosas, prudentes ac circumspectas Dominationes vestras ad vota quam foelicissime valere comprobamus.

Data Coronae, die 15 Augusti, anno 1658.

Generosarum, prudentium ac circumspectarum Dominationum Vestrarum ad officia amici studiosissimi, judex ac senatus civitatis Coronensis.

Adresa: Generosis, amplissimis, prudentibus ac circumspectis civitatis Cibiniensis, etc., dominis amicis nobis observandissimis.

CCVIII.

1658, Septembrie 3. Mihnea al III-lea scrie Sibienitor că nu li urea răul, și li cere unele lucruri trebuitoare pentru oștire.

Sibiiu, Arh. Naț. Săsească, No. 800-XVII.

ЮАН МИХАИЛ РАДУА ВОЕВОДА И ГОСПОДАРЪ КЪСМИ ЗЕМЛИ СѢВЕРОВОЛАХИНСКОЕ¹.

Scris-am la ai noștri buni priiatini și vecini de aproape, dumnealui jupănul județul și dumnaelui jupănul bulgărul din

¹ In text: СѢВЕРОВОЛАХИНСКОЕ.

cinstit ă] cetate a Sibiiului, sănătate. După aceasta facem știre dumnevoastră că, tâmplându-să a venirea prin țara noastră luminatul hanul și cinstitul paș'ă mergându în slujba putearnicului împărat, și fiindu și noi supt porunca cinstitului împărat, într'alt chip nu am avut cum face, ci ne-au cătat a veni și noi; de care lucru nu am fi pohtit să vedem lucruri ca aceste, că cine să bucură la casa vecinului¹ cându vede arzându, iar mâine sau poimăne arde casa lui. Ce vom face? Destul am silit cu atăta nevoie ca să nu să facă aceste răotăți mari țării dumnevoastră, dar nu am putut opri nici într'un chip. Dereptu aceaia dumnevoastră destul santeți înțelepți, ci socotiți și pentru dinșii, ca să nu v[i] să facă și mai mare pagubă. După aceasta pohtim pre dumnevoastră că iată că am trimis omul nostru acia, să ne târguiți câte ceva ce ne trebuie: potcoave de cai, părechi 100, și cue de potcoave 5.000, și căpeastre de cai 50, și traiste 50, și 40 de legături de ștreanguri, și 30 de țolure. Și ce veți cheltui pre accaste lucruri, scrieți și trimiteți omul dumnevoastră, să plătim. De ac[e]asta pohtim și facem știre dumnevoastră. Să fiți sănătoși. Иис. мца Avg. 24 dni, leat 7166.

[P. S.] Alta pohtim prea dumnevoastră ca pe nește buni priiateni, să faceți bine să ne dăruiți ceava c[e]ară roșie de cea moale, ca să ne fie de pecetluitul cărților; iar noi încă vom sluji dumnevoastră de cea o va fi pohta dumnevoastră.

Adresa: La ai noștri cinstiți și prea iubiți vecini de aproape, mai marii biruitori a cinstitii cetăți Sibiiului, ЧИСНО ДАТИ,

Hîrtie; pecetie de ceară roșie, căzută.

CCIX.

1659, Iulie 15, Alba-Iulia. Acațiu Barcsai către Sibieni, despre scopul pregătirilor de războiu ale lui Mihnea.

Sibiiu, Arh. Naț. Săsească, No. 820-XVII.

Acatius Barcziai, Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. Prudens ac

¹ În text: vecinului,

и сзе вксау чет его, вт село вт Еккришоарз, вт сѣдство Рум., и сз сжновѣиу елищеже Богз даст, яко да мо ест вт сзда напред ъ мирно и свободни за вечнаниѣ, вни и сжиновѣи его и сзе вксау делове ну за очинѣ вт превзе слов Еккришоарз, елика се хтит избрат, вткз господствѣми и кз вшцев Предев Корникѣл и вткз вксау порѣдениа его, вткз ништо бантованиѣ да не имат; понеже сзи чловѣци вишенисани и сзе вксау чет ну и сзе вксау дѣдина ну, вни ест бил кнези сзе дѣдина ну ещже вт прѣжде врѣмѣ, а потом кзда ест бил вх дѣни поконннага Матен Коевод, бил се сѣт продавал вечни Предев Корникѣл по новци готови, и вксдржал Преда Кор. по разлога емов до нзинѣ вх дѣни господствѣми. ѿ потом подаровал мѣ ест Господь Богз сзе господствѣи и чиститом царз сзе скрипто държци хорев влашкоѣ, на прѣстолѣ поконнним родители и дѣдом господствѣми, емовци господствѣми порѣчениѣ вткз чиститом царз кои вт прѣбивлани хорев влашкоѣ хоки стоати вкпостал цѣсарствѣи сѣл, вх снх да изгѣблани живота ну, и вксѣ дѣдиновѣ ну да вѣдет по разлога господствѣми. Таже и Преда Кор. сѣщи, и вни сзе тѣху что ест стоал вкпостал скрипто цѣсарствѣи прибегнѣла вх хорев Оугърском. ѿ потом падални вни сз великое смиренное и молѣнѣ на господствѣми, шкоже да сзтворни господствѣми простѣнѣ, да приидѣт оу хорев господствѣми вт подѣжновѣнѣи христински, простила господствѣми и по Преда Корникѣл, тери ест пошла оу хорев, из како жикота его сжм простила на вкснѣ дѣдиновѣ ну, сжм бил дал господствѣми по разлога его, и [те]риже сжм почтен господствѣми вх междо сжвѣтом господствѣми, тери сжм сзтворни вел бан, и сздаа господствѣми незна част за воински господствѣми по разлога емов. ѿ по врѣмено иже внх порѣчениѣ цѣсарствѣи да не везвннем сзе вкснѣ воинскоѣ да пошилним вкпостал неприятелни цѣсарствѣи на хорива Оугърским, а Преда иже вни вел бан, вни ест сзтворни велика лзжавствѣи цѣсарствѣи, и господствѣми, и хорев, тери ест бежал сзе тѣху воински и ест расипал вх вксѣху делове, и ест лишни вт вѣрна и вт слѣжеа цѣсарствѣи и а господствѣми. Бз том господствѣми сжм гледал сѣждениа его сз правости и сзе скѣта правни и сзе вксн архѣирс[к]не хорев и сзе вкс сжвѣтом господствѣми, и потом зла лзжавствѣи его Богз ест вгасниа живота его, и ест остал вксѣ словѣ его и дѣдини по разло[га] господствѣми. Таже и сѣе люде

вншєписани, вни падали на господствомн сѣ великое молєніє, якоже да живи вт мѣа господствами ствобожденіє и простєніє за вєчаніє, да сє скоуповани вткѣ господствами; вѣ том господствомн ещєжи сѣ милоствином, терн сѣм простиа, терн сє скоуповѣа вткѣ господствами за вєчаніє, терн ест длѣжнати и донєсна вєснѣ запахо на господствами. Сего ради и дадох господствомн, якоже да сѣт вѣ мир и ствободни за вєчаніє, вни и сѣновіє нѣ, вткѣ господствами и вткѣ вѣдцев Прєдєв Кор. и вткѣ вѣсаѣ порѣденіа єго, вткѣ нѣхто бантованіє да не имат вѣ в[ѣ]ки, и не вт когоже до не покѣлѣбнмо по рєзним господствами. Сєже оубо сѣдѣтеліє поставѣлим господствами Манѣа вєл бан Кралєвски, Гєргє Бѣлѣнѣа вєл вєр. 8 дол. землє, Бєрєѣа вєл вєр 8 гор. землє, Радѣа вєл. лог., Стрєв вєл вист., Дєумитрѣ вєл. спат., Мнѣаю вєл. клѣч., Манѣа вєл. ком., Гєргє вєл. стол., Іанє вєл. пєх., Нѣгєвє Сѣкѣанѣа вєл. пост., и исп. Марєш вт. лог. Написѣа Дѣмитрашко лог. Дѣмєрєжєчєчє, вѣ наст. стол. градѣ Трєговницє, мѣсєца Пѣкѣст дї дѣни, и вт вѣдама до нѣкѣ вѣсєго писаніє лѣтом вѣ лѣт , зрѣз.

(Din mla la lui Dumnezeu Io Mihail Radul Voevod și Domn a toată Țara-Românească, dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele lui Lupu și cu fiii săi și cu toate părțile sale, și lui Radu cu fiii săi și cu toate părțile sale, și lui Bădicea cu fiii săi și cu toate părțile sale, și lui Vâlsan cu fiii săi și cu toate părțile sale, din sat din Scărișoara, din județul Romanași, și cu fiii lor câți Dumnezeu li va da, ca să fie de aci înainte în pace, și slobozi de rumânie, ei și fii lor și cu toate părțile lor de ocină de peste tot satul Scărișoara, câte se vor alege, de către Domnia Mea și de către nepoții lui Preda Vornicul și de către toată rudenia lui, de către nimeni să nu aibă băntuială; pentru că acești oameni mai sus scriși și cu toate părțile lor, și cu toate dadinele lor, ei au fost cnezii cu dadinele lor încă de mai înainte vreme, iar după aceia, cînd a fost în zilele răposatului Matei Voevod, s'au fost dat vecini Predei Vornicului, pentru bani gata, și i-a tot ținut Preda Vornicul în sama lui, până acum, în zilele Domniei Mele. Iar după aceia m'a dăruit Domnul Dumnezeu cu domnie, și cinstitul împărat cu schiptrul stăpânirii Țării-Românești, la scaunul răposatilor părinților și moșilor Domniei Mele, avînd Domnia Mea poruncă de la cinstitul împărat, oricare din toată Țara-Românească va sta împotriva schip-

trului împărăției sale, pentru aceia să piardă viața lui, și toate satele lui să fie în sama Domniei Mele. Atunci, fiind și Preda Vornicul cu acei cari au stat împotriva schiptrului împărăției, a pribegit în Țara Ungurească. Iar după aceia, căzând el cu mare smerenie și rugăciune la Domnia Mea, ca să facă Domnia Mea milostenie ca să vină în țara Domniei Mele, pentru îndurarea creștinească s'a milostivit Domnia Mea și de Preda Vornicul, de a venit în țară, atât pentru viața lui ne-am milostivit, cât și pentru toate dadincle lui: i le-am dat Domnia Mea în samă, și l-am pus Domnia Mea în mijlocul sfatului Domniei Mele, și l-am făcut mare ban, și am dat Domnia Mea o parte din oastea Domniei Mele în sama lui. Iar, pe vremea când a fost porunca împărăției să ne ridicăm cu toate oștile să mergem împotriva neprietenilor împărăției, în Țara Ungurească, iar Preda, care era mare ban, el a făcut mare răutate împărăției și Domniei Mele și țării, și a plecat cu acele oști, și le-a risipit în toate părțile, și a lipsit de la credința și de la slujba împărăției și a Domniei Mele. Pentru aceia Domnia Mea am socotit judecata lui, cu dreptate și cu sfântă pravilă și cu toți arhieriei țării și cu tot sfatul Domniei Mele, și după aceia, pentru răutatea lui, Dumnezeu i-a stins viața, și au rămas toate satele lui în sama Domniei Mele. Atunci și acești oameni mai sus scriși, ei căzând la Domnia Mea cu mare rugăciune ca să aibă de la mila Domniei Mele slobozenie și iertare de rumânie, să se răscumpere de la Domnia Mea, încă m'am milostivit și i-am iertat, și s'au răscumpărat de la Domnia Mea de rumânie, și s'au îndatorat, și au ieșit pentru aceasta din robie de la Domnia Mea. Pentru aceia li-am dat Domnia Mea ca să fie în pace și slobozi de rumânie, ei și fiii lor, de către Domnia Mea și de către nepoții lui Preda Vornicul, și de către toată rudenia lui, de la nimeni bântuială să nu aibă în veci, și de către toți neclintit, după cuvântul Domniei Mele. Iată și mărturii așezăm Domnia Mea, Manul mare ban al Craiovei, Gheorghe Băleanul mare vornic al Țării de jos, Barbul mare vornic al Țării de sus, Radul mare logofăt, Stroe, mare vistier, Dumitru mare spătar, Mihai mare clucer, Manta, mare comis, Gheorghe, mare stolnic, Iane, vel păharnic, Neagoe Săcuianul, mare postelnic, și ispravnic, Mareș, al doilea logofăt. Și a scris Dumitrașco logofăt Dumbrăvici, în orașul de scaun Tîrgoviște, luna August 11 zile, și de

la Adam pînă acum la această scrisoare cursul anilor la anul 7167.)

Pergament, inițială ornată, monograme cu chinovar; pecetia lipsește.— Din colecția Cantacuzino Rîfoveanu.

XI.

1659, Octombrie 26. *Mihnea cere Sibiienilor cîteva tunuri și munițiuni.*

Sibiiu, Museul Bruckenthal.

Іо Мнѹхана Радѹа Воєвод и господина, кожію милостію господарк кєси земан Блѹхїнскою, прѣккзакленинѹмє сердечннѹмє добрѣ прїѣтели господствами и блєжнннѹмє сѹсєд жєнан Verder Andreias bulgărul și la tot svatul cetății Sibiiului, pace și sănătate poltiu dumnilor voastre. Cătră ac[e]asta pohtim pre dumneavoastră, pentru cateva tunuri mai mari, și de alte arme mai mici, să ne trimiteti dumneavoastră, pentru ajutoriul, ca, aflându-se paza noastră mai aproape de ținutul cetății dumnilor voastre, stand împotriva acelor vrajmaș de păgăni, Turcii, nu numai pentru noi, ci pentru binele și pentru folosul dumnilorvoastre; iar noi încă vom [fi] bucuroș în toata vremea, de ce va fi trebile și pohtele dumnilorvoastre, a fi pre voia dumneavoastră. Iar, când ar fi de trebuința armele dumnilorvoastre, iar să vor trimite napoi cu cinste. Inca mai pohtim pre dumnilorvoastre pentru neșcare iarbă, plimbu, gloanțe, și de ce va arăta solul nostru den gură pohtele noastre, dumneavoastră să nu lăsați să vie în dășert; și să fie lucru în de pripă, să nu să facă zăbavă. De aceasta pohtim pre dumneavoastră.

От господѣ радѹитєс. Oct. 16 d., leat 7168.

Io Mihail Voevod.

CCXII.

1659, Novembre 29, *Tâmpa. A. Barcsai catre Sibiieni, despre paza trecătorilor și despre înfrîngerea lui Mihnea.*

Sibiiu, Arh. Naț. Săsească, No. 851-XVII.

Acatius Barcsay, Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. Prudentes

ac circumspecti fideles nobis dilecti, salutem cum favore. Noha más levelünkben is tudósítottuk kegyelmeteket Isten kegyelmisségéből ez hazába valo bé érkezésünk felől, egyszersmind arrólis, miképpen gyalázta megh az ur Isten hazát pusztító, ellenséget. Ugyan azon levelünkben parancsoltuk volt benne oly szorgalmatos vigyázása és gondviselése az passusokra, Havasalföldéből ne jöhetnének hadak be ez romlott hazára. Parancsollyuk mostis ex superabundanti igen serio kegyelmeteket mind az Veres Tórony. utat s-mind egyéb ösvényeketl úgy őriztessen, Mihnye Vajda avagy hadaj bé ne szaladhassak, mert bizonyosan hidgye az hátán jö bé az Tatár az országhba. Isten előtt az kegyelmetek lelke adgyon számott rolla, ha rablásf tesznek. Mi az mellettünk levő Török hadakatt ugy hordozzuk, assekuralunk keresztyéni köteleességünk szeréntt fejedelni szóunkal mindenekett, valakik előbbi fejedelemnek nem favéálnak, ezektől ell nem raboltatnak. Mivel penigh 12 praesentis Kalugyernéll és Gyi [sic] nevű helynél kétt őregh lövő szerszámit hét Tarackkitt el nyervén Mihnye Vajdának az Török hadak, az Duna felé lévő minden hadait le vágják az mint kegyelmetek bizonyosan végvén mehett, annál inkább szükséges kegyelmetek ighen vigyázzon, mert bizonyosan hiszszük az ellenségh az hátán vagon Mihnyének. Tudósítson minketis Tergovistyánál szorult-e fellyéb az havas fele. Eisdem sic facturis de coctero gratiose propensi manemus. Datum in castris ad Tompa positis, die 29 IX-bris, anno 1659.

Achatius Barcziaj.

P. S. Kegyelmetek minden felé az Universitátra adgyon hirt mingyárust, az mely kobiló hadakat elébbi fejedelem Havasalföldiben, Moldvabau küldöt ha kéjőnek, semmit nékiek ne gazdálkodjanak, mindenüt üztek [?] kergessék, ellenük fel támadgyanak mert bizonyosan el hidgyék, valakik valami jó akarattal lesznek nékek, s-ellenek fel nem támáduak, soha is asoknak gratia nem adotik.

(De și te-am înștiințat pe domnia ta și cu înaltă scrisoare despre sosirea noastră în țară din mila lui Dumnezeu, precum și de felul cum Domnul Dumnezeu a batjocorit pe dușmanii ce pustiau țara, și în acciaș scrisoare am poruncit să ai în

grijă și în pază atît de severă trecătorile, încît să nu poată intra armate din Muntenia în această încercată țară, îți poruncim și acum, cu cît mai mult, cu atît mai strașnic, ca domnia ta să pui să păzească atît pasul Turnului-Roșu, cît și alte trecători, în așa fel ca nu cumva Mihnea-Vodă ori armatele lui să intre pe acolo în țară, căci să știți că pe urma lui vor năvăli și Tătarii în țară. Sufletul dumitale să dea socoteală înaintea lui Dumnezeu, dacă vor face jafuri. Noi așa ținem aici armatele turcești aliate cu noi, după datoria noastră creștinească, încît asigurăm cu cuvîntul nostru domnesc pe toți cei cari nu țin cu domnul de mai înainte, că nu vor fi jăfuiți de ele. Și, fiindcă, la 12 ale lunii, lingă Călugăreni și Giurgiu, Turcii au nimicit toate armatele de la Dunăre ale lui Mihnea-Vodă, cucerindu-i două guri de foc vechi, și șapte obusiere, cu atît mai mult e necesar ca dumneata să fii atent, căci credem ca sigur că dușmanul e pe urmele lui Mihnea. Să ne înștiințezi și pe noi, oare dușmanul n'a înaintat mai sus de Tîrgoviște, spre munte.

P. S. Dumneata să dai numai decît veste în toată Universitatea că, dacă trupele neregulate trimise în Muntenia și Moldova de principele de mai înainte se vor întoarce, să nu li se dea nimic, să-i izgonească de pretutindeni, să se ridice împotriva lor, căci, vă spun sigur, cei ce vor fi cu bunăvoință față de ei și nu se vor ridica împotriva lor, nu vor fi niciodată cruțați.)

Adresa: Prudentibus ac circumspectis magistro civium, regio ac sedis iudicibus, caeterisque juratis civibus civitatis nostrae cibiniensis, etc., fidelibus nobis dilectis.

CCXIII.

1659, Decembre 3, Brașov. Sfatul Brașovului către Sfatul Sibiiului despre credința față de Poartă și despre întlmplărite din Moldova și Muntenia

Sibiiu, Arhiva Naș. Săsească, No. 854-XVII.

Amplissimi, prudentes ac circumspecti domini amici nobis honorandi, salutem ac servitorum nostrorum paratissimam oblationem. Den 29 jüngst verwiechenen Monats, auff unsere ersuchlige schriftt, Euer Fürsichtig Namhaft Weisheit gethane Re-

solution, nebenst Ihrer Fürstlichen Gnaden Barkai befehligss und peygelegten Grossmächtigen Türckischen Keysers Hatise-riffs abcopoyten schreiben haben wir von unserm abgefertigten diener zu recht empfangen. Auss Euer Fürsichtig Weisheit schreiben zwar etwas vernommen, wie es, sind hero zeit der erbärmlichen Niederlag der unserigten zugangen sey, und wass für ein Manifest aussgangen von Fursticher Gnaden Herrn Bartsai A.; wass aber der gründliche inhalt desselben sey, ist unss unbewüst. Bitten demnach Euer Fürsichtig Weisheit wollen solche sachen, so das heil unsers lieben und sehr betrübten, in höchster gefahr schwebenden Vatterlandes betreffen, unverdrüssigen unss communiciren, danit wir, laut Euer Fürsichtigen Weisheiten guttes anmahnen, nebenst andern commembris almae Universitatis ein Corpus seynn und bleiben, und alles einhellig meynen wass zum bleiben unserer aller gereichen mag. Wass wir aber auss Fürstlicher Gnaden Herrn Bartsai Akos Commissionen vernehmen, dafern wir von dem Grossmächtigen Türckischen Kaysers abfallen und Eydruchig werden, imminiret gewissigen unserer endligen Untergang und Verwüstung unsers lieben Vatterlandes; warumb wir unss Ihrer Fürstlichen Gnaden unsererits in aller demuth erkläret haben, dass wir die Zeit unsers lebens von der Ottomanischen Pfort nicht abfallen, sondern, nach den löbligen Exemplen unserer lieben verständigen Praedecessoren, an derselben stieff und fest halten wollen, verhoffend Euer Fürsichtige Weisheiten werden mit unss gleiches sinnes sein und bleiben.

Beynebenst auff Euer Fürsichtigen Weisheiten begehren, können wir selbige von den beyden benachbarten Ländern so viell verstā digen, dass ess in der Moldaw dem Constandin Wayda gewissigen gefället hat, und sind seine Völcker jämmerlig herausser kommen, welche entwüschten können, er aber selbesten ist in die Wallachey geflihen; wie es jhme abgehen möge, gibt Gott und die Zeit. Betreffend den Wallachischen Michna Vajda, kommen fast tägliche, aber dispare Zeitungen, woraus mann gantz nichts gewiss kan urtheilen. Dass eintzige wird continuiel, dass er in den Tergovista zurück kommen sey; wass davon zu muthmassen, der aussgang wird's erweisen. Dafern Euer Fürsichtigen Weisheiten biss diese zeit wass anders erfahren hetten, wollen sie unss unbeschwert verstā digen, da-

mit wir unss in die Zeit lehren, schicken, wollens mit gleicher freudtschafft erwiedern; und befehlen im übrigen Euer Fürsichtig Namhaft Weisheit Göttlicher Obacht und Providens auff's treuglist, derselbige beschütze und beschirme unser liebes und in der höchsten und eüsersten Noth stekendes Vatterland von den endligen Verderben. Datum Coronae, die 3 Xbris, Anno Dni 1659.

Amplissimarum, prudentium ac circumspectarum dominationum vestrarum amici benevoli ad servicia parati, iudex primarius ac senatus civitatis Coronensis.

P. S. In dieser Morgenstundeglocke 7 kommen unss neue avisen vom Michna Vajda, dass das Landvolck von jhme abgefallen. und er selbst unter die gebirge gegen den Rukkaj geflichen sey. Constandin Vajda kompt heut heraus durch den Tömös.

Adresa: Amplissimis, prudentibus ac circumspectis dominis, magistro civium, substituto regio et sedium iudicibus coeterisque juratis civibus senatoribus civitatis Cibiniensis, etc., dominis amicis nobis honorandis.

CCXV.

1659, Decembre 5, Braşov. Mihail Herman către Andr. Meltzer despre refugierea lui Mihnea și Constantin în Ardeal și despre întimplările din Muntenia și Moldova.

Sibiiu, Arh. Naț. Săsească, No 873-XVII

Amplissime, prudens ac circumspecte domine vicine observandissime, officiorum meorum paratissimam semper commendationem. Euer Namhaft Weisheit an mich dirigirten Schreiben habe ich zu recht entpfangen, darauss vernemend Ihrer Fürstlichen Gnaden Herrn B. Akos trewe Vorsorge, wünschen auch weiter viell heill unndt glück unnd dass er gar woll gerahlen möchte. Betreffend aber die neue Zeylungen so Euer Weisheit von mir zu wissen begeren, sein diese: der Kostandin Vaivoda ist nach verlohrener Victorien in der Moldau vom Michna Vajda in arrest genommen. Er aber, der Mihna Vajda,

hat sehr¹ tryumphirt, also dass vonn seinen Völckern theils der Türken² sein erhaueu, theils aber über die Dunawen verjaget unter Gyirjo. Weiter der Vaida nechst vernommener infidelität seiner Landvölker, ist zurück nach Tergovistya entwiechen; alda haben dieselbige sein Pallast und Hoff³ mit Wägen verschantzet, wollend ihn zu fangen unnd den Türcken zu übergeben; der Gaudi solches sehend, hat sich von Ihrer Gnaden disjungirt unnd nach Rukkar kommen. Solchergestalt ist der Vaida auch durch eine verhohlene Thuer entwiechen von daher, unnd den Gaudi in Rukker erreicht. Durch solche mutationem aber ist der Kostandin auch seiner Arrestatione entlädiget, den andern tage unverhoffter weise mit No. 4000 Mann sampt den Gaudi in unser Revir kommen. Diese beyde Väden, zu Zeyden sich conjungierend, sein verreiset, ehedenn Tage gewesen, Fogaras zu. Wenn ich aber damahls Ihrer Gnaden Herrn B. Akos mandat hette gekriegt, so wehre ich demselben nachkommen, unnd die beyde entweder bey Türtzfest, oder in Zeydners Wald verarrestiret, ob es schon durch grosse Stratagemata⁴, doch dennoch zur Oslensione unser fidelität. Wass sich weiter zu tragen wirdt, soll von Euer unverholten sein, verhoffend auch solches von Euer Weisheit Unsere Herrn Delegat werden heute sich auffmachen. Gott lasse es wohl gelingen. In reliquo amplissimam, prudentem ac circumspectam vestram dominationem felicissime valere desidero. Datum Coronae, die... Xbri, anno 1659.

Amplissimae, prudentis ac circumspectae dominationis vestrae amicus servicio paratus.

Michael Herrmann, iudex Coronensis.

[P. S.] Betreffend die Moldaw, soll Euer Namhaft Weisheit wissen dass bey 9000 Mentschen sind jämerlich erschlagen, nicht nur von den Tattern und andern Kriegsvolken, sondern meisten theils von dem Landvolcke, velche dass frembde Volck nicht nur beraubt, nacket aufgezogen, sondern Ihrer sehr viel erschlagen, und sein ihrer viel welche sie nacket gantz bloss lassen lauffen in gebirg ansehen. Nur etliche aber haben sie dess Lupul

¹ Sehr inlocuit apoi cu wenig.

² Der Türken, adăogat.

³ Und Hoff adăogat.

⁴ Adăugit: und Verlust [vieler?] Personen.

Vayda Sohn zum Vayvoda angenommen, und ist auch frey in die Moldaw zur Handlen und Wandlen. Walachey belangend, so ist der Gyka Vayda durch Hilff der Tartern angelanget, hat auch zum Regimine greiffen, doch mit der Condition, dass den Tartern ist zuegelassen 7 tag zue rauben und zue plündern, welches auch geschicht. und sind nunmehr etliche 1000 Menschen erhascht von den Taltern. Die meiste Theil des gantzen landes ist auff unser gebürg geflauen, dazu die Tattern ihne nachgeeilet, biss auf unsern Hattert ankommen, welches auch ein grosses schrecken verursacht. Die Bojaren sin[d] alle in unsere Stadt gewichen. Demnacher wir auch unsere 96 Trabanten müsten biss auf weitem befehl Ihre Edlen Herrn zurück halten. Wass weiter erfolgt, berichte ich Euer Namhaften Fürsichtigen Weisheit.

Adresa: Amplissimo. prudenti ac circumspecto domino Andree Meltzer, consuli civitatis cibiniensis, civi gravissimo, etc., domino et amico mihi observandissimo.

CCXVI.

1659, Decembre 5, Sângiorgiu. A. Barcsai către Sibieni, despre înfrîngerile lui M hneza-Vodă și despre primejdiiile ce amenință Ardealul.

Sibiiu, Arh. Naș. Săsească, No. 858-XVII.

A. Barcsai, Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes. Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Kegyelmetek levelét kegyelmesen vettük, mit irjon az Havasalföldi állapotokról értyük, minekünkis azokat az hireket mégli Sido Várhoz mégli hozá két tatár hogy Mihnye Vaida hadának job részét két helt le vágták, hét levő szerszámit, két szekerét és több ehez hasonló hadi eszközeit el nyerték, úgy hiszszük Gaudeis ott lehetet. Im az Brassai Biró Hermán uramnak ir-tunk egy levelét hogy az utakat mindenüt bé vágassa, az Mihnye Vajdán levő Tatárságh ha erre találna magaszaladni, ki ne jöhessen, és magátis Mihnye Vajdát mégli fogassa, mivel mégli vagyon parancsolva nekik ha ide az dologli addigh le nem csen-

desedik, s-az Ország ugyan Rákóczy Györgyel tartja, ki jü-
nek és végképpen el roncsák eszt a szegény hazát. Kivántatik
csak az, mentől hamaréb jüne kegyelmetek, és conflualhat-
nánk s-végeszhetnénk es haza megh maradására valami jót,
ezeket az idegeny nemzeteke is hová hamaráb bocsáthanók ki,
hogy ennélis jobban szegény hazánk ne romlana, es az dologh-
nak végben menetele ne haladna tavaszra, hogy akkor Passát
ülletnének bé. Kegyelmetek tudósicsen b nnünket gyakorlatos-
sággal az, oda való hirekről és állapotokrol. Eisdem sic facturis
de caetero gratiose propensi manemus. Datum in castris nos-
tris ad possessionem Marus Szent György positis, die 5 men-
sis Xbris, a. 1659.

Achatius Barcziai.

(Am primit cu bunăvoință scrisoarea dumatile, pricepem ceia
ce scrii despre stările din Muntenia. Nouă ni-au adus doi Tatari
încă de la Jdioara acele vești, că floarea oștilor lui Mihnea-
Vodă a fost în două locuri nimicită, șapte guri de foc, două
care și mai multe unelte de războiu de felul acestora i s'au
cucerit; credem că și Gaudi va fi fost pe acolo. Iată, am scris o
scrisoare domnului birău Hermann de la Brașov, ca sa taie
cu șanțuri drumurile pretutindeni, ca Tătărimea care urmărește
pe Mihnea-Vodă, dacă s'ar abate pe aici, să nu poată intra în
țară, și să prindă chiar pe Mihnea-Vodă însuși, caci li este po-
runcit ca, dacă pînă atunci nu se liniștesc lucrurile aici, și
țara tol cu Gheorghe Rakóczy va ținea, să vină și să pustiască
definitiv această sărmană patrie. Este de dorit ca dumneata să
vii cît mai curînd, ca să ne putem întilni și să putem face
ceva bun pentru mîntuirea acestei patrii, și, de an putca, să
dăm drumul cît de curînd și acestor neamuri străine, ca să nu
se mai împovăreze și cu aceasta biata noastră patrie, și nu
ar rămînea soluționarea ace.lui lucru pentru la primăvară,
cînd ar putea să ne pună și un pașă. Dumneata să ni comu-
nici cu iscusință veștile și stările de lucruri de acolo.)

Adresa: Prudenti ac Circumspecto Magistro civium cacteris-
que juratis civibus civitatis nostrae cibiniensis, etc., fidelibus
nobis dilectis.— Semnătură autografă și pecetie de ceară roșie.

CXVII.

1659, Decembrie 8, Viscri. Ioan Bethlen către primarul din Sighișoara, pentru prinderea lui Mihnea-Vodă.

Sibiiu, Arh. Naș. Săsească, No. 861-XVII.

Isten minden lelkj testj sok jókkal áldgya megh kegyelmedet. Kegyelmednek az mü kegyelmes urunk parancsollya általam, ighen serio mindgyarast kegyelmed ighen sietve küldgyön postát mind Sink felé s-mind pedigh Szeben felé, mert ugy halatik Mina Vayda arra felf szalad, azon kívül mindenüt életék vesztése alatt támadgyanak áá, irja megh kegyelmed aztis, kegyelmed olly sietséggel küldgyön, hogy mind nekem viradatigh, mind pedigh urunknak Vásárhely felé bizonyos hirt irhasson. Isten tarcsa megh kegyelmedet. Datum ex Fejeregyhaz, die 8 Xbris, 7 matutina, anno 1659.

Kegyelmednek jó szivel szolgál,

Bethlem Iános.

P. S. Szebenj Polgar Mester Urnak irjon kegyelmed, parancsollya megh mindenüt életék vesztése alatt, fel kellyenek s-ha lehet megh fogják vagy öllyék, mert bizony, ha kin et mulik halállal fizet érte.

(Dumnezeu să binecuvinteze pe Domnia ta cu tot binele sufletesc și trupesc. Domnul nostru cel milostiv îți poruncește dumitale prin mine ca foarte strașnic imediat să trimiți dumneata olăcar, foarte grabnic, atît spre Șinca, cît și catre Sibiiu, căci așa se aude că Mihnea-Vodă fuge în direcția aceea. Afară de asta, să-l atace pretutindeni, sub pedeapsa pierderii vieții, să scrii dumneata și asta; sa trimiți cu atita grabă încît până 'n zori să poți trimite ceva știri, și mie, și domnului nostru, la Tîrgu-Mureș. Dumnezeu să te ocrotească... Cu inimă bună te servește Ion Bethlen.

P. S. Să scrii dumneata domnului primar din Sibiiu, să poruncească peste tot, sub pedeapsa condamnării la moarte, să se ridice și, dacă se poate, sa-l prindă sau să-l ucidă, căci cine va șovăi o va plăti cu moartea.)

Adresa: Segesvárj polgár mester urunk, ete, nekem jó akaró szomszéd urnak adassék. (Să se dea domnului primar din Sighișoara, binevoitorului meu vecin.)

Scrisă toată de mîna lui Ioan Bethlen. — Regest contimporan latin: Joh Bethlen requisitionales ad Segesvar super indilatam notificationem Cibiniensibus et Sinkensibus fienda intuitu arcendi descensus Minae Vayvodae ac plagam praefatorum locorum.

CCXVIII.

1660, Septembrie 7, [București]. Gheorghe Ghica restituie mănăstirii Sadova rumâniilor ei din Gârlieni-Dotj, răscumpărați fără dreptate supt Mihnea-Vodă.

București, Arh. Statului, Cond. Măn. Sadova, fol 33.

Cu mila lui Dumnezeu Io Gheorghie Ghica, voevod și domn. Scriș-am Domnia Mea voă tutulor rumânilor din sat din Gîrleani, din sud. Doljiu; facu-vă în știre Domnia Mea, pentru că aici înaintea Domniei Mele venit-au părintele Ștefan egumenul de la sfînta mănăstire Sadova de au spus înaintea divanului Domniei Mele cum voi ați fost rumâni ai sfîntei mănăstiri, cumpărați pre bani de răposatul Matei Voevod, și v'au fost dat de pomană la sfînta mănăstire, iar, cînd au fost în zilele Mihnei Voevod, voi ați mers de ați dat bani la domnie de v'ați răscumpărat de rumânie fără de voia egumenului și a ctitorilor, și fără de nicio judecată. Dintr'aceia Domnia Mea am judecat pe dreptate, împreună cu tot divanul, și v'am dat Domnia Mea să fiți rumâni sfîntei mănăstiri, cum se cade și cum ați fost și mai nainte, pentru căci ați dat bani la Mihnea Voevod fără de cale și fără dreptate și să vă ia și cărțile domnești, care v'au făcut Mihnea Voevod de judecie, iar voi să lucrați la sfînta mănăstire precum vă este obiceiul, și să ascultați de părintele egumenul Ștefan de ce vă va da învățătură, cum ați ascultat și mai dinainte vreme. Iar voă de vă va părea cu strîmbul și veți avea vre-o întrebăciune, să veniți de față, pentru că așa este învățătura Domniei Mele. Și însumi am zis Domnia Mea. Io Gheorghie Ghica Voevod.

August 28, leat 7168.

Procit vt. logofăt.

Cf. în același condică (fol. 3: 1) cartea lui Grigore Ghica Voevod către mănăstirea Sadova, cu același cuprins (11 Ianuarie 1661), și porunca lui către un slujitor domnesc să ridice de la rumâni din Gîrlieni cărțile de judecie ale lui Mihnea (13 Ianuarie).

AUREL SACERDOȚEANU
ACTE DRĂJNENE

Acte drăjnene

Elevul micu Lupea îmi pune la îndemână actele de față din Drajna-de-Sus (Prahova), pe care le comunic la rândul-mi, cu gândul că pot contribui la istoria locală, așa cum contribuie actele din împrejurimi de la Chioaje sau de pe Valea Teleajenului cunoscute mai d'înainte.

I.

1670 Iunie 15. Zapisul lui Chirtop iuzbașa prin care își vinde partea lui de moșie din Stănești și Cătunul.

+ Adăcă eu. Chirtop iuzbașa] ot Călugărăni, dat-am zapis meu la mâna lui Stan Dorobaș, cum să știe că mi-am vândut partă mă dă moșie din Stănăști câtă să va afla și sa va alăgi și în că[m]pu și apă și în pădură și în (și în) siliști și în muntă, și păstă tot hotarul câtu s'ar alăgi partă mă în hotarul Stănăștilor și al Cătunului, să fie volnicu cu acăsta al-mău zapis să stăpănescă, el și făcăorii lui și năpoții lui, cați Dumnăzău îi va dărui. Și am vândut eu dă a mă bună voi, năsilitu dă nimala. Și am dat pă bani gata ughi 13.

Și cându am făcut acăstu zapis fost-au mulți om bună, cară vor iscăli mai jos, ca să să crează.

Pis Iunie dni 15, leat 1670.

Eu Chirtop.

+ Eu Draghie Roșilu.

+ Mălin Roșilu.

+ Bran Port(aru)

+ Șirbu.

+ Eu Radul bratie ego Stăpan.

II.

1672 (7181), Oct. 15. Zapisul prin care Nenciul și Jidul din Drajna, cu feciorii, pun zălog partea lor de moșie lui Neacșul Dorobanțul din Văleni.

+ Adecă cu Neanțul, i brate ego Jidul, i Radul fecorul Jidului, i Șerban snă Dragosin, dat-am zapisul nostru la mana Neacșului Dărăbănțul ot Văleani, ca să-i fie de bună credință precum să știe că am pus zălog partea noastră de moșie de la Drajna, care să cheamă Aldească, cată să va alcage peste tot hotarul, ori la munte, ori în câmpu, ori în pădure, ori în apă, ori unde să va afla, să aibă a o țincarea și a o stăpanirea și să-i ia venitul ce s'ar afla pre acel pământ până îi vom da banii.

Și să știe cine câte căți bani au luat. luat-am cu Neanțul den preună cu frate-meu Jidul tl. 6 i orți 3; și am luat eu Radul fecorul Jidului, tl. 4; și am luat grău ob. 2; și am luat eu Șerban snă Dragosin tl. 2. Și cât om ținia noi banii să aibă a ținea și a stăpăni și dumnealui această moșie care scrie mai sus.

Și cându s'au făcut acestu zapis fost-au mulți oameni buni mărturie care să vor iscăli mai jos. Și noi, pentru mai ade-v[ă]rata credință, ne-am pus digeti[le la] iscăliturile mai jos, ca să crează.

Oc[tomvrie] dni 15, lt. 7181.

+ Eu Neanțul.

+ Eu Jidul.

+ Eu Radul snă Jidului.

+ Eu Șerban snă Dragosin.

+ Eu Stănil oi Văleani mart.

+ Eu Itivoiul ot tam, mart.

+ Eu Dragul cizmariul ot tam, mart.

Și am scris eu popa Mușat ot Văleani, cu învățătura lor.

[Pe vo:]. + Acestu zapisu au datu sema că au fostu bani de mijlocu și s'au făcutu parți 5.

III.

1693 (7202), Oct. 7. Zapisul prin care Dragomir iuzbasa din Văleni vinde lui Stan Dorobanțul din Teșani o vie în dealu; Nucetului.

+ Adică eu Dragomir iuz[başa] ot Văleani [dat-am] zapisul meu la mâna lui Stan Dărăbanşul ot Tişan, ca să fie de bună credinţă, cum să ştie că i-am vândut vie în dealul Nucetului, însă pogoani 3 pol, părăgimi, drept lei 15, bani gata, mi-au dat în mâna mea. Şi o am vândut eu de bună voia mea, nesilit de nime şi cu ştire tuturor deleanilor şi din sus şi din jos, ca să-i fie lui moşie stătătoare în veac, şi lui şi feătorilor lui şi nipoşilor, căfi Dumnezeu îi va dărui.

Şi când s'au făcut această tocmeală şi acest zapis au fost toţi deleanii, cari vor iscăli mai jos. Şi pentru credinţă am iscăli mai jos ca să să crează.

Oc[tomvrie] dni 7, lt. 7202.

Мзхъꝑꝛꝛꝛꝛ ꝑꝛꝛꝛꝛꝛ. (sic?).

+ Eu Dragomir iuz.

Şi am scris eu Manea log. snă popa Negre, cu zisa lor.

Eu Vişan mar.

+ Eu Negoe al Brăgarii, să să ştii că me am pus iscălitura mai jos şi degitul.

IV.

1694 (7202), Mart 14. Zapisul prin care Neagoe Brăgarea de la Breaza vinde Cămăraşului Iane de la ocna Teişani o vie în dealul Nucetului, la Scoruşu.

+ Adecă eu Neagoe Brăgarea de la Breaza dat-am acestu zapis al meu ca să fie de mare credinţă la mâna dumnealui jupănului Iane Cămăraşul de la ocna Teişanii, precum să ştie că i-am vândut dumnealui un pogon de părăgine în dealul Nucetului, den coruşu în sus, pă lângă hotaru. Şi i l-am vândut drept bani gata, tl. 12, ca să-i fie dumnealui moşie ohabnică pân în veaci, şi cu ştirea tuturor moşneanilor, şi de sus şi de jos.

Şi când am făcut acestu zapis fost-au mulţi oameni buni mărturie, care să vor iscăli. Şi eu pentru credinţa mi-am pus iscălitura mai jos ca să să crează.

Şi am scris eu Manole logof. cu zisa lor.

Mart dni 14, lt. 7202.

+ Eu Neagoe Brăgarea.

- + Eu Neagoe văt[af], mart.
  - + Eu Ion logof., mart.
  - + Eu Preda cantaragiul, mart.
- [Pe Vo:]. Zapisul de viia de la Brăgarea cea de la Nucet.

V.

1699 (7207), August 10. Zapisul prin care Dumitru Stan Soroiiul din Văleni vinde lui Mihai Pântea o vie cu cramă în Nucet.

+ Adecă eu Dumitru, fămeacea lui Stan sin Tănasie Soroiiul Dorobanțul ot Văleani. dat-am acestu credinčos al mieu zapis la mânia lui Mihaiu Pântii, pentru să să știe că i-am vândut niște păragenă de vie în dealul Nucetului cu crama jumătate și cu obratiea din sus, cu pământul. Care vie o cumpărase tată-său, precum zapisul lor arată. Și dep[e] moartea socru-mieu o au împărțit Stan cu frate-său Radul în doo. Și așa au ținut ei până au trăit Radul. Și dep[e] mortea lui țin copilele lui jumătaate (*sic*) cu obrațea, cu crana jum[ă]taate, însă pogoane 2. Și am tocniț pe pogon pe tl. treisprăzeace pol. și, dându-mi toți bani deplin în mânia mea, i-am dat și eu zapisul, adecă acesta, să stăpânească cu pace pân în veač, el și fecorii lui, pentru căe noao copii nu ne-au trăit. Și am mai luat un copil de sufletu și am căznit pân la șese ani și au murit și acela și am rămas eu săraacă, că zestrile meale s'au prăpădit în casă, și am rămas goale și datoare, că am cheltuit cu el în boală lui în trei ani căl au zăcut, și dep[e] moartea lui pomenirile lui ce să cade pâu la an. Iar nepotele lui de fraate să-și ție partea lor precum s'au împărțit. Iar nepoții lui de soră n'au ničo treabă, căe soru-sa s'au înzestrat mai nainte.

Drept aceia am dat zapisul mieu, să stăpânească cel numit mai sus cu pač[e]. Și eu pentru mai adevărata credință mie-am pus numele mai jos.

Și marturi au fost care să vor iscăli.

Și am scris eu Staan logofețelul, cu zisa ei.

Avg ust] dni 10, 7207.

- + Eu Dumitru fămeacea lui Stan am vândut.
- Eu: Popa Păun ot Matiaș, martur.

Popa Damaschin ermonah, mart.

Părintele Pleșa, mart.

Frăta (?) călugăr, martor.

+ Eu Bucur Șonea martu[r], ot Drajna.

+ Eu Gheorghe Soroiul fečor lui Stančul Soroiul, mart.

Eu Mirică sin Enache Pitroiul, martor.

Din Popa Goți ot Văleani, mart.

Athanasie călugăr, martur.

Stoica iuz[bașa] sin Stan, martur.

+ Stoica iuz[bașa] sin Ion ot Văleanii¹.

VI.

1720 (7228), Februar 28. Zapisul prin care logofătul Stoica din Cămpina vinde jupînului State o vie în Nucet, cumpărată de la Stan din Ogretin. La o măsurătoare din 1761, găsindu-se loc mai mult, i se vinde și diferența.

+ Adecă eu Stoica Logofătul ot Cămpina dat-am acest credinčos zapis al miu ca să fie de mare credința la mânia dumnealui jupânului Static. fratele jupânului Isratie Armașul ot Cămpina, precum să să știe că am vândut dumnealui via din dealul Nucetului, însă care vie o am cumpărat și eu de la Stan Dărăbăntescul ot Ogretin, care vie i-au fost și lui zeastre a fămëii lui, Alecsandra. Și o am cumpărat pe bani gata, însă pogonul câte bani tl. 5 pol., care am dat, pe pogoane 3, tl. 16 pol., însă și un pogon de loc de casă precum scrie și zapisul cel vechiu al lui Stan la mânia mea. Și, de-i va mai trece lui Stan niscare păragine măsurându-se. ce i-ar mai face, să-i dea jupânul State. Iar eu pe aceste 3 pogoane și cu locul casei, pe cun scrie mai în sus, i-am vândut acestui negușitor ca să stăpânească dumnealui cu bună păč[e] pân în več.

Și eu încă le-am vândut dumnealui, păsându-mi și mie de dăj-dele domnești și fiindu și eu datoriu la unii și alții.

Și, când mi-au dat dumnealui acești bani și am scris și eu acest zapi, au fost și alți oameni buni... și boieri, care să vor iscăli. Și i-am dat și zapisul cel vechiu al lui Stan la mânia ju-

¹ Popa Păun și Popa Damaschin au câte un *signum* înainte de iscălitură, iar Din Popa are și la sfirșit.

pănu lui State. Și eu pentru mai adevărata credință mi-am pus iscălitură, în loc de pecete mai în jos, ca să să crează.

Și am scris eu Popa Stoian ot Văleani, cu învățătura Stoicăi Logof. ot Cămpina.

Fev[ruarie] 28 dni, lt. 7228.

Eu Stoica vânzător ot Cămpina.

[Ceilalt: martori pe cari se conta, lipsesc, actul continuînd ceva mai jos, cu însemnarea:]

La Iunie 15 dni 1761 măsurându-să viia, după cum scrie, mi s'au mai veniț o cezvărte de vie lucrătoare, care și această cez[vărte] de vie o am dat, adică o am vândut dumnealui jupă-nului State, drept bani gata tl. 6. Și am luat acești bani toți deplin în mîna mea. Și dumnealui să stăpânească cu bună pace, dumnealui și tot neamul dumnealui, de către noi și de cătră tot neamul nostru.

Și pentru credință m'am iscălit.

Eu Stan sin Stan Păntea am vândut.

Și am scris eu Popa Gheoca, cu zisa lui Stan, și mart.

Ἰωάννης μαρτυροῦ.

VII.

1745 (7253), April 22. Diata lui Stan Păntea, prin care își împarte averea către fii și lămurește situația unei vii zălogite Logof. Stoica.

+ Așa las eu Stan Păntea cu sufletul mieu, că, spăimântându-mă de moarte și pînă îmi sântu mințile întregi, așa las diatã în urma mia fečorilor miei, cine îmi iaste mie dator. Nu-m iaste nimia mie dator. nici eu altuia, dator. Iar pântru moară iaste a mia și o amă prefuită tl. 30, de o am făcutu trei părți, 2 părți dau să ție fečorii miei, iar partea mia tl. 10, și moșia, iar tl. 30, părți trei: 2 să ție fečorii miei, iar o parte iaste a mia, care fac tl 10, să o ție iar fečorii miei și să-mi facă pomenire, să-mi facă sărindar 1, și sorocele toate peste an.

Și pântru viia de la Nucet, care mia-au fost vie de zestre de la soția mia Alicandra, fiindu vremile pe cîndu foamitia și čuma, o am pus zălogu supt bani tl. 15 și cu zi, la Logofătul Stoica. Iar jupăn State au mersu de au dată acele tl. 15 Logofātu-

lui Sloișchii și au pus oameni în vie. Iar eu am mersu de am întreb-
bat pe jupân State, cum au luat viaa? El au zis că o au cum-
părat Iar eu i-am spus că iaste zălog cu zi să mi-o scoț. Iar
el au zis că au băgat vie opt mii de araci și opt de butaș,
ca să nu-nu počt. mai scooate viile. Iar eu așa las cu sufletul
mieu la căsul morții, cum că nu i-am făcut zapisul vânză-
tor, numai să fie zălog la ael om Stoica Logof. pogoane 4,
cave mi-o cumpărat socru-mieu cu tl. 66.

Ap[ril] dni 22, 7253.

Așa ias cu sufletul mieu.

Și când s'au făcut această diiată, au fostu mulți oameni mărtu-
rie.

Și amū scris cu Stan diacon, cu zisa dunnealui.

Eu Popa Radul ot Drajna.

Eu Popa Stan ot Comișăi.

Eu Popa Gheorghe ot Drajna-de-Jos.

+ Eu Coman Bolăn.

+ Eu Radu Bolăn.

+ Eu Bucur Șonea.

+ Eu Radu Sindile.

+ Eu Ilie Cărcumarul.

Iar, dacă din fečori mei n'ar făc aceste care am zis mai sus,
să fie anatema și să-i blesteme Domnu Isus Hristos și de 3 sute
18 sfinți părinți de la Nechie¹.

VIII.

1766, August 16. Inscrisul Isprăvniciei jud. Săcuieni prin care se
fixează schimbul de moșie în Șomoești ivit între Stan
Pantea și Miclea vătaful, după o carte de sobor.

Sud Saac.

Viind înaintea noastră Stan Păntea ot Drajna cu Micle văt. și
arătându-ne Stan o carte a soborului dă la leat 7271 1762],
Dech. 8, ce au avut întrebăcune amândoi, de care vedem că hota-
raște soborul ca să dea altă parte dă moșie Micli văt. în
moșia Șomoești, și să-și stăpânească Stan parte dă moșie den

¹ Postscriptul cu anatema este de altă mină, și mai puțin caligrafiat.

Ogrătin ce iaste danie dă Radu văru lui Stan, Micli văt., deci Miclea văt. zice ca, căți stănjăni iaste într' acea danie, atăți stănjini să-i dea schimbu. De vreme că cererea Micli văt. iaste cu cale, am orânduit pă văt. Tudor, ce iaste văt. dă plaiul Teleajănu, și pă văt. Soare și pă Matei Sersea și pă Duca căp., ca întâi să meargă să măsoare moșiia ce iaste dă danie Micli văt., și mergandū să măsoare și moșiia Somoiașul și potrivindu-să moșiile să le dea moșie pentru moșie, după cum și holărîre soborului iaste. Și așa sa le dea pă la mână fieșlecăruia iscalite da mai sus orânduiți acest înscris.

1766, Mai 9.

D. ..., ispravnic].

Ion Dospaț (?).

IX.

1700, Februar 9. Zapisul prin care moșnenii ogretinești încuviințează unchiașului Dumitru Ungureanu să facă o curătura în pădurea Ursoaia, plătind dijmă bisericii opt taleri anual.

+ Adecă noi cei mai jos iscăliți moșneni ogretinești dat-am zapisul nostru la mână lui uncheaș Dumitru Ungureanu i a fiu-său Mihăilă ot Cătun, precum să știe că i-am dat noi voe de a-și face o curătură căt va vrea de mare pă moșiia noastră în pădurea ce să cheamă Ursoaia, care curătură făcându-o, să aibă a o stăpăni mai sus numit căt va trăi, și copii lui uc copii, și să nu aibă voie a-l scoate niminia dintr'acea curătură, atât din copii noștri, căt și din rude și frați de moșie ce-i avem, să n'aibă voie a-l supăra pă mai sus-numitul, pentru că așa ne-am legat ca să fie al sfintei biserici, să a[i]bă a-și da dijma locului la biserică, pă au până la tl. 8, adecă opt, să fie pentru făclii și unte-ldū-me, pentru sufletele tutulor moșnenilor cei răposăți. Și, pentru că acea curătură o face din pădurea temei, să aibă a da dijmă mai căte puțintel până să va ajunge curătura bine, și atunci să înceapă a da căte tl. 8 pă an la cutiia bisericeii și numitu să fie datori pă tot anu a-și da dijma după cum zicem, și să fie bun stăpăn nesupărat de către noi și de către copii noștri, cum și către ceilalți moșneni, pe[n]tru

că așa ne-a[m] legat printr'acestu zăpis al nostru și cu voia și știerea tuturor fraților de moșie, i a copiilor noștri.

Și pentru mai adevăra[tă] credință am iscalit, puindu-ne și degetile la numele nostru în loc de pecete, ca să să crează.

1770, Februar 9.

+ Eu Stanču Comișălu, cu [co]pii miei, adeverez.

+ Eu Petre sin Stanču, cu copii miei, adeverez.

+ Eu Stan brat Petre cu [co]pii miei, adeverez.

+ Eu Ilie Comișălu, cu copii miei, adeverez.

+ Eu Voicu Comișalu, cu copii miei, adeverez.

Eu Popa Voicu cu copii miei, adeverez.

+ Eu Radu Păntea, cu cetașii miei, adeverez.

+ Eu Gheorghe Păntea adeverez.

+ Eu Ilie Păntea, cu cetașii miei, adeverez.

Eu Popa Mihai, cu copii miei, adeverez.

Și am scris eu Popa Preda ot Ogretin, cu zisa mai sus numiților, și adeverez.

X.

1779, August 16. Zăpisul prin care Stan Păntea vinde popei Preda din Ogretin două pogoane de vie în dealul Nucetului.

+ Adecă cu Stan sin Mihaiu Păntea, din împreună cu soția mea Stanca i cu copii miei, care mai jos ne vom iscali. dat-am credinčos zăpisul nostru la mâna părintelui popi Predi ot Ogretin, ca să fie de bună și adevărată credință precum sa .ă știe că, avându eu Stan sin Mihaiu Păntea în dealul Nucetului unu pogonu de locu șterpu, obraț înrejurul viei, am vândutu părintelui popi Predi de a mea bună (bună) voe, nesilit de nimenia și cu știera tuturor fraților miei și verilor miei de moșie.

Și am vă[n]dutū tl. 33, adecă treizeci și trei, și acești i-am luat deplin în mână.

Și, cându s'au făcut acestu credinčos zăpis, au fost multe mărturii vrenice de credință, care mai jos să vor iscali anume ca să să crează.

August] 16, l. 1779.

+ Eu Stan sin Mihaiu Păntea, împreună cu soția mea, vânzător.

Eu Stan brat Mihaiu, i cu feçori, fiii, martur.

+ Eu Ilie Păntea brat Stanu adeverezu.

+ Eu Radu Păntea adeverez.

Eu Popa Voico ot Ogretin, mart.

Stançul Comișălu, mart.

+ Eu Stan Vulpea, mart.

Și am scris eu Stançul cu zisa lui Stan vătaf, și martur.

+ Eu Simion Mocanul, mart.

Eu Soare sin Gheorghe Obedea, mart.

[P^o Vo:].

Zapisul lui Stan sin Mihaiu Pantî, de văzarea viei.

XI.

1781, Iulie 30. Cartea de alegere a moșiei lui Ilie Păntea din Drajna, în urma poruncii ispravnicului judefului Săcueni.

Din porunca d-lui Costandiu Filipescu biv vel Comis, ispravnic sud Saac, fost-am orânduiți să facem alegere și împărțire moșnenilor de la Drajna-de-Sus, Deci, viind în fața locului, am făcut împărțire cît locurilor de casă în săliște satului i fămîtilor, din care ales-am și lui Ilie sin Mihaiu Păntea un loc de casă unde-i este casa lui, făcându-i semne împrejur. Și i-am ales și patru lazuri de fân, însă: 1 laz la poiana Urzicarului pe apa Drăjni în sus de sat, i alt laz la poiana Stăcăuc (*sic*), tot pe apa Drăjni din sus de sat; i alt laz în vărfu la stână; i alt laz de trei fălci în Stănești, alătura cu lazurile frăține-său Stan, care laz este cu o ogradă cu porumb ce este în malul Teleajenului. Și acest laz l-au cosit în multe rânduri Stan Vărbăsan ot Valeni Poiana, să le stăpâncască cu bună pace de către ceialanți frați de moșie aceia.

1781, Iulie 30.

..... buc.

Popa Iane ot Văleni.

Tănase Turcul ot Teișani.

Petre Turcul ot Teişani.
 Ilie ot Ogretin.
 Stančul Comişai ot Ogretin.

XII.

1811, *Novembre 29*. Zapisul prin care jup. Panca din Văleni a-
 rendează un laz la Trestia în Stoenesti pe opt ani.

Adecă noi cei mai jos iscăliți încredințăm cu zapisul nostru la mâna dumnealui jupânului Panca neguțătorul ot Văleni precum să știe că i-am dat dumnealui un laz ce-l avem în Stănești, ce să numește la Trestia, care este pă din sus de să hotărește cu nenea Ilie Păntea, până în măceș, și pă de la vale cu văru-meu Zahir, și până în vâlcetă, în arendă în ani opt, în tal. 60, adecă șeaizeci, cari bani i-am și primit deplin în mările noastre. Și dumnealui să stăpânească cu pace, fiindcă acest laz noi l-am răscumparat de la părinții noștri.

Și spre mai bună încredințare ne-a[m] pus numele și degetile în loc, de pecete, ca să să crează.

1811, *Noemv. 29*.

+ Eu Toader Cojocarul zet Stan Păntea, ce-i zice și Bețiv, ot Drajna-de-Sus, adeverez.

+ Eu Balașa suția lui Toader, adeverez.

Popa Nachi, mart.

Eu Ilie sin Ion Comişelu ot Ogretin, martor.

Eu Ion sin Manea Comişelu ot Ogretin, martur.

Și am scris eu dascălu Dumitrachi ot Văleni, cu zisa dumnea-
 lor, și martor.

(Pe foaia dublă:)

Zapisul Bălași sin Stan Păntea ot Drajna-de-Sus, pentru un laz ce l-am luat. în arendă pă opt ani, lazul din Stănești.

Zapis a[l] l[ui] Toader zet Stan Păntea cu soția lui Bălașa, pentru un lazul fân. ce-l dă în arendă în ani, 8, laz din Stănești, ce să numește Trestia.

1811, *Noemv. 29*.

XIII.

1814/ Ianuar 5. Zapisul prin care jup. Panca din Văleni arendează pe încă șase ani lazul de la Trestia din Stănești, după expirarea termenului din zapisul de la 29 Nov. 1819.

+ Adecă noi cei mai jos iscăliți încredințăm cu zapisul nostru la mâna dumnealui jupânului Panca neguțător ot Văleni precum să știe că i-am mai vândut lazul cel care să cuprindă tot în fața acestui zapisu în arândă în ani șase, cu tocmală în tl. 50, adecă cincizeci, pe acești șase ani, care bani i-am și primit toț deplin în mânănoastre; însă și dumnealui să aibă a stăpăni, după ce să va împlini soroc[ul] cel din față zapisului, apoi să mai stăpânească încă șase ani, după cum mai sus arată.

Și noi spre mai bună încredințare ne-am iscălit, puindu-ne și degetile la numele noastre, fiind și alți omeni streini față, care mai jos să vor iscăli de marturi.

1814, Ghenar 5.

+ Eu Toader împreună cu soția mea Bălașa adeverez.

Popa Nachi, martor, ot Văleni.

(Loc alb pentru iscălituri.)

Și am scris eu Ilie Logofăt, cu zisa mai sus numiților, și sântu și martur.

(Pe foaia dublă:)

Ipacu l-au mai datu pă ani 6, după ce să va împlini acești opt; apoi să-l mai stăpănescu 6, care să fac toț ani 14: de la 811, Noemv. 29, până la 1825, Noemv. 29¹.

XIV.

1816, Mart 10. Zapisul Dinului sin Panait prin care schimbă cu jupînul Ilie din Drajna cîteva răzoare de vie și vinde o parte.

+ Adecă eu cel mai jos iscălit încredințez cu zapisul meu la mâna dumnealui jupănu Ilie ot Drajna-de-Sus precum să știe

¹ Zapisul acesta și cel de la no. XII sînt scrise pe o filă, iar însemnările neguțătorului Pană pe duplicatul filei.

știe că, învoindu-ne cu niște răzoară de vie în dealu Nucetului, însă loc măsurat vie lucrătoare, care au și lucrat-o acuș o jumătate de pogon, iar viia ce i-am dat dumnealui pentru schinbu. care au stăpănit-o Gheorghe Călăvie și cu Bucur Balca, să aibă dumnealui logofăt din pân doo, cât să va găsi, să o stăpânească, iar pentru jumătatea de pogon ce i-am dat dumnealui jupân Ilie alaturea cu a dumnealui, me-a mai dat încă și tal. 60, adecă șaizeci, că așa ne-am învoitū, de a noastră bună voie. Și am și primit și bani toț deplin în mâna mea.

Și spre mai bună încredințare i-am dat acest zapis, iscălindu-mă mai jos, puiudu-mū și degetu la numele meu, în loc de pecelie, ca să crează.

1816, Mart 10.

† Eu Din sin Panaitu ot Izvoară adeverez la acest zapis.

† Eu Toader sin Stan Păntea, martur.

+ Eu Părvu ot tam, martur.

† Eu Din sin Borucea, martur.

Eu Sandu Mălin (?), martur.

Eu Toader Sutușu cu mâna mia.

Și am scris eu Ion Logofăt ot Podeni-Vechi, cū zisa mai sus numiților; și sînt și martur.

XV.

1826, Ianuar 21. Jalba Ioanei Pinteia către Grigore Ghica-Vodă pentru necazurile ce sufere din partea rudelor fostului ei soț cu privire la moștenire.

Prc: Înălțate Doamne,

Cu lacrimi fierbinți și cu genunchi plecați jeluesc mili și bunătății Înălțimii Tale ca, la leat 816 aflându-mă în casa părinților miei încă nemăritată, m'au cerut la părinții miei întru căsătorie și m'au luat un Ilie Păntea manzălu din Drajna-de-Sus ot sud Saac, carea mērgând la casa numitului, nu au îngăduit părintele protopopol de a ne cununa, fiindcă mai ținuse încă trei neveste înainte-mi. Și am trăit cu numitul de atunci până în postul Paștilor, când ș'au dat obștescul sfârșit,

După moartea răposatului rudele numitului îmi cer parte din casă. Ci, fiindcă mie cu răposatu mie-au rămas trei copii nevărznici și doo pietri de fete, va fi cu pacat a mai pretenderisi și rudele parte.

De aceea fierbinte mă rog Înălțimii Tale, ca unui iubitor al dreptății și tată al săracilor, să te milostivești asupra mea, asupra ticăloșilor miei copii, a fi luminată porunca Înălțimii Tale către dumnealor boeri ispravnici ai județului de a supune rudele răposatului a urma după diata ce avem lăsată de răposatu.

Și cum va fi mila Mării Tale asupra ticăloșii mele.

A Mării Tale

prea plecată
roabă,

Ioana, văduva ot Drajna-dă-Sus din sud Sac.

(Pe Vo:)

Io Grigore Dimitriu Ghica Vv. i gospodar zemli vlahiscoe. D-voastră, ispravnicilor ai județului, veți vedea jalba aceasta, pentru care poruncim să cercetați, și la dreptatea ce va avea jăluisă-și aflc. cuviincioasa îndestulare și să îndreptați. Iar, neodih-nindu-să vre-o parte de acolo cu cercetarea dv., în scris să-i sorocifi la Divanul Domniei Mele.

(L. S.)

1826, Ghenar 21.

Vel Logof.

(Jos:) Vel Clucer.

XVI.

1826, *Novembre 30*. Porunca Isprăvniciei județului Săcueni către Ioana Pîntea să se înfățișeze la judecată cu Neculai Boieroiu din Văleni, pentru moștenire.

Sud Saac.

Ție, Ioano ot Drajna-dă-Sus, fiindcă ai pricină dă judecată cu Neculaie Boieroiu ot Văleni pentru rămasul mumi-si ce au

ținut în căsătorie pe Ilie Panca, primind porunca noastră să te scoli îndată, să vii la isprăvnicat ca să te înfățișezi la judecată înaintea noastră, aducând din preună și diata numitului Ilie. Iar nefiind următoare a veni, să știi că vei fi adusă cu slujitor, plătind și treapăd.

Să vie din preună cu tine și acești dă mai jos arătați, fiind trebuincioși.

1826, Noemv. 30.

(Iscălitură.)

Popa Dumitru ot Nucet.

Popa Ion ot Ceraș.

Popa Stan ot Drajna-dă-Sus.

Bălașa Pântoaia.

XVII.

1832, Mart 24. Intâmpinarea Ioanei Pântea către judecătoria județului, să rețină pe polcovnicul Panca în vederea judecății asupra stăpînirii ilegale a unei livezi de pruni.

Cinstitului precedent al judecătorii județului Saac, prea plecată jalbă.

Cu plângere fac arătare cinstitei judecătorii pentru d-lui polcovnicul Panca, că dumnealui în silnicie puindu-să, încă de sănt șase ani, îmi culege o liveze de pruni ce este pă stânjăniî moșii mele și cumpărată de la un Mihăilă Ungureanu ot Că-tunu, după zapisul ce-l am. Și numitu polcovnic, după cum mai sus zic, în silnicie mi-o stăpânește, cu ce cuvânt nu știu.

Pentru care mă rog cinstitei judecătorii, fiindcă numitu să află aici, să i să poruncească a sta până ne vom înfățișa la judecată.

Plecată și supusă,

Ioana Pântoaia ot Drajna-de-Sus.

(Pe Vo:)

Prezedent judecătoresc al județului Saac.

Dumneata vătașe de aprozi, mâine să înfățișezi pă a măndoă părțile la judecată.

1832, Mart 24.

Prezedent, D....

Toate actele acestea rămân în posesia tatălui elevului meu, Ioan D. Lupea, din comuna Drajna-de-Sus, jud. Prahova. Ele au făcut parte dintr'o colecție mai mare, de oare ce, probabil în vre-un proces, fiind prezentate în instanță, au fost însemnate cu mențiunea: „Văzut de noi la inventariere, la 21-12 1880, Moldoveanu”, afară de cele de supt numerele 1, 8, 12-13, 15-17. Cifmea actelor prezentate, avînd numere de ordine între 106 și 154, arată bogăția lor în acest ținut. O bună parte din ele au fost distruse, după mărturisirea posesorului, de un bătrîn care, adus să i le cetească, le găsia inutile.

Am avut cîndva ocazia să cetesc cîteva sute de acte ale arhivei Fillpescu-Drăjineanu spre a alege pe cele necesare unui proces, care au și fost transcrise de Arhivele Statului, București. Mi-am putut astfel da sama de ce importantă viață locală a fost trăită în acest *drum al Brașovului*, unde moșnenii se judecau generații întregi pentru cîte un petec de pămînt și unde Domnia nu intervenia decît arare ori. Cum nu se știe de soarta acelor acte, care prin numărul lor și prin unitatea proprietății ar fi format un material de mîna întîiu, atît pentru clasele sociale, cît și pentru evoluția proprietății, cred că aceste puține acte disperate pot forma un material prețios cercetătorului.

Ca limbă prezintă oarecare interes, de acela în transcriere am dat pretutindeni valoarea $\text{ă} = \text{x}$, $\text{i} = \text{a}$ și $\text{a} = \text{a}$, ea = t , k are dese ori valoarea unui e accentuat. De asemenea se observă înfinitul lung, ca în „a o ținere” sau „a o stăpînire” din documentul I.

E de observat, la primul document, cazul rar de datare de la Hristos; în altul mențiunea cărții soborului, probabil format din bătrînii satului, care trebuia, în această vreme a reformelor, să fie întărită și de administrația oficială. De asemenea se poate vedea cum își făcea cineva proprietate prin curătură, cu învoirea moșnenilor, și cum, în sfîrșit, o jalbă dată lui Vodă, „iubitor al Dreptății și tată al săracilor”, găsește răpede unei împicinate calea judecării, de și e chemată drastic la înfățișare.

C U P R I N S U L

	<u>Pagina</u>
Munșă'at al-Salatin al lui Rukhsanzade Ahmed Feridun, et-tevkii (pomenit și supt numele de Ahmed Feridun Bei nișangi) ca izvor pentru istoria Românilor, de <i>dr. Andrei Antalfy</i>	5
Documente privitoare la Domnia lui Mihail Radu (Mihnea III), culese mai cu seamă din Arhivele Veneției, de <i>Al. Ciorănescu</i> :	
Introducere	27
I. Documente privitoare la soliile lui Mihail Radu-Vodă în Țara Românească :	
A. Solia lui Gabriel Thomassy (1658-1659)	33
B. Solia lui Grigore de la Chiprovaț (1659-1660)	89
II. Miscelaneu venețiene	119
III. Documente interne privitoare la Mihail Radu	157
Acte drăjnene, de <i>Aurel Sacerdoțeanu</i>	183

ERRATA

La p. 38, r. 21, in loc de	<i>discersi</i> ,	se va ceti	<i>discorsi</i> .
„ „ 47 „ 20 „ „ „	<i>esser</i>	„ „ „	<i>essi</i> .
„ „ 50 „ 14 „ „ „	<i>to</i>	„ „ „	<i>io</i> .
„ „ 78 „ 26 „ „ „	<i>lui Motta</i>	„ „ „	<i>la Motta</i> .
„ „ 85 „ 25 „ „ „	<i>ne'</i>	„ „ „	<i>nè</i> .
„ „ 90 „ 21 „ „ „	<i>sino</i>	„ „ „	<i>siano</i> .
„ „ 93 „ 9 „ „ „	<i>dignem</i>	„ „ „	<i>dignum</i> .
